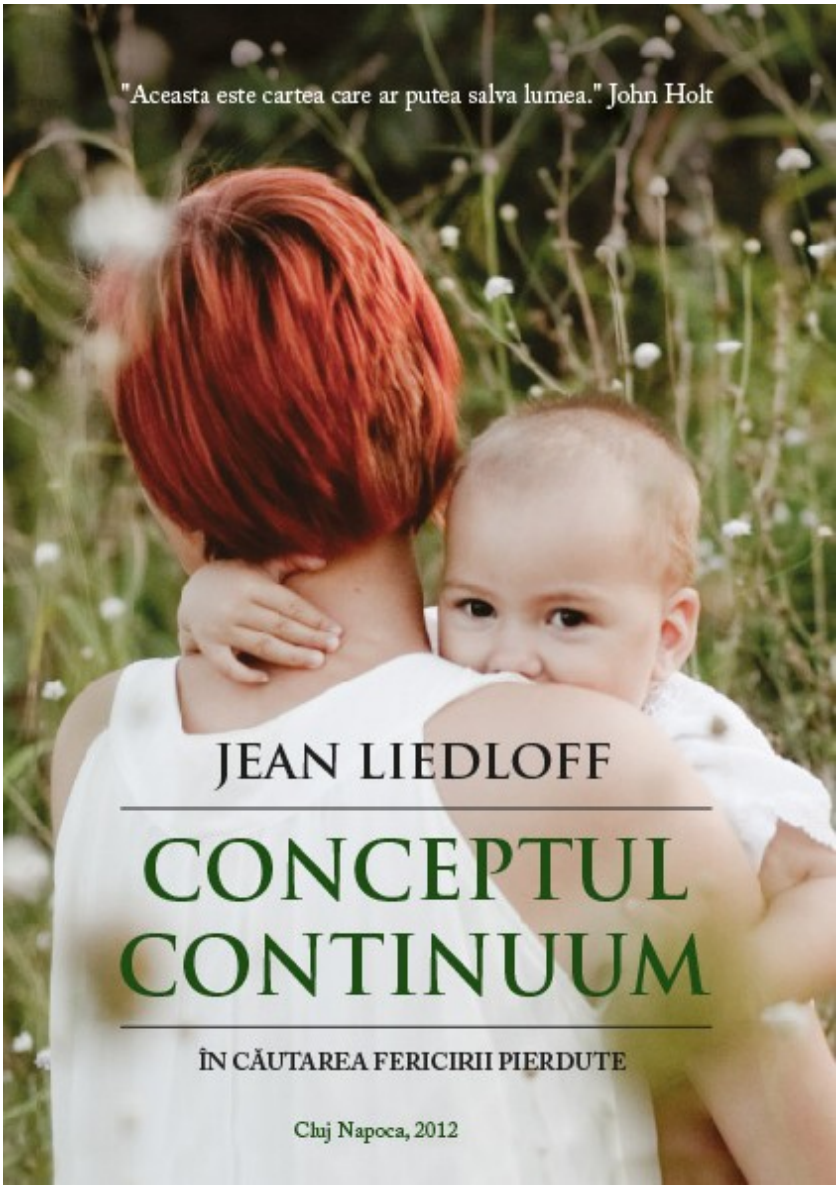
"Aceasta este cartea care ar putea salva lumea." John Holt
JEAN LIEDLOFF
CONCEPTUL CONTINUUM
ÎN CĂUTAREA FERICIRII PIERDUTE
Cluj Napoca, 2012

Conceptul Continuum

Sau cum permitem naturii umane să funcţioneze

Editura: Alex Met SRL

Traducerea: Claudia Neacşu
Titlul original: The Continuum Concept

I.S.B.N.: 978 – 973 – 0 – 13512 – 1

Cuprins

Prefaţă
Introducere
Note şi menţiuni la noua ediţie
Capitolul unu
Cum mi s-au schimbat aşa radical părerile
Am văzut mai întâi, am înţeles mai târziu m-am întors să-mi confirm observaţiile / Am ajuns la conceptul continuum
Capitolul doi
Conceptul Continuum
Ce aşteaptă fiinţa umană de la viaţă, potrivit evoluţiei sale / Tendinţele înnăscute / Cum funcţionează continuumul, la nivel individual şi cultural
Capitolul trei
Începutul vieţii
Naşterea naturală şi naşterea traumatizantă / Aşteptările şi tendinţe le nou-născutului / Etapa *în braţe* şi

consecinţele pentru restul vieţii individului / Experienţele bebeluşilor şi copiilor mici, în cadrul continuumului şi în afara lui

Capitolul patru

Creşterea

Ce înseamnă fiinţa socială / Simţul înnăscut de autoconservare, creşterea stimei de sine şi importanţa respectării responsabilităţii de sine a copilului / Premisa sociabilităţii înnăscute şi implicaţiile ei / Cum se educă un copil pe sine însuşi / Tipul de ajutor necesar de la cei mai mari

Capitolul cinci

Privarea de experienţele esenţiale

Căutarea oarbă pentru experienţele pierdute în fiecare etapă a vieţii / Secretul dependenţilor de droguri / Miturile căderii omului / Cei doi paşi în afara stării de graţie: abilitatea evoluată a omului de a lua o decizie intelectuală şi deraierea omului civilizat de la continuum / Uşurarea dată de reflecţie, meditaţie, ritualuri şi alte procedee de curăţire a minţii

Capitolul şase

Societatea

Culturi care se potrivesc şi culturi care vin în conflict cu continuumul/

Conformitatea, constanţa şi dreptul de a nu te plictisi / Ce s-a întâmplat cu bucuria?

Capitolul şapte

Repunerea în funcţiune a principiilor continuu 191

Sex şi *afecţiune:* distincţia dintre cele două nevoi de contact fizic / După cum nevoile continuă să existe, la fel şi posibilităţile de îndeplinire / Înţelegerea şi definirea nevoilor noastre din perspectiva continuumului! Piedicile modului nostru actual de viaţă / Drepturile bebeluşilor / Încercări de reinstaurare a continuumului în modalităţile care ne sunt disponibile / Aplicarea acestor principii în cercetare

Introducere
Note şi menţiuni la noua ediţie
Despre părinţi

Cu trei luni înainte de a fi publicată cartea în 1975, un prieten m-a rugat să împrumut o copie unui cuplu care aştepta primul lor copil. Amândoi au citit-o rapid. Am cunoscut-o pe Millicent la un prânz cu Seth, care avea deja trei luni. Mama mi-a spus ca şi ea şi soţul ei, Mark, de profesie medic, fuseseră convinşi că ideile mele au sens, pentru că se potriveau şi cu propriile lor sentimente. Era foarte nerăbdătoare ca şi alţi părinţi să citească această carte, şi în acelaşi timp îngrijorată că unii s-ar putea descuraja la ideea că trebuie să-şi poarte copilul într-una pentru câteva luni.

„Înţelegeam de ce are rost”, a spus ea „şi totuşi eram sigura ca nu aveam să car după mine echivalentul unui sac de cartofi de 5 sau 7 kg toată ziua şi toată noaptea. Îmi e frică sa nu îndepărtezi oamenii total. De ce nu te limitezi la ideea de *a pune cumpărăturile în cărucior şi a purta copilul*, cum te-am auzit spunând la radio? Majoritatea vor fi doritori să facă asta, iar ajungând acasă nu vor mai vrea să pună

copilul jos. Eu nu-l puneam pe Seth, ca nu-mi mai doream asta”.

„Asta era şi ideea”, i-am spus, „doar când copilul e născut şi sentimentele **tale** pentru el nu sunt negate, funcţionează propunerea, nu fiindcă ţi-a spus cineva că trebuie să faci aşa. Şi nici nu ai vrea să fi blocată în *doar* grija unui copil, înainte de a-l întâlni şi a te îndrăgosti de el”.

„Am rezolvat problema băiţei luându-l pe Seth cu mine şi făcând baie în acelaşi timp”, a continuat, „dacă vine şi Mark în timp util, nu se poate abţine să nu intre şi el. Adora să doarmă cu Seth la fel de mult ca şi mine”.

„Din fericire am o afacere cu un prieten, gen editura, aşa că nu a fost nevoie să-mi las serviciul. Muncesc din picioare şi acum sunt obişnuită să-l port în cuibărel, în spate sau pe şold. Îl pot muta în faţă când vrea să sugă. Nu ajunge să plângă, doar mârâie şi se foieşte. Noaptea, la fel, ajunge să se fâţâie un pic şi ştiu că îi e foame. Doar îi ofer sânul şi nici măcar nu e nevoie să mă trezesc de-a binelea”.

„Am găsit soluţii să fac toată munca în casă şi în grădină fără să-l pun pe Seth jos.

Îl pun jos doar când fac patul şi-l

rostogolesc printre cearşafuri şi plăpumi, iar lui îi place asta. Şi aştept de obicei până mă poate ajuta Mark aducând cărbuni din pivniţă. Singurul moment când nu suntem împreună este atunci când călăresc. O prietenă îl ţine atunci. Dar totdeauna sunt nerăbdătoare să-l iau înapoi la sfârşit. Mă simt aşa de bine să-l am cum lipit de mine”.

Seth era liniştit şi relaxat pe timpul mesei şi, la fel ca şi copii Yekuana povestiţi în carte, chiar uşor de ţinut.

Este de înţeles că bebeluşii occidentali nu sunt bine primiţi în birouri, magazine, ateliere şi nici măcar la dineuri. De obicei ţipă şi lovesc, dau din mâini şi-şi înţepenesc corpurile, aşa că cer două mâini şi multă atenţie să-i ţină sub control. Par să fie supraîncărcaţi cu energie de la atâta timp petrecut în afara câmpului energetic al unei persoane active, câmp care se descarcă în mod natural. Când sunt ridicaţi sunt încă rigizi, încărcaţi cu tensiune şi încearcă să scape de disconfort dând din mâini şi din picioare sau cerând persoanei care-i ţine să-i legene pe genunchi sau să-i arunce în aer. Millicent era surprinsă de diferenţa dintre tonusul corpului lui Seth şi al altor copii. Corpul lui era moale, zicea ea. Al celorlalţi

părea ţeapăn.

Avem nevoie să recunoaştem, că îngrijind copiii în modul îl care i-am îngrijit sute de mii de ani, ne asiguram că vor fi calmi, liniştiţi, nesolicitanţi. Numai atunci vor scăpa de paradoxalul conflict şi mamele care muncesc, care nu doresc să se izoleze şi să se plictisească toată ziua fără compania unui adult. Bebeluşii luaţi la muncă sunt exact acolo unde au nevoie să fie – cu mamele lor; iar mamele sunt exact acolo unde au nevoie să fie

— Cu cei de-o seamă cu ele, nu prestând grija copiilor, ci o muncă demnă de adulţii inteligenţi. Oricum, angajatorii au slabe şanse să devină receptivi la această idee până nu se îmbunătăţeşte reputaţia bebeluşilor.

Revista MS a făcut un efort eroic de a introduce bebeluşii în birouri, dar nu ar fi fost nevoie să se străduie aşa de tare dacă bebeluşii ar fi fost în contact fizic cu cineva, în loc să fie puşi în coşuleţe pe mesele alăturate.

Nu toată lumea a reuşit să aplice principiile continuum aşa devreme şi aşa plăcut ca Millicent şi Brian, care au acum mai mulţi copii îngrijiţi ca şi Seth. O

mămică, Anthea, mi-a scris că, imediat ce a citit cartea şi-a dat seama că ar fi trebuit să-şi asculte instinctele în loc de sfaturile „experţilor” în îngrijirea copiilor. Acum avea un băiat de patru ani, Trevor, cu care făcuse toate lucrurile „rele”. Şi mai era un bebeluş pe drum. Va fi un „bebeluş continuum” de la început, dar ce facem cu Trevor?

E dificil să porţi un copil de patru ani încolo şi încoace, pentru a compensa „etapa pierdută în braţe”. În plus, e important pentru el să se joace, să exploreze şi să înveţe, conform vârstei cronologice. Aşa că i-am sugerat Antheei şi soţului ei, Brian, să-l ia pe Trevor să doarmă cu ei noaptea şi, pe timpul zilei, să lase lucrurile cam cum erau, în plus să-l încurajeze pe băiat să le stea în poală şi să-i fie lui disponibili fizic oricând este posibil. I-am mai rugat să ţină un jurnal zilnic cu ce se întâmplă. S-a întâmplat imediat după ce apăruse cartea şi m-am gândit că experienţa lor ar putea folosi şi altora.

Anthea a ţinut jurnalul cu rigurozitate. În primele nopţi n-a prea dormit niciunul. Trevor s-a tot foit şi-a plâns. Le-a dat picioare în nas şi coate în urechi. A tot cerut pahare cu apă la ore incomode. Odată

Trevor s-a întins perpendicular pe pat, împingându-i pe Anthea şi pe Brian să atârne pe marginile saltelei. În multe dimineţi Brian pleca împleticindu-se la birou, irascibil şi cu ochii roşii. Dar am perseverat, spre deosebire de alţii care după trei sau patru nopţi, îmi spuneau „Nu funcţionează nu am putut dormi” şi renunţau.

După trei luni Anthea a anunţat că nu mai aveau probleme, toţi trei dormeau neţntorşi toată noaptea. Nu numai că s-a îmbunatăţit semnificativ relaţia cu Trevor, dar şi relaţia dintre ei doi. „Şi”, mi-a mai spus ea la sfârşitul raportului, menţionând acest lucru pentru prima dată, „Trevor a încetat să mai fie agresiv la şcoală”.

Câteva luni mai târziu, Trevor s-a mutat în patul lui din proprie iniţiativă. Şi-a luat porţia din ce-ar fi fost experienţa de a dormi împreună cu părinţii, în calitate de bebeluş. Sora lui mai mica dormea tot în patul părinţilor, dar şi după ce aceasta s-a mutat în patul ei, Trevor ştia că este binevenit oricând simte nevoia.

DE CE SĂ NU NE SIMŢIM VINOVAŢI DESPRE FELUL

ÎN CARE NE-AM ÎNGRIJIT COPIII, DE ALTFEL NU SINGURII DIN LUMEA OCCIDENTALĂ

O altă mămică, Rachel, a cărei familie de patru persoane era în plină creştere, mi-a scris, „Consider cartea ta drept unul dintre cele mai crude texte citite de mine. Nu sugerez ca nu ar fi trebuit s-o scri. Nici măcar nu spun că nu aş fi vrut s-o citesc. Doar că m-a impresionat profund, m-a rănit adânc, m-a provocat în mod deosebit. Nu vreau să concep cât de corectă poate fi teoria ta şi mă strădui din răsputeri să evit să-mi dau seama... Să te ierte Dumnezeu pentru partea prin ce trec bebeluşii, à propos, căci, după vorba nemuritoare a lui Noel Coward, eu nu voi putea!)... Mă tot mir, de fapt, cum de n-ai fost mazilită şi linşată între timp... Orice mamă care o citeşte, cred că face tot ce – i stă în puteri să evite consecinţele acestei teorii... Şti, cred că totul a devenit suportabil, când mi-am dat seama că toate simptomele prin care trecem sunt normale şi inevitabile – „naturale”, ca să folosesc un termen des folosit pentru liniştire de către alte mame, psihologi infantili şi alte cărţi. Acum, că mi-

ai băgat în cap ideea ca lucrurile pot sta şi altfel, ai bine, nu mă abţin să-ţi spun ca pentru douăzeci şi patru de ore după ce am citi cartea, fără să mai vorbim de perioada când chiar o citeam, eram aşa depresată că îmi venea să mă împuşc”.

Din fericire, nu a făcut-o şi între timp am devenit prietene apropiate, a devenit o susţinătoare a conceptului continuum şi eu o admiratoare a sincerităţii şi elocinţei ei. Dar sentimentele exprimate de ea – depresia, vina, regretul – au resarit destul de des printre cititorii cu copii maricei.

Da, sigur că este sfâşietor la ceea ce le-am făcut, cu cele mai bune intenţii, oamenilor pe care-i iubim cel mai mult. Dar să ne gândim şi la ceea ce părinţii noştri iubitori – la fel de ignoranţi şi inocenţi – ne-au făcut noua şi fără îndoială, li s-a făcut şi lor. Majoritatea lumii literate ni se alătură în victimizarea fiecerui bebeluş nou, nevinovat: a devenit un obicei (pentru motive pe care nu le detaliez aici). Cine dintre noi, aşadar, are dreptul să-şi asume întreaga vină, sau chiar şi rolul de victimă, ca şi cum unul singur ar fi trebuit să ştie mai bine? Pe de altă parte, dacă de teama unei vinovăţii prea mari, refuzăm să

conştientizăm ceea ce ne facem unii altora, cum rămâne cu speranţa în schimbare.

S-o luăm, de exemplu pe Nancy, o femeie frumoasă, cu părul alb care a participat la o conferinţă de-a mea din Londra. Mi-a spus că ea şi fiica ei – care avea treizeci şi cinci de ani – au citit amândouă cartea, înţelegerea dobândită asupra relaţiei lor le-a adus mai aproape decât au fost vreodată. Altă mamă, Rosalind, mi-a spus că a picat într-o depresie şi a plâns câteva zile după ce a citit cartea. Soţul ei a fost înţelegător şi a avut grijă cu răbdare de cele două fiice ale lor, în timp ce Rosalind vegeta, incapabilă să-şi continue viaţa din noua perspectivă. „La un moment dat”, mi-a zis ea, „mi-am dat seama că singura variantă de a merge înainte era sa mai citesc odată cartea... de data asta pentru încurajare”.

DESPRE STRANIA NOASTRĂ ORBIRE

O cunoştinţă mi-a telefonat într-o zi, încântată de experienţa avută pe autobus. Stătea în spatele unei doamne indiene cu copil mic, care se simţeau foarte bine împreună, senini, având o relaţie plină de respect, caz rar întâlnit în societatea

britanică. „Era minunat”, mi-a zis, „tocmai terminasem de citit cartea ta şi tocmai îi aveam în faţa ochilor, exemple vii. M-am mai intersectat înainte cu asemenea oameni, fără să dau atenţie la ceva ce îmi era acum evident. Niciodată nu apreciasem lecţia pe care ne-ar putea-o da, măcar de i-am înţelege cum se descurcă… şi de ce noi nu”.

Aşa de orbiţi suntem că există în Anglia chiar şi o Asociaţie Naţională a Părinţilor cu Copii care nu Dorm. Funcţionează aparent după modelul Alcoolicilor Anonimi, îmbărbătând victimele bebeluşilor plângăcioşi cu compasiune şi consolări de genul: „În – tr-un final tot cresc.”; „Faceţi cu schimbul cu soţul sau soţia, ca măcar unul dintre voi să doarmă câte puţin.”; „Nu-i strică unui bebeluş să fie lăsat să plângă, dacă ştiţi că nu are probleme”. Cea mai *bună* recomandare a lor este totuşi: „Dacă toate celelalte încercări dau greş, nu-i face rău nici să-l lăsaţi să doarmă cu voi în pat”. Nu răsare nicicum propunerea de pace şi încrederea în bebeluşi, care – în mod unanim şi explicit – anunţă unde e locul lui.

DESPRE A FI „CENTRAT PE COPIL”

SAU PERMISIV

Un părinte concentrat pe copil nu numai că poate ajunge plictisit, şi plictisitor pentru ceilalţi, dar are toate şansele să ofere o îngrijire incompletă. Aşteptările unui bebeluş sunt de a lua parte la viaţa unei persoane active, în contact fizic constant, martor la diferitele experienţe pe care le va avea mai târziu în viaţă. Rolul lui câtă vreme se află în braţe este pasiv, cu toate simţurile deschise. Ocazional se bucură de atenţie directă, pupici, gâdilituri, aruncări în aer şi altele. Dar treaba lui e să absoarbă cât de multe acţiuni, interacţiuni şi condiţii de mediu de la îngrijitorul lui, fie adult, fie copil. Aceste informaţii îl pregătesc să-şi ia locul printre ai săi, ajutându-l să înţeleagă ceea ce fac. A zădărnici acest impuls puternic – privind întrebător, să zicem, la un bebeluş care şi el priveşte întrebător – creează o frustrare profundă; îi încătuşează mintea. Aşteptarea bebeluşului de o figură puternică, activă, centrală, în jurul căreia sa orbiteze, este subminată de o persoană aservită, slabă emoţional, care cere acceptare şi aprobare. Bebeluşul va semnala insistent, nu o face pentru a primi

şi mai multă atenţie. Este, de fapt, cererea pentru tipul corect de îngrijire. Mare parte din frustrarea lui se datorează ineficienţei de a obţine răspunsul dorit prin semnalele lui (că lucrurile nu sunt în regulă).

Unii dintre cei mai exasperanţi şi „contradictorii" copii sunt cei al căror comportament antisocial este, de fapt o pledoarie pentru a li se arăta cum să se comporte cooperant. Permisivitatea îi privează pe copii în mod constant de model e de viaţă adultă, unde să-şi poată găsi locul într-o ierarhie naturală a experienţei mai multe sau mai puţine; unde acţiunile lor de dorit sunt acceptate şi acţiunile nedorite sunt respinse, în timp ce ei înşişi sunt întotdeauna acceptaţi.

Copiii au nevoie să ştie că sunt consideraţi bine intenţionaţi de la sine, fiinţe esenţialmente sociale care încearcă să facă ce pot mai bine şi care au nevoie de răspunsuri autentice de la cei mai mari, răspunsuri care să-i ghideze. Un copil caută informaţia despre ce se face şi ce nu se face; aşa că dacă sparge o farfurie, are nevoie să vadă ceva furie sau părere de rău

faţă de distrugerea provocată; şi nu o retragere a aprecierii lui – ca şi cum el n-ar fi şi el nervos sau trist că i-a alunecat şi că nu a reuşit din proprie iniţiativă să fie mai grijuliu.

Dacă părinţii permisivi nu fac distincţie între acţiunile acceptabile şi neacceptabile, copilul deseori se comportă mai deranjant şi neaşteptat ca să-şi forţeze părinţii să-şi joace corect rolul. Apoi, când nu mai pot suporta să le fie încercată răbdarea, părinţii riscă să explodeze cu toată furia reprimată, înspre copil, poate spunându-i că „a fost de-ajuns” şi trimiţându-l din faţa lor. Mesajul pe care îl primeşte este că tot comportamentul anterior, ep care l-au tolerat, era, de fapt, rău; că părinţii nu – şi exprimau atunci adevăratele sentimente şi că răutatea iremediabilă a copilului a pus în sfârşit capăt pretinsei amabilităţi a părinţilor. Jocul este astfel definit în multe familii, ai căror copii înţeleg că se aşteaptă de la ei că vor să „scape” cu cât mai mult comportament nedorit se poate până nu cade toporul, când se vor adeveri în adevărata lumină, drept inacceptabili.

În unele cazuri, când părinţii – mai ales dacă au avut primul lor copil târziu în viaţă – se pliază aşa dezastruos pe micuţii lor că nu arata în *nici*un fel diferenţa între ceea ce se face şi ceea ce nu se face, copiii sunt aproape înnebuniţi de frustrare. Se revoltă la fiecare întrebare „Ai vrea să ai asta?”, „Ai vrea să faci aia?”, „Ce-ai vrea să mănânci?… să faci?… să îmbraci?”, „Ce vrei să facă mami?” şi aşa mai departe.

Am cunoscut o fetiţă frumuşică de doi ani şi jumătate care a fost crescută astfel. Deja nu mai zâmbea niciodată. Orice propunere, oricât de vagă din partea părinţilor ei, legată de ceva ce ar putea-o satisface era întâmpinată cu strâmbături de nemulţumire şi cu „Nu”-uri obstinate. Respingerea ei îi făcea şi mai patetici şi aşa mergea mai departe jocul disperat. Sărmana fetiţă nu reuşea să-şi facă părinţii să-i dea un exemplu din care să poată învăţa, pentru ca tocmai o luaseră pe ea de reper. Ei voiau să-i ofere tot ce-şi dorea, dar nu puteau înţelege nevoia ei reală ca ei să se implice în a-şi trăi viaţa de adulţi, cu ea printre ei.

Cantitatea enormă de energie

consumată de copii în încercarea de a atrage atenţia nu se datorează faptului că au nevoie de atenţie în sine. Ei semnalează pur şi simplu că experienţa lor este inacceptabilă şi se străduie doar să atragă atenţia îngrijitorului ca să o corecteze. Tendinţa pe viaţă de a atrage atenţia este doar continuarea eşecului copilului frustrat de a o obţine la timpul ei, până când cerinţa de a fi băgat în seamă a devenit un scop în sine, un fel de concurs compulsiv de voinţe. Aşadar genul de atenţie parentală care obţine tot mai multe semnalări din partea copilului, este în mod clar una nepotrivită. Logica naturală ne opreşte să credem în evoluţia unei specii având caracteristica de a-şi duce părinţii în eroare cu milioanele. O scurtă privire asupra altor milioane de părinţi din ţărie Lumii a Treia – care nu au avut „privilegiul” de a li se spune să nu mai aibă înţelegere şi încredere în copiii lor, ne arată că familiile trăiesc în pace, cu o adăugare nerăbdătoare şi utilă la forţa de muncă a familiei cu fiecare copil mai mar e de 4 ani.

Abordarea mea pentru vindecarea efectelor privaţiunilor din copilărie a evoluat de la încercarea de a reproduce experienţele pierdute la transformarea mesajelor dăunătoare, conştiente sau inconştiente, care au rămas în psihic, ca rezultat al acelor experienţe pierdute. Mi-am dat seama în experienţa de psihoterapeut că individul îşi poate schimba aşteptările slabe sau negative despre sine, înţelegând în profunzime care sunt aceste aşteptări, cum au ajuns acolo şi de ce sunt false. Cel mai înrădăcinat sentiment de inadecvare este, la origine, o conştiinţă înnăscută a propriei valori. Această încredere este trădată şi erodată de experienţe ce impun credinţe eronate, credinţe pe care în copilăria timpurie şi chiar mai apoi, nu suntem capabili să le punem la îndoială. Fricile – ameninţări fără nume şi fără formă cu consecinţe prea înfricoşătoare ca să le privim în faţă – limitează orice libertate de acţiune sau chiar de gândire, care ar putea tinde în acea direcţie. Aceste frici sunt uneori atât de restrictive încât persoana simte să-şi trăiască viaţa într-o închisoare auto-impusă.

Dând de urma acestor trăiri, până la originea lor, ele se relevă, privite din perspectiva adultului, drept experienţe înspăimântătoare doar pentru copil. Efortul neîncetat, epuizant de a evita să facă faţă acelei spaime este, în sfârşit abandonat, iar partea de viaţă care a fost ţinută în umbră, iese la lumină. Persoana poate acum să-şi permită să facă sau să fie tot ceea ce-i fusese interzis; să aibă succes sau să rateze; să fie „de treabă” sau să renunţe la a mai fi aşa „de treabă”; să iubească sau să accepte să fie iubit; să-şi asume riscuri sau să se oprească din a risca atâta, fără compulsia incomodă care frânează folosirea optimă a raţiunii, instinctului şi intelectului.

La sfârşitul anilor 1970, în timpul ultimului dintre cei 30 de ani de cercetare – pionierat în terapia abreacţiei*, am avut ocazia să lucrez împreună cu dr. Frank Lake în centru său din Nottingham, Anglia. Citise cartea aceasta şi era nerăbdător să-mi arate că agresiunile aduse sensibilităţii oamenilor, de care sunt eu aşa de preocupată, nu încep la naştere, ci în etapa în egală măsură formatoare *in utero*. Retrăirea dramatică a acestor experienţe de către mulţi subiecţi,

şi mai apoi de către unii dintre pacienţii mei, m-a convins că avea dreptate, mai ales ca a provocat în mine abreacţia înainte să văd pe altcineva covrigat în poziţie fetală neajutorată, mişcându-şi membrele în acel mod specific, făcând sunete şi exprimând emoţii pe care am ajuns să le recunosc specifice acelei etape.

Încă apelez la această metodă când clienţii ajung la punctul în care au nevoie să-şi cunoască experienţa de la naştere, din prima copilărie sau cea intrauterină. Mi – a făcut impresia că abreacţia, cât ar fi de dramatică, nu este prea adeseori terapeutică în sine. Valoarea experienţei constă în contribuţia ei la informarea subiectului, care este mai apoi integrată în noua sa înţelegere despre felul în care stau lucrurile în viaţa sa (spre deosebire de felul în care credea că stau). Ocazional o abreacţie poate fi ultima piesă de puzzle, făcând posibil saltul de la înţelegere la cunoaştere profundă, interioară, când comportamentul spontan al persoanei ajunge în sfârşit să reflecte adevărul descoperit. Dar este adevărul însuşi cel care aduce transformarea şi, după cum se pare,

numai adevărul, indiferent cum se ajunge la el: prin muncă susţinută de detectiv folosind inducţia şi

— Abrecţie = descărcare emoţionala prin care subiectul se eliberează de afectul legat de amintirea unui eveniment traumatic, permiţându-i astfel să nu devină sau să ramană patogen. Abreacţia, ce poate fi provocată în cursul psihoterapiei, mai ales sub hipnoză, producând astfel un efect de catharsis, poate avea loc şi în mod spontan, separată printr-un interval mai scurt sau mai lung de traumatismul iniţial câteodată, deducţia; prin reevaluarea credinţelor ne-examinate de la vremea la care s-au format în copilărie (de obicei, cu referire la „bine" şi „rău"); la fel de bine ca şi prin abreacţie sau prin informaţii reflectate de alte persoane care nu s-au străduit să uite vreun eveniment care părea la vremea aceea cataclismic pentru subiect. Rezultatele eliberatoare ale procesului încep, de obicei, să apară destul de rapid, iar transformări majore durează mai degrabă luni de zile decât ani.

În lumina conceptului continuum, o

persoană care cere ajutor este o persoană în mod esenţial „bine” ale cărei nevoi caracteristice speciei nu au fost îndeplinite şi ale cărei aşteptări specifice evoluate au fost întâmpinate şi tratate cu respingere implicită sau condamnare de către cei al căror rol ar fi fost să le respecte şi să le îndepi ineascâ. Părinţii nedisponibili, din nefericire, îl fac pe copil să simtă că nu este demn de a fi iubit sau ca nu merită sau cumva că nu e destul de bun. El nu poate, prin natura sa, concepe ca ei să greşească: trebuie să fie el. Aşadar când realizează profund ca plânsul, suspinul, neîncrederea în sine, apatia sau rebeliunea erau răspunsuri umane corecte la tratament incorect, întreaga sa impresie despre sine – cea greşită – se schimbă în mod corespunzător. O revedere a istoriei unei persoane în această lum mă, consider eu, are în sine un efect salutar; creează o atmosferă vindecătoare pentru cineva obişnuit să se simtă fără valoare, nedorit sau vinovat. Am fost bucuroasă să aflu că şi alţi psihoterapeuţi au găsit conceptul continuum folositor, atât pentru ei, pentru studenţii lor cât şi pentru persoanele pe care le tratau.

Ca o confirmare, în decada de când această carte a apărut în prima ediţie, s-a dezvoltat un mediu mult mai primitor pentru ideile sale în multe domenii – obstetrică, îngrijirea copilului, instituţii sociale, psihologie şi la marele public – într-o căutare generală pentru principii demne de încredere după care să ne conducem viaţa. M-am simţit încurajată în mod deosebit când am văzut descrierea unui personaj de film într-o recenţie recentă din revista „Time”, care suna aşa „Simţul ei de responsabilitate socială derivă din instinct nedistorsionat, nu din vreo ideologie ciudată”.

Sper ca această nouă ediţie, ca şi cele ce vor apărea în alte limbi, să contribuie la a permite „instinctului nedistorsionat” să stea la bază propriei noastre ideologii ciudate”.

Lui Adam Zarmolisky, Jonathan Miller, John Border, Jonas Salk, Târzie Vittachi şi David Heam care, atunci când au înţeles conceptul, şi-au luat în nume propriu responsabilitatea continuării lui, la fel ca şi mine. Şi pentru Mouse şi Janet cu iubire.

Capitolul UNU

CUM MI S-AU SCHIMBAT AŞA RADICAL PĂRERILE

Această carte are intenţia să promoveze o idee, nu să spună o poveste; totuşi consider că are rost şi să spun câte ceva din istoria mea proprie, cumva cum a fost pregătit terenul în care acest concept a prins rădăcină. Poate contribui în lămurirea distanţei dintre părerile mele şi cele ale americanilor de secolul douăzeci, printre care am crescut.

Am plecat în jungla sud-americană fără intenţia să susţin vreo teorie, având doar o curiozitate normală despre indieni şi o impresie vagă că s-ar putea să învăţ ceva semnificativ. În Florenţa, cu ocazia primei mele călătorii în Europa am fost invitată să particip împreună cu doi exploratori italieni la o expediţie de căutare de diamante în regiunea râului Caroni din Venezuela, un afluent al lui Orinoco. A fost o invitaţie de ultimă oră şi avea, douăzeci de minute să mă hotărăsc, să alerg la hotel, să împachetez, să mă grăbesc la gară şi să sar

în trenul care tocmai pleca de la peron.

A fost foarte dramatic şi mai ales înspăimântător când acţiunea s-a precipitat şi am văzut compartimentul nostru plin cu bagaje, reflectat în lumină prin fereastra prăfuită şi mi-am dat seama că plecam în jungla virgină.

Nu avusesem timp să-mi analizez motivele pentru care am vrut să merg, dar răspunsul meu fusese spontan şi sigur. Nu ideea diamantelor fusese irezistibilă, totuşi ideea de a săpa după avere pe fundul râurilor îmi părea mai atractivă decât orice altă muncă la care mă puteam gândi. Fusese cuvântul *junglă* cel care deţinea toată magia, poate fiindcă ceva se întâmplase când am fost copil.

S-a întâmplat când aveam opt ani şi se pare că a avut o mare importanţă. Şi acum o consider o experienţă valoroasă, dar, ca de altfel, multe asemenea momente de iluminare, dăduse doar o licărire despre existenţa unei ordini fără să releve şi fundamentul ei sau cum putea cineva să o regăsească în zăpăceala vieţii de zi cu zi. Şi

mai mare dezamăgirea, convingerea că am văzut adevărul esenţial mă ajuta prea puţin sau deloc să-mi port paşii prin zăpăceală. Imaginea subţire era prea fragilă ca să supravieţuiască drumului până la aplicabilitate. Deşi se opunea tuturor motivaţiilor mele mondene şi, chiar mai dezastruos, cu puterea obişnuinţei, poate merită menţionată, fiind un indiciu despre un simţ al binelui (asta din dorinţa pentru o exprimare mai puţin neîndemânatică) la căutarea căruia se referă această carte.

Incidentul a avut loc în timpul unei plimbări în natură în pădurea Maine unde au fost într-o tabără de vară. Eram ultima din rând, rămăsesem puţin în urmă şi mă grăbeam să-i ajung pe ceilalţi din urmă, când am văzut printre copaci, o poiană. Avea un brad alb bogat la celălalt capăt şi o movilă în mijloc acoperită cu muşchi proaspăt, de un verde aproape luminos. Razele soarelui de după – amiază dansau pe verdele albastru – închis al pădurii de pin. Micul acoperiş de cer vizibil era de un albastru perfect. Acest peisaj avea o integritate o calitate de totul era acolo cu o putere aşa intensă că m-a ţintuit locului. Am

mers până la marginea ei şi apoi, încet, ca într-un loc magic sau sfânt, până în mijloc, unde m-am aşezat, apoi mi-am lipit obrazul de prospeţimea muşchiului. Aici este, m-am gândit, şi am simţit cum se topeşte toată anxietatea ce-mi colorase viaţa. Aici, în sfârşit, era locul unde lucrurile erau aşa cum trebuia să fie. Toate era la locul lor – copacii, pământul de dedesubt, piatra, muşchiul. Toamna, ar fi potrivite, iarna sub zăpadă, ar fi perfecte în iernarea lor. Primăvara ar veni şi miracol după miracol s-ar succede, fiecare în ritmul lor special, dar toate într-o potrivire egală şi desăvârşită.

Am simţit că descopăr centrul lipsă al lucrurilor, cheia binelui esenţial şi trebuia să păstrez această descoperire care îmi era aşa clară acolo. Am avut pentru un moment tentaţia să iau o mână de muşchi cu mine, ca amintire; dar un gând mai matur în – a oprit. M-am temut dintr-odată că păstrând o amuletă de muşchi, aş putea pierde esenţialul: senzaţia pe care am avut-o – m-am temut că aş considera viziunea în siguranţă câtă vreme aveam muşchiul, numai ca să descopăr într-o zi că nu am decât o mână de vegetaţie moartă.

Aşa că nu am luat nimic, dar mi-am promis să-mi amintesc Poiana în fiecare seară înainte de a adormi şi în felul ăsta să nu mă îndepărtez de puterea ei de stabilizare. Ştiam încă de la opt ani, că valorile amestecate revărsate asupra mea de către părinţi, profesori, alţi copii, doici, consilieri de tabără şi alţii doar se vor înrăutăţi pe măsura ce cresc. Anii doar vor adăuga complicaţii şi mă vor răsturna într-o învălmăşeală şi mai densă de bine şi rău, de lucruri dezirabile şi indezirabile. Deja văzusem destul ca să ştiu. Dar dacă puteam păstra Poiana cu mine, credeam eu, nu mă voi rătăci.

În acea seară în tabără mi-am readus în minte Poiana şi eram plină de recunoştinţă şi mi-am reînnoit jurământul să păstrez viziunea. Pentru câţiva ani calitatea ei a rămas căci vedeam movila, bradul, lumina, întregul, în mintea mea în fiecare seară.

Dar pe măsură ce treceau anii, descopeream deseori că uitasem de Poiană pentru zile sau chiar săptămâni la rând. Încercam să regăsesc senzaţia de eliberare de care mai înainte era plină. Dar lumea

mea s-a lărgit. Setul simplu de valori fată-bună-fată-rea din şcoala primară a fost treptat depăşit de desele conflicte de valori din sectorul meu cultural şi familial, o mixtură de virtuţi şi graţii Victoriene cu o înclinaţie puternică spre individualism, vederi liberale şi talente artistice, şi mai presus de toate, o înaltă apreciere pentru intelectul strălucitor şi original, cum era al mamei mele.

La vremea când aveam cincisprezece ani, am constatat cu o tristeţe adâncă (că nici nu-mi mai aminteam după ce plângeam) că pierdusem semnificaţia Poienii. Îmi aminteam perfect peisajul de pădure, dar, precum mă temusem când m-am abţinut să iau suvenirul de muşchi, semnificaţia s-a pierdut. În locul lui, imaginea mentală a Poienii devenise amuleta goală.

Locuiam cu bunica şi, când aceasta a murit am decis să plec în Europa fără să-mi fi terminat colegiul. Gândurile nu – mi erau foarte clare în timpul doliului, dar fiindcă întoarcerea la mama întotdeauna se termina cu durere în ce mă privea, am simţit că trebuie să fac un efort uriaş să fiu pe

picioarele mele. Nimic din ce se dorea de la mine nu-mi părea că merită – job-uri de a scrie pentru reviste de modă, o carieră de model sau continuarea studiilor.

În cabina mea pe nava pentru Franţa, am plâns de frică fiindcă lăsasem în urmă tot ce îmi era familiar pentru speranţa în ceva fără nume. Dar nu voiam să mă întorc.

M-am plimbat prin Paris făcând schiţe şi scriind poezii. Mi s-a oferit o slujbă la Dior, dar nu am acceptat. Aveam relaţii la filiala franceză Vogue, dar nu le-am folosit decât pentru job-uri ocazionale de modeling care nu inclu deau un angajament. Dar m-am simţit mai acasă în acea ţară străină decât mă simţisem vreodată în New York. Am simţit că sunt pe o pistă bună, deşi încă nu puteam spune ce caut. Vara am plecat în Italia, mai întâi la Veneţia, şi apoi, după o vizită la o vilă de la ţară din Lombardia, am mers la Florenţa. Acolo i-am cunoscut pe cei doi tineri italieni care m-au invitat în America de Sud în căutare de diamante. Din nou, ca şi la plecarea din America, eram înspăimântată de îndrăzneala pasului pe care tocmai îl făceam, dar în niciun moment

nu m-am gândit să dau înapoi.

Când expediţia a început în sfârşit, după multe pregătiri şi întârzieri, călătoream în sus pe râul Carcupi, un mic afluent neexplorat al lui Caroni. Într-o lună, am avansat considerabil în sus pe râu în ciuda obstacolelor, formate în special din copaci căzuţi de-a latul, prin care trebuie să croim un pasaj pentru canoe, cu topoarele şi cu machetele, sau cascade şi repezişuri peste care căram vreo tonă de materiale împreună cu doi indieni. Micul că eu era deja jumătate în volum acolo unde am campat să explorăm ceva pârâiaşe-afluenţi.

Era prima noastră zi de odihnă de când am intrat pe Carcupi. După micul-dejun, şeful italian şi cei doi indieni au plecat să cerceteze situaţia geologică în timp ce ai d oilea italian se lăfăia recunoscător în hamacul lui.

Am luat una din cele două cărţi cumpărate dintr-o mică ofertă de titluri în engleză din aeroportul Ciudad Bolívar şi mi-am găsit un loc printre rădăcinile unui copac enorm ce atârna deasupra râului. Am

citit pe deasupra primul capitol, nu visând, dar urmărind povestea cu atenţie normală, când dintr-odată am fost lovită cu o forţă grozavă de o revelaţie „Asta e! Poiana!” Toată încântarea impresiei de când eram fetiţă a revenit. O pierdusem şi acum, într-o Poiana adultă, cea mai mare junglă de pe Pământ, mi-a revenit. Misterele vieţii în junglă, obiecturile animalelor şi plantelor sale, furtunile sale dramatice şi apusurile, şerpii, orhideele, virginitatea ei fascinantă, greutatea de a-ţi face drum prin ea, şi generozitatea frumuseţii sale, toate făceau să pară într-un mod activ şi profund potrivite. Era binele la scară mare. Când zburam pe deasupra, arăta ca un ocean mare şi verde, întinzându-se până la orizont în fiecare direcţie, întreţesută de cursuri de apă, crescută sus pe munţi îndrăzneţi, oferită cerului din mâini deschise de platouri. Vibra în fiecare celulă cu viaţă, cu bine – în continuă schimbare, veşnic intactă şi întotdeauna perfectă.

În bucuria acelei zile, m-am gândit că ajunsesem la sfârşitul căutării mele, că scopul meu fusese atins: o imagine clară a lucrurilor în armonia lor deplină. Era „binele” pe care încercasem să-l discern

prin bâjbâielile mele din copilăria mea – în poveşti, discuţii, certuri, uneori continuate până în zori, în speranţa unei licăriri – în anii adolescenţei. Era Poiana, pierdută, găsită şi acum recunoscută, de data asta pentru totdeauna. În jurul meu, deasupra, dedesubt, totul era bine, potrivit, născându-se, trăind, murind şi fiind înlocuit fără pauză în ordinea totală.

Mi-am trecut mâinile cu iubire peste rădăcinile mari care mă ţineau ca un fotoliu şi începeam să cochetez cu ideea de a locui în junglă pentru tot restul vieţii.

La sfârşitul explorării pe Carcupi (chiar am găsit câteva diamante), când ne-am întors în micul aeroport din Los Caribes pentru provizii, am văzut într-o oglindă că luasem în greutate şi pentru prima dată în viaţă puteam fi descrisă drept subţirică în loc de uscată. Mă simţeam mai puternică, mai capabilă, mai puţin fricoasă decât oricând. Prosp eram în jungla mea iubită. Mai aveam şase luni să mă gândesc cum mă voi descurca să rămân după ce se termina expediţia; nu era nevoie să mă preocup de aspectele practice.

După ce au trecut lunile respective, totuşi, eram dispusă să plec. Sănătatea mea înfloritoare fusese afectată serios de malarie şi starea mea de spirit îmi era scăzută de foamea de carne şi de legume verzi. Aş fi dat unul dintre diamantele obţinute cu greu pentru un pahar cu suc de portocale. Eram mai slabă decât oricând.

Dar după şapte luni şi jumătate, aveam o imagine mult mai detaliată despre viaţa în junglă, despre binele de acolo. Am văzut indienii Tauripan, nu doar pe cei doi pe care i-am angajat, ci clanuri întregi, familii în căminurile lor în colibe, călătorind în grupuri, vânând, trăind viaţa unei specii într-un habitat, fără sprijin de orice fel din afară cu excepţia machetelor şi topoarelor de oţel în locul celor originale, de piatră. Erau cei mai fericiţi oameni pe care i-am văzut vreodată, dar nu am observat atunci; erau atât de diferiţi de noi, mai mici, mai puţin musculoşi, totuşi în stare să care greutăţi mai mari pe distanţe mai lungi decât cei mai buni dintre noi. Nu puteam decât să mă întreb de ce? Gândeam după altă logică („Ca să ajungem la Padacapah”, întreba câte unul dintre noi „e mai bine să

vâslim cu canoea în amonte sau să mergem pe mal?” şi indianul răspundea „Da”). Rareori aveam pe de-a-ntregul sentimentul că sunt de aceeaşi specie cu noi, deşi de-aş fi fost întrebată, bineînţeles că aş fi „spus” că da. Copiii se purtau bine în unanimitate: nu se băteau, nu erau niciodată pedepsiţi, ascultau întotdeauna bucuroşi şi instantaneu, sintagma „Aşa sunt băieţii” nu li se aplică, dar nu mi-am pus problema de ce. Nu încăpea îndoială în mintea mea că jungla era perfectă, nici că orice aş fi căutat era de găsit acolo, dar binele şi vivacitatea ecosistemului junglei, plantelor, animalelor, indienilor şi a toturor, nu constinuia, credeam atunci, un răspuns pentru mine personal.

Din nou, asta nu-mi era clar atunci. Eram uşor ruşinată de pofta mea crescândă pentru spanac, portocale, odihnă. Aveam o dragoste romantică, sălbatică şi mirare pentru marea pădure nepăsătoare şi din timpul preparativelor de plecare mă gândeam la moduri şi mijloace pentru a reveni. Adevărul era că nu găsisem binele pentru mine însămi deloc. Reuşisem să-l văd din afară şi să-l recunosc şi chiar superficial

de altfel. Cumva nu vedeam evidenţa: faptul că indienii în calitate de fiinţe umane ca şi mine şi ca şi participanţi la armonia junglei constituiau elementul comun, legătura dintre armonia din jurul meu şi dorinţa mea pentru ea.

Câteva sclipiri mărunte treceau totuşi prin mintea mea condiţionată de civilizaţie: de exemplu cele privitoare la conceptul de muncă. Schimbasem canoea noastră prea mică de aluminiu pentru o scoabă mult prea mare. În această ambarcaţiune, săpată dintr-un singur trunchi de copac, călătoreau şaptesprezece indieni cu noi deodată. Cu toate bagajele lor şi cu ale noastre şi cu noi toţi la bord, canoea încă părea cam goală. A o transporta, de data asta cu numai patru sau cinci indieni de ajutor, pe o jumătate de milă de bolovani pe lângă vreo cascadă mare, era dezarmant chiar şi de privit. Însemna să punem buşteni de-a latul cărării canoei şi să o tragem centimetru cu centimetru prin soarele nemilos, alunecând inevitabil prin crevasele dintre bolovani oricând canoea se deplasa necontrolat, julind câte-o tibie sau o gleznă sau ori pe ce parte cădea cineva, ţintuit de granit. Mai transportasem înainte canoea cea mică, iar

cei doi italien i şi cu mine, ştiind ce ne-aşteptă, ne petreceam câteva zile îngrozindu-ne de munca grea şi de durere. În ziua când am ajuns la cascada Arepuchi eram pregătiţi de suferinţă şi începeam, cu figurile strâmbate şi urând fiecare moment, să împingem chestia peste stânci.

Când se balansa lateral, era aşa de grea piroaga, că ne-a lipit de câteva ori de stanca fierbinte pe câte unul până când ceilalţi puteau să-l elibereze. Când era făcut un sfert din parcurs, toate gleznele sângerau. Parţial şi pentru a cerşi un minut de pauză, am sărit pe o stâncă mai înaltă să fotografiez scena. Din perspectiva aceea şi din lipsa momentană de implicare, am observat un lucru foarte interesant. În faţa mea erau mai mulţi bărbaţi angajaţi la aceeaşi sarcină. Doi dintre ei, italienii, erau încordaţi, încruntaţi, îşi pierdeau cumpatul din orice şi înjurau non-stop în maniera specifică toscană. Restul, indienii se simţeau bine. Râdeau de nesupunerea canoei, făcând o joacă din tot efortul, relaxându-se între împingeri, râzând de propriile lor zgârieturi şi amuzându-se în mod special când canoea, cum se clătina înainte, îl prindea ba pe unul, ba pe altul

sub ea. Individul ţintuit cu spatele gol pe granitul fierbinte, când putea respira din nou, invariabil râdea cel mai tare, bucurându-se de eliberare.

Toţi făceau acelaşi lucru, toţi experimentau efort şi durere. Nu era nicio diferenţă între situaţiile noastre cu excepţia faptului că *noi* fusesem condiţionaţi de cultura noastră să credem că o aşa combinaţie de circumstanţe constituia fără di scutie un minim pe scara bunăstării şi eram absolut inconştienţi că exista şi altă interpretare a situaţiei.

Indienii, pe de altă parte, la fel de inconştienţi de alternativă, erau într-o stare bună de spirit, exprimată prin camaraderie; şi bineînţeles că nu avuseseră groaza acumulată să-i roadă toate zilele anterioare. Fiecare mişcare înainte era pentru ei o mică victorie. Când am terminat fotografierea şi m-am alăturat echipei, am ales să renunţ la varianta civilizată şi am savurat, destul de inocentă, restul transportării. Chiar şi juliturile şi vânătăile dobândite au fost reduse cu uşurinţă remarkabilă la nimic la semnificativ decât ceea ce erau: mici răni care se vor vindeca în curând şi care nu aveau nevoie nici de reacţii emoţionale

neplăcute ca mânie, auto-compătimire sau resentiment, nici de anxietate legată de cât de multe vor mai fi până la sfârşitul transportului. Din contra, m-am trezit apreciindu-mi corpul excelent proiectat, care urma să se cârpească singur fără instrucţii sau decizie din partea mea.

Dar curând tendinţa mea de emancipare a făcut din nou loc tiraniei obişnuinţei, presiunii majore a condiţionării culturale pe care numai un efort conştient susţinut îl poate contramanda. Nu am făcut efortul necesar şi ca urmare am ieşit din expediţie fără prea mare câştig.

Un alt indiciu despre natura umană şi despre muncă a venit mai târziu.

Două familii de indieni locuia într-o colibă cu vedere spre o plajă albă superbă, o lagună la poalele unui abrupt larg de stânci, mai sus de cascadele Caroni şi Arepuchi. Un tată de familie se numea Pepe, iar celălalt Cesar. Era Pepe cel care spunea povestea.

Se pare ca Cesar fusese adoptat de venezueleni când era foarte mic şi a locuit într-un orăşel. A fost trimis la şcoală, a

învăţat să scrie şi să citească şi a fost crescut ca un venezuelean. Când a crescut, avenit ca şi mulţi alţi bărbaţi din acele oraşe guianeze, în partea superioară a râului Caroni să-şi încerce norocul căutând diamante. Lucra cu un grup de venezueleni când a fost recunoscut de către Mundo, şeful indienilor Tauripan din zona Guazparu.

„Nu ai fost tu luat să creşti cu José Grande?” a întrebat Mundo

„Am fost crescut de José Grande”, a răspuns Cesar, conform povestirii.

„Atunci înseamnă că te-ai întors la poporul tău. Eşti un Tauripan” a spus Mundo.

După care, Cesar după ce s-a gândit o bună vreme, a decis că i-ar fi mai bine să trăiască în calitate de indian decât de venezuelean şi a venit la Arepuchi unde locuia Pepe.

Timp de cinci ani a locuit Cesar cu familia lui Pepe, s-a căsătorit cu o femeie

Tauripan drăguţă şi a devenit tatăl unei fetiţe. Cum lui Cesar nu – i plăcea să muncească, el cu soţia şi fiica lui mâncau mâncare crescută pe plantaţia lui Pepe. Cesar a fost încântat să constate că Pepe nu se aştepta ca să-şi pregătească şi el o

grădină sau să-l ajute la muncă într-a lui. Lui Pepe îi plăcea să muncească şi cum lui Cesar nu, aranjamentul convenea tuturor.

Soţiei lui Cesar îi plăcea să se alăture celorlalte femei şi fete la tăiat şi pregătit cassava pentru mâncat, dar tot ce-i plăcea lui Cesar era vânătoarea de tapiri şi ocazional alte jocuri. După vreo câţiva ani a dezvoltat o preferinţă pentru pescuit şi adăuga prada sa la cea a lui Pepe şi a celor doi fii ai lui, care întotdeauna pescuiau cu plăcere şi care i-au hrănit familia la fel de generos ca şi pe a lor.

Chiar înainte să ajungem, Cesar s-a decis să defrişeze loc pentru o grădină a lui şi

Pepe îl ajuta în fiecare detaliu, de la alegerea locului la tăiat şi ars copacii. Lui Pepe îi plăcea totul pentru că el şi prietenul lui vorbeau şi glumeau tot timpul.

Cesar, după cinci ani de asigurare, nu simţea nicio presiune din partea cuiva să lucreze orice şi era liber să se bucure de muncă la fel de mult ca şi Pepe sau ca orice indian.

Toată lumea la Arepuchi era bucuroasă, ne-a spus Pepe, pentru că Cesar crescuse nemulţumit şi irascibil”. Voia să-şi facă

grădina lui” – a râs Pepe – dar el nu ştia că vrea!” Lui Pepe i se părea hilar ca cineva să nu ştie că vrea să muncească.

Pentru mine, aceste indicii ciudate că noi în civilizaţie lucram cu nişte concepţii în mod profund greşite asupra naturii omului, nu mi-au sugerat la acel moment niciun principiu general asupra subiectului. Dar chiar dacă nu mi-am format o părere despre ce voiam să ştiu sau măcar o noţiune clară că mă aflam într-o căutare, cel puţin am putut să recunosc că am găsit o cărare pe care merita să merg. Era destul să mă ţină motivată următorii câţiva ani.

A doua expediţie, într-o regiune aflată la şase săptămâni de cele mai îndepărtate limite ale Venezuelei vorbitoare de spaniolă, a fost condusă de un alt italian, un profesor care susţinea sus şi tare că fetele n-au ce căuta în junglă. Unul din foştii mei parteneri reuşise să-mi obţină totuşi o acceptare înciudată şi puteam să-mi urmez drumul către lumea de epoca de piatră a indienilor Yekuana şi Sanema, protejaţi de lumea exterioara de către „impenetrabila” pădure tropicală, în bazinul superior al râului laura, lângă graniţa braziliană.

Personalităţile puternic individuale ale bărbaţilor, femeilor şi copiilor erau aici şi mai evidente pentru că nu avuseseră niciodată nevoia să dezvolte acea faţă – goală-ppentru străini defensivă, ca şi indienii Tauripan, aşa încât în acel tărâm străin n – am reuşit să observ că cea mai mare parte de ireal a acestor oameni ţinea de lipsa nefericirii, un factor puternic în fiecare societate familiară mie. Cred că aveam o vagă impresie că undeva după copaci, doar puţin în afara privirii, fantoma lui Cecil B. De Mille regiza evenimentele în stil clasic, unidimensional, sălbatico-hollywoodian. „Regulile" comportamentului uman nu li se aplicau.

Pentru trei săptămâni, perioadă în care partenerul meu a spus că fuseseră reţinuţi fără putinţă de scăpare de o bandă de pigmei care-i ţinuseră drept animale de companie, am locuit singură cu indienii Yekuana. În acel scurt interval, m-am dezvăţat de mai multe prejudecăţi cu care am crescut decât în întreaga primă expediţie. Şi am început să văd valoarea procesului de dezvăţare. Câteva aspecte noi asupra punctului de vedere alternativ despre subiectul muncă au penetrat dincolo

de straturile mele de prejudecăţi.

Unul era aparenta lipsă a unui termen pentru „muncă” în vocabularul Yekuana.

Avean cuvântul *tarabaho* folosit pentru interacţiuni cu cei care nu erau indieni, oameni care, cu excepţia noastră, le erau cunoscuţi aproape numai din auzite. Aceasta era o pronunţare puţin diferita a cuvântului spaniol *trabajo* şi se referea destul de concret la ceea ce *conquistadorii* şi succesorii lor înţelegeau prin el. M-a impresionat pentru că era singurul derivat din spaniolă printre toate cuvintele pe care le-am învăţat. Se părea că nu există niciun concept Yekuana similar cu al nostru. Erau cuvinte pentru fiecare activitate care ar putea fi inclusă, dar nu un termen generic.

Dacă nu distingeau munca de alte feluri de petrecut timpul, nu mai era loc de mirare că se purtau atât de iraţional (cum evaluam eu atunci) când cărau apă. Femeile îşi părăseau vatra de câteva ori pe zi, cărând două sau trei tigve cu apă deodată, coborau o cărăruie pe munte, îşi alegeau drumul pe o pantă abruptă extrem de alunecoasă când era udă, îşi umpleau tigvele dintr-un izvoraş şi urcau înapoi în sat. Întreaga operaţie dura cam douăzeci de minute. Multe dintre

ele cărau şi copilaşi odată cu tigvele.

Când am coborât pentru prima dată am fost şocată de incomoditatea de a merge aşa departe pentru o utilitate atât de necesară. Îmi părea de neconceput că nu au ales o vatră a satului unde apa să fie mai la îndemână. Ultima parte a cărării, pe malul pârâului, mă făcea să mă încord de frică, pentru necesitatea de a avea grijă la fiecare pas să nu cad. În mod sigur, Yekuana au un simţ superior al echilibrului şi, la fel ca şi indienii nord – americani, nu au vertij, dar în fapt nici ei nici eu nu am căzut niciodată, numai că eu singură aveam probleme că trebuie să fiu atentă pe unde calc. Paşii lor erau la fel de atenţi, doar că ei nu se încruntau ca şi mine, de „greutatea” de a avea grijă. Continuau să bârfească şi să glumească încet, pe loc drept sau pe pantă, pentru că de obicei mergeau în grupuri de câte doi, trei sau mai mulţi şi, ca de obicei, predomina dispoziţia de petrecere.

Odată pe zi fiecare femeie punea tigvele şi îmbrăcămintea (un mic cache – sexe stil şorţ şi mărgelele de la gleznă, genunchi, încheietura mâinii, braţul superior, gât şi urechi) jos pe mal şi se îmbăia ea şi copilul ei. Indiferent câte femei şi câţi copii

participau, baia a cea nota de baie romană luxuriantă. Fiecare mişcare exprima bucurie senzuală, bebeluşii erau manipulaţi ca nişte obiecte atât de minunate că posesorii lor se simţeau datori să facă nişte figuri modest-glumeţe la bucuria şi mândria pe care o simţeau. Coborârea pe munte se făcea în acelaşi stil obişnuit-cu-cel-mai-bun, aproape îngâmfat, iar ultimii paşi, cei mai periculoşi ar fi făcut cinste oricărei Miss World care venea să-şi primească coroana. Acest lucru era valabil pentru toate femeile şi fetele Yekuana pe care le-am văzut, deşi personalităţile lor distincte apăreau în manifestările cochetăriei chiar distinct.

După puţină reflecţie, îmi venea greu să găsesc o modalitat e „mai bună” de a folosi ocazia căratului apei, cel puţin din punctul de vedere al senzaţiei de bine. Dacă, pe de altă parte, progresul ar fi fost criteriul de evaluare sau disponibilitatea, viteza, eficienţa sau noutatea, plimbările după apă erau chiar înapoiate. Dar experienţa mea legată de inocenţa acestor oameni era de aşa natură că nu aveam nicio îndoială că dacă le-aş fi spus să inventeze o soluţie de a îmbunătăţi drumurile mele la izvor, ar fi pregătit ceva conducte de bambus sau un

scripete ca să mă ajute să mă descurc pe partea alunecoasă sau mi-ar fi construit o colibă lângă izvor. Dar ei înşişi nu aveau niciun motiv să progreseze, cum nu simţeau nicio nevoie, nicio presiune din nicio direcţie, să-şi schimbe stilul.

Faptul că percepeam drept presiune nevoia de a-mi folosi coordonarea optimă sau că-mi părea rău, din motive nedeterminate, de timpul pierdut pentru satisfacerea unei nevoi, era un set arbitrar de valori pe care cultura lor nu îl împărtăşea.

Încă o impresie despre muncă m-a atins mai mult ca şi experienţă, decât ca şi observaţie. Anchu, şeful satului Yekuana şi-a făcut un obicei din a mă conduce, de câte ori putea, către comportamente mai fericite. Tocmai schimbasem o bijuterie de sticlă pe şapte trestii de zahăr şi eram pe cale să învăţ o lecţie, pe care urmează să o menţionez mai târziu, despre o tehnică de comerţ între oameni ale căror bune relaţii sunt mai importante decât negocierile lor. Soţia lui Anchu s-a întors către coliba lor dintr-o zonă izolată din apropiere iar Anchu, Sanema – care părea să-i fie valet şi cu mine trebuia să ne întoarcem peste două dealuri

în satul din vârful celui de-al treilea. Cele şapte trestii erau pe pământ unde le lăsase soţia. Anchu l-a rugat pe bravul Sanema să ia trei, el însuşi a luat trei pe umăr, lăsând una pe pământ. Mă aşteptam ca bărbaţii să care totul, când Anchu a arătat către trestie şi-a a zis „Amaadeh” –*Tu*, am fost pentru moment şocată de ideea că mi se ordona să car ceva pe o pantă abruptă când erau doi bărbaţi puternici să facă asta; dar mi-am amintit la timp că mai devreme sau mai târziu Anchu se dovedea că ştie mai bine despre aproape orice.

Am luat pe umăr trestia, şi cum Anchu se aştepta ca eu să conduc am pornit pe prima pantă. Povara lungului drum înapoi, acumulată la sosire şi! ngreunată de prâzul acasă la Anchu şi de timpul petrecut la cultura de sfeclă era acum completată de vestea că aveam şi de cărat o greutate mare. Primii paşi erau îngreunaţi de gândul încordării pe care am experimentat-o întotdeauna pe cărările din jungla, mai ales urcând pe pantă şi cărând orice obiect care nu-mi lăsa mâinile libere.

Dar dintr-odată toată greutatea suplimentară a dispărut. Anchu nu mi-a dat nici cel mai vag mesaj că ar trebui să merg

mai repede, că prestigiul meu ar avea de suferit dacă păstram un ritm confortabil, că eram judecată pentru performanţa mea sau că timpul petrecut pe cărare era în vreun fel mai puţin dezirabil decât cel de după sosire.

Graba fusese întotdeauna un factor în exerciţiile similare cu partenerii mei albi, ca şi anxietatea de a ţine pasul cu bărbaţii, salvând onoarea sexului frumos, şi presupunerea incontestabilă că ocazia era neplăcută pentru că testa rezistenţa fizică şi determinarea psihică. De această dată, atitudinea complet diferită a lui Anchu şi Sanema a înlăturat aceste elemente şi m-a făcut pur şi simplu să mă plimb prin junglă cu o trestie de zahăr pe umăr. Lipsea orice simţ al competiţiei, iar efortul fizic s-a schimbat din impunere în dovadă satisfăcătoare a puterii, în timp ce voinţa încrâncenată în faţa martiriului nu-şi mai avea rostul.

doar o tulpină de trestie, ci parte a unei încărcături dusă de o echipă de trei persoane. Auzisem de „spiritul de echipă” până când şi-a pierdut orice semnificaţie decât cea de teorie la scoală şi în taberele de vară. Poziţia fiecăruia era tot timpul în pericol. Individul se simţea tot timpul

ameninţat, studiat, judecat. Treaba efectivă de a îndeplini o sarcină în parteneriat cu un prieten se pierdea într-o încrengătură de competitivitate; senzaţia primordială de plăcere de a-şi sincroniza forţele cu altcineva nu avusese şansa să apară.

Pe drum eram uimită de viteza şi uşurinţa cu care umblam. De obicei, scăldată în transpiraţie şi forţându-mi limitele, nu m-aş fi mişcat mai repede. Poate prindeam un crâmpei din secretul indienilor în depăşirea bărbaţilor noştri puternici şi bine-hrăniţi în ciuda puterii lor musculare în general inferioare. Îşi economiseau forţele, folosindu – le doar ca să îndeplinească sarcina, fără să cheltuiască nimic cu tensiuni corporale.

Mi-am amintit de surpriza mea faţă de indienii Tauripan în prima expediţie, când încărcat fiecare cu aproape 40 kg în spate şi trecând atenţi un „pod” format dintr-un singru buştean îngust tăiat de-a latul unui pârâiaş, unul dintre ei îşi amintea o glumă, se oprea în mijloc, se întorcea, spunea faza către bărbaţii ce se îngrămădeau în urma lui, şi apoi continua trecerea în timp ce el şi prietenii lui râdeau cu poftă în stilul lor specific muzical. Nu m-am gândit deloc că

ei nu sufereau ca şi noi în acele condiţii, aşa că veselia lor îmi dădea o impresie ciudată, aproape de nebunie. Era de fapt foarte potrivit stilului lor de a spune o glumă în toiul nopţii când toţi dorm. Deşi unii sforăiau tare, toţi se trezeau instantaneu, râdeau şi în câteva secunde îşi reluau somnul, sforăitul şi liniştea. Nu considerau ca a fi treaz era mai puţin plăcut decât a dormi, şi se trezeau complet, ca atunci când o turmă de porci mistreţi a fost auzită de departe de către toţi indienii deodată, deşi erau adormiţi, în timp ce eu, fiind trează şi ascultând sunetele din împrejurimi, nu am auzit absolut nimic.) Ca majoritatea călătorilor, le urmăream comportamentul nefamiliar fără să-l înţeleg şi nu am încercat niciodată să umplu golul dintre expresia a naturii umane la ei şi la noi.

Dar în cea de-a doua expediţie, am dezvoltat o plăcere pentru noile idei ce rezultau din redeschiderea subiectelor închise, cum ar fi „Progresul e bun”, „Omul trebuie să facă legi după care să trăiască”, „Copilul aparţine părinţilor săi”, „Odihna e mai plăcută decât munca”.

Expediţiile a treia şi a patra, ambele sub conducerea mea, de patru, respectiv de

nouă luni, m-au dus în aceeaşi regiune şi procesul a continuat. Jurnalele atestă faptul că dezvăţarea îmi devenise a doua natură, dar cu cât mai largi erau premisele de necontestat pe care cultura mea îşi baza perspectiva asupra condiţiei umane, cum sunt cea conform căreia nefericirea este parte la fel de legitimă a experienţei ca şi feri cirea şi că este necesară pentru a face fericirea apreciată, sau cea că este mai avantajos să fii tânăr decât să fii bătrân; acelea chiar că mi-au luat un timp îndelungat să le desprind pentru reexaminare.

La sfârşitul celei de-a patra expediţii, m-am întors la New York cu capul plin de tot ceea ce văzusem şi cu un punct de vedere aşa de lipsit de presupoziţii, încât efectul era de sosire, după o mare rătăcire, la punctul zero. Îmi păstram impresiile ca piese disparate de puzzle, prudentă în a le pune laolaltă, obişnuită să disec orice se asemăna oarecum cu un grup de modele comportamentale, interpretat drept principiu al naturii umane.

Numai când un redactor m-a rugat să scriu un articol, dezvoltând o declaraţie*

* „Mi-ar fi ruşine să recunos în faţa

indienilor că acolo de unde vin, femeile nu se simt capabile să-şi îngrijească copiii până nu citesc instrucţiile scrise de vreun străin într-o carte”.

bucată-cu-bucată, să percep ordinea care stătea la baza nu doar a observaţiilor mele sud-americane, dar şi a cioburilor goale în care îmi spărsesem experienţa de viaţă civilizată.

Totuşi, la acel punct de cotitura eram libera de teorie; şi în acelaşi timp cum priveam în jur cu ochii despăienjeniţi, am văzut pentru prima dată unele distorsiuni în personalităţile din jurul meu şi am început să înţeleg şi unele din forţele distorsionante. După vreun an, am recunoscut şi originile evolutive ale aşteptărilor şi tendinţelor umane care începeau să explice înalta stare de bună – dispoziţie a prietenilor mei sălbatici în comparaţie cu a celor civilizaţi.

Înainte să dezvolt aceste idei într-o carte, am considerat oportun să fac o a cincea expediţie, din care m-am întors recent. Am vrut să-i privesc din nou pe Yekuana, de data asta în lumina noilor idei formate, să văd dacă observaţiile mele, care privite retrospectiv formau un set de probe,

se verificau şi se confirmau în mod folositor prin studiu direct.

Zona pe care o defrişasem în a doua expediţie şi o folosisem în a treia şi a patra, devenise loc pentru o casă misionară şi o staţie meteorologică, ambele abandonate. Yekuana, în ciuda achiziţiilor de cămăşi şi pantaloni de către unii dintre membri, erau neschimbaţi, iar Sanema, deşi reduşi ca număr până la extincţie de o epidemie, se ţineau tare de modul lor de viaţă antic şi verificat.

Ambele triburi erau dispuse să muncească sau să ofere bunuri la schimb pentru produse din afară, dar nu să schimbe orice parte a părerilor, tradiţiilor sau modului lor de viaţă. Câteva împuşcături şi câteva lanterne stârniseră în posesorii lor o dorinţă moderată pentru praf de puşcă, gloanţe, obiecte de percuţie şi baterii, dar nu îndeajuns pentru a-i face să execute orice muncă pe care nu le-ar fi plăcut să o facă, nici să continue o sarcină după ce aceasta devenise plicticoasă.

Unele detalii ce-mi scăpaseră observaţiei spontane, ca de exemplu dacă erau sau nu prezenţi copii în timpul actului sexual al părinţilor săi, le-am aflat întrebând, la fel ca

altele, cum ar fi părerea lor despre univers, mitologie, practici şamanice şi altele, aspecte relevante pentru tipul de cultură care se potriveşte naturii lor atât de bine.

Dar în principal, expediţia a cincea mi-a folosit să mă asigur că interpretarea mea asupra comportamentului lor, formată din amintiri despre el, era verificată de realitate. Într-adevăr, acţiunile cândva de neînţeles ale celor două triburi de indieni, privite acum în lumina conceptului continuum, deveneau nu numai inteligibile, ci de-a dreptul predictibile.

În căutarea mea pentru excepţii care ar fi putut evidenţia erori ale judecăţii mele, am constatat că în mod sistematic „confirmau regula”, cum a fost în cazul unui bebeluş care îşi sugea degetul, îşi încorda corpul şi ţipa ca un bebeluş modern, dar care nu constituia niciun mister având în vedere faptul că fusese luat imediat după naştere de către o misionară şi ţinut într-un spital din Caracas timp de opt luni până când i-a fost vindecată boala şi a putut fi înapoiat familiei sale.

Dr. Robert Coles, psihiatru pediatru şi scriitor, solicitat de către o fundaţie să evalueze ideile mele, mi-a spus că fusese

invitat ca un „expert în materie” dar că „această materie, din nefericire, încă nu există” şi nici el, nici altcineva nu putea fi considerat autoritate în materie. Conceptul continuum trebuie evaluat aşadar după propriile roade, pe măsură ce atinge, sau nu, acele simţuri şi facultăţi pe jumătate îngropate în fiecare persoană, aspecte pe care le scoate să le descrie şi să le reaşeze.

Capitolul DOI
CONCEPTUL CONTINUUM

Timp de vreo două milioane de ani, în ciuda faptului că era aceeaşi specie cu noi, omul a fost un succes. A evoluat de la stadiul de maimuţă la cel de om, ca şi vânător – culegător cu un mod de viaţă eficient care, dacă ar fi continuat, avea să-l ducă până la aniversarea multor milioane de ani. În stadiul în care se află, după cum conchid majoritatea ecologiştilor, chiar şansele de supravieţuire pentru încă un secol scad pe zi ce trece.

Dar în puţinele mii de ani de când s-a abătut de la stilul de viaţă la care l-a adaptat evoluţia, nu doar că a făcut ravagii în ordinea naturală a întregii planetei, ci a şi reuşit să facă proastă reputaţie bunului-

simţ înalt dezvoltat care i-a ghidat comportamentul de-a lungul acestor timpuri. Mare parte din el a fost subminat recent, pe măsură ce ultimele rămăşiţe ale competenţei noastre instinctive sunt scoase acum din rădăcini şi puse sub lupa neclară a ştiinţei. Din ce în ce mai frecvent, simţul nostru înnăscut legat de ceea ce ne e mai bun este scurtcircuitat de suspiciune, în timp ce mintea, care nu a ştiut mare lucru niciodată despre nevoile noastre reale, decide ce să facem.

De exemplu, nu este teritoriul facultăţii intelectuale să decidă cum ar trebui îngrijit un bebeluş. Aveam instincte absolute precise, experte în fiecare detaliu al îngrijirii copilului, mult înainte să devenim orice s-ar fi asemănat cu *Homo sapiens*. Dar am conspirat să zădărnicim această cunoaştere demult-statornicită atât de tare că angajăm cercetători cu normă întreagă să desluşească modul în care ar trebui să ne comportăm cu copiii noştri, unii faţă de alţii şi faţă de noi înşine. Nu e un secret pentru nimeni că experţii nu au „descoperit” încă un mod de viaţă mulţumitor, dar cu cât greşesc mai mult, cu atât mai mult încearcă să plaseze problemele sub influenţa solitară

a raţiunii şi să nege ceea ce raţiunea nu poate înţelege sau controla.

Suntem acum aproape îngenunchiaţi de către minte; simţul nostru înnăscut legat de ce e bun pentru noi a fost aşa de tare subminat, încă de-a bea de mai suntem conştienţi de funcţionarea sa şi nu mai putem distinge impulsul original de unul distorsionat.

Şi în acelaşi timp, cred cu tărie că putem porni de unde suntem, pierduţi şi handicapaţi şi încă să găsim un drum înapoi. Măcar putem afla direcţia în care duc interesele noastre cele mai potrivite şi să nu mai facem eforturi care au toate şansele să ne îndepărteze de cale. Partea conştientă a minţii, în calitate de „consilier tehnic” competent în războiul altcuiva, când vede propria eroare, ar trebui să se retragă din serviciu, în loc să continue înaintarea în teritoriu străin. Există, bineînţeles destule sarcini şi pentru capacitatea noastră de a raţiona fără ca aceasta să uzurpe rolul pe care l-a executat de atâtea milioane de ani, zona minţii, mult mai competentă şi mai rafinată, numită instinct. Dacă şi aceste sarcini ar fi conştiente, ne-ar scoate creierul din funcţiune într-o secundă, dacă nu şi

pentru alt motiv, doar fiindcă mintea conştientă, prin natura sa, nu poate procesa decât o operaţiune la un moment dat, în timp ce inconştientul poate face orice număr de observaţii, calcule, sinteze şi operaţii simultan şi corect.

„Corect” în acest context este un cuvânt înşelător. Implică faptul că toţi suntem de acord asupra rezultatelor dorite ale acţiunilor noastre, în timp ce, de fapt, ideile teoretice despre ceea ce vrem diferă de la om. *Ceea ce intenţionăm să spunem aici prin „corect” este ceea ce este potrivit continuumul străvechi al speciei noastre în aşa fel încât se potriveşte tendinţelor şi aşteptărilor cu care am evoluat.* Aşteptările sau expectanţele, în acest sens, sunt înscrise în om la fel de puternic ca propriul model. Plămânii lui nu doar *au*, ci se poate spune că *sunt* o aşteptare a aerului, ochii lui sunt o aşteptare a razelor de lumină dintr-o anumită bandă de lungimi de undă, emise de ceea ce îi este folositor să vadă, la orele la care îi este folositor speciei lui să vadă. Urechile lui sunt o aşteptare de vibraţii cauzate de evenimente care e cel mai probabil să-l intereseze, inclusiv vocile altor persoane; propria voce fiind o aşteptare de

urechi care să funcţioneze similar la ceilalţi oameni. Lista poate fi extinsă indefinit: piele şi păr impermeabile, aşteptare a ploii; părul din nas, aşteptare a prafului; pigmentarea pielii, aşteptare a soarelui; mecanismul transpiraţiei, aşteptare a căldurii; mecanismul de coagulare, aşteptare a accidentelor la suprafaţa corpului; un sex, aşteptare a celuilalt; mecanismele reflexe, aşteptare a nevoii pentru viteză de reacţie în cazurile de urgenţă.

Cum ştiu dinainte forţele ce-l formează, ce urmează să aibă nevoie omul? Secretul este experienţa. Lanţul experienţei care pregăteşte omul pentru existenţa lui pe pământ începe cu aventura primei vietăţi unicelulare. Ceea ce este experimentat, în termeni de temperatură, compoziţia împrejurimilor, nutrienţi disponibili ca să-şi alimenteze activitatea, schimbările vremii precum şi loviturile de alte obiecte sau membrii ai aceleiaşi specii au fost transmise descendenţilor. Pe baza acestor date, transmise prin mijloace încă în mare parte ascunse ştiinţei, au avut loc schimbări foarte, foarte încete, schimbări care, pe parcursul unei perioade inimaginabil de lungi, au produs o varietate de forme care

au putut supravieţui şi s-au putut reproduce, făcând faţă mediului în diferite moduri.

Cum se întâmplă întotdeauna când un sistem se diversifică şi devine mai complex, adaptat într-un mod mai precis la o varietate mai mare de condiţii, efectul a fost o stabilitate mai mare. Viaţa însăşi a ajuns să fie mai puţin în pericol de extincţie prin catastrofe naturale. Apoi chiar şi dacă o întreagă formă de viaţă era eliminată, rămâneau destule care să meargă mai departe şi chiar să continue să se complice, diversifice, adapteze, stabilizeze. Este o presupunere rezonabil de sigură faptul că destule „prime” forme au fost eliminate înainte ca una să supravieţuiască, poate milioane de ani după ultima, şi să se diversifice în timp util ca să evite extincţia cauzată de vreun eveniment elemental intolerabil.)

În acelaşi timp, principiul stabilizator era în funcţiune în fiecare formă şi în fiecare parte din fiecare formă, luându-şi informaţiile din moştenirea ei de experienţă, din contactele ei de orice fel şi dotându-şi descendenţii cu moduri din ce în ce mai complexe de a face faţă în mod eficient

acestor experienţe. *Aşadar, modelul fiecărui individ era o reflectare a experienţei pe care se aştepta să o întâlnească.* Experienţa pe care o putea suporta era definită de circumstanţele la care antecesorii săi s-au adaptat.

Dacă fiinţele în evoluţie s-au format într-un climat care nu depăşea 120 grade F

(50°C) pentru mai mult de câteva ore şi nici nu scădea mai jos de 45 (aprox – 45°C), forma în viaţă putea să continue la fel, dar nu ar fi putut mai mult decât strămoşii săi să-şi menţină bunăstarea dacă ar fi fost expusă la excese prelungite la extremele zonei sale de toleranţă. Rezervele de urgenţă ar fi fost epuizate şi dacă uşurarea nu ar veni curând, ar urma moartea, pentru individ sau specie. *Dacă cineva vrea să cunoască ce îi este potrivit unei specii, are nevoie să cunoască aşteptările înnăscute ale acelei specii.*

Cât de multe ştim despre aşteptările înnăscute ale omului? Ştim destul de bine ce obţine, ni se spune deseori ce doreşte, sau ce ar *trebui* să dorească, potrivit sistemului curent de valori. Ceea ce istoria lui evolutivă l-a condiţionat să aştepte în calitate de ultim reprezentant al linei

strămoşeşti de moştenire, este, în mod ironic, unul dintre cele mai întunecate mistere. Mintea a luat conducerea în a decide ce e mai bine şi ţine la suveranitatea sa pentru modelele şi pentru presupunerile sale. În consecinţă, ceea ce era mai demult aşteptarea încrezătoare de tratament adecvat şi de condiţii de mediu este acum într-atât de frustrată că o persoană de multe ori se simte norocoasă dacă nu e fără adăpost sau în dureri. Dar chiar în secunda în care spune „Sunt bine”, există în el un simţ de pierdere, un dor de ceva pe care nu-l poate numi, un sentiment de decentrare, că – i lipseşte ceva. Întrebat franc, rareori ar nega această stare de fapt.

Aşa că pentru a descoperi caracterul precis al expectanţelor evoluate, nu are niciun rost să ne uitam la modelul recent, civilizat.

Să cercetăm alte specii poată fi folositor şi în acelaşi timp înşelător. Acolo unde nivelul de dezvoltare corespunde, comparaţia cu alte animale poate fi valabilă, cum este cazul nevoilor mai vechi, mai profunde, mai fundamentale care preced forma noastră antropoidă, cum ar fi nevoia să respirăm aer, care a apărut acum multe

sute de milioane de ani şi este împărtăşită de multe dintre prietenele noastre animale. Dar să studiem oamenii care nu au părăsit continuumul comportamentului şi mediului potrivit este în mod evident mai folositor. Chiar dacă reuşim să identificăm unele dintr expectan ţele care sunt mai puţin evidente decât aerul de respirat, va rămâne întotdeauna o mare masă de aşteptări mult mai subtile de definit înainte să putem măcar chema un computer să ne ajute să recuperăm o mică parte din cunoaşterea noastră instinctuală despre ele. Este, aşadar, esenţial să stăm permanent atenţi pentru oportunităţi de reinstaurare a abilităţii noastre *înnăscute* să alegem ce e potrivit. Mintea neîndemânatică cu care acum încercăm să o recunoaştem, poate în continuare să se ocupe cu sarcini care îi sunt mai potrivite.

Expectanţele cu care întâmpinăm viaţa sunt în mod inextricabil legate de tendinţe (de exemplu, să sugem, să evităm rănirea fizică, să ne târâim, să mergem de-a buşilea, să imităm). Pe măsură ce se îndeplinesc aşteptările în materie de tratament şi circumstanţe, interacţionează în noi seturi de tendinţe, din nou după experienţa prin

care le-au pregătit strămoşii. Când aşteptarea nu este îndeplinită, tendinţe corective sau compensatorii fac efortul de a reinstaura stabilitatea.

Continuum uman mai poate fi definit ca şi secvenţa de experienţă care corespunde aşteptărilor şi tendinţelor speciei umane într-un mediu comparabil cu acela în care acele aşteptări şi tendinţe s-au format. Include comportament potrivit la alte persoane şi tratament potrivit din partea lor, persoanele făcând parte din acelaşi mediu.

Continuum unui individ este un întreg, totuşi face parte din continuum familiei sale, care la rândul său face parte din cel al clanului, cel al comunităţii şi al speciei, în acelaşi fel cum continuum speciei umane face parte din continuum întregii vieţi. Fiecare continuum îşi are propriile aşteptări şi tendinţe care emerg din precedentul formator, prelung. Chiar şi continuum care include fiecare fiinţă vie aşteaptă, din experienţă, o gamă de factori favorabili în mediul anorganic.

În fiecare formă de viaţă, tendinţa de a evolua nu este aleatorie, ci îşi continuă propriile interese. Se îndreptă spre mai

mare stabilitate – aceasta însemnând mai mare diversitate, complexitate şi, în consecinţă, adaptabilitate.

Nu este deloc ceea ce noi numim „progres”. De fapt, *rezistenţa* la schimbare, deloc în conflict cu tendinţa de evoluţie, este o forţă indispensabilă pentru a menţine stabil un sistem.

Ce a întrerupt rezistenţa noastră înnăscută la schimbare cu vreo câteva mii de ani în urmă putem numai să ghicim. Important este să înţelegem semnificaţia evoluţiei faţă de schimbare (cea ne-evoluată). Ele au scopuri diametral opuse, pentru că ceea ce evoluţia creează în termeni de diversitate, din ce în ce mai precis adaptată cerinţelor noastre, schimbarea distruge introducând comportamente sau circumstanţe care nu ţin cont de toată gama de factori implicaţi în a servi intereselor noastre celor mai potrivite. Tot ce poate să facă schimbarea este să înlocuiască o bucată de comportament bineintegrat cu una care nu este. Înlocuieşte ceea ce este complex şi adaptat cu ceva ce este mai simplu şi mai puţin adaptat. Ca o consecinţă, schimbarea pune o presiune pe echilibrul tuturor

factorilor strâns corelaţi înăuntru şi în afara sistemul.

Evoluţia dă stabilitate; schimbarea cauzează vulnerabilitate.

Organizaţiile sociale, şi ele, se conformează acestor reguli. O cultură evoluată, un mod de viaţă pentru un grup de oameni care îşi îndeplinesc aşteptările lor sociale, poate fi oricare dintr-o varietatate infinită de structuri. Caracteristicile superficiale ale acestor structuri sunt cele mai variabile, principiile de bază variază cel mai puţin şi în anumite aspecte fundamentale e cel mai probabil să fie identice. Ar fi rezistente la schimbare, având în spate o evoluţie într-o perioadă lungă de timp ca orice sistem stabil din natură. Ar rezulta, de asemenea, şi aceasta: cu cât mai puţin interferează mintea cu instinctul în formarea modelelor comportamentale, cu atât mai puţin rigidă ar trebui să fie structura la suprafaţă (despre detalii comportamentale, ritualuri, cerinţe de conformitate) şi cu atât mai inflexibilă în miez (în atitudinea faţă de sine, atitudinea faţă de drepturile celorlalţi, sensibilitate la semnalele instinctului care favorizează supravieţuirea, sănătatea,

plăcerea, echilibrul tipurilor de activităţi, impulsul de conservare a speciei, folosirea economicoasă a plantelor şi animalelor din mediu şi aşa mai departe). Într-un cuvânt cu cât se bazează mai mult o cultură pe intelect, cu atât mai multe constrângeri asupra individului devin necesare pentru a o menţine.

Nu există diferenţă esenţială între comportamentul instinctual pur, cu expectanţele şi tendinţele sale, şi aşteptarea noastră la fel de instinctuală pentru o cultură potrivită, una în care să ne putem manifesta tendinţele şi îndeplini aşteptările, mai întâi de tratament corect în copilărie, şi treptat pentru un *anumit fel* (mai flexibil) de tratament şi circumstanţe şi pentru o serie de cerinţe la care adaptarea e dispusă, nerăbdătoare şi posibil să aibă loc.

Rolul unei culturi în viaţa umană este la fel de legitim ca şi al limbajului. Ambele încep cu aşteptări şi tendinţe pentru a-ţi definitiva conţinutul în mediu. Comportamentul social al unui copil se dezvoltă printre influenţe aşteptate şi exemple date lui de către societate. Forţe înnăscute îl împing să facă ceea percepe la partenerii săi umani că se aşteaptă de la el;

partenerii umani îi fac cunoscut ceea ce aşteaptă, conform culturii lor. Învăţarea este un proces de îndeplinire a aşteptărilor privind un anumit tip de informaţii. Tipurile cresc într-o ordine finită de complexitate, la fel ca şi modelele de vorbire.

Ridicarea la standardele aşteptărilor noastre, menţinută de către simţul cont inuum al fiecărui individ (încurajată de plăcere; ţinute în frâu printr-o întoarcere naturală pe măsură ce limitele capacităţii sunt atinse) este fundamentul sistemului cultural de bine şi rău. Particularităţile sistemului pot, totuşi, varia nedefinit câtă vreme rămân în cadrul parametrilor esenţiali. Există destul spaţiu pentru diferenţe, individuale sau tribale, fără a se încălca aceste limite.

Capitolul TREI

Începutul vieţii

În timpul petrecut în pântec, micuţei fiinţe umane încă i se permite să urmez e linia directă strămoşească a stadiilor de dezvoltare, de la vietăţi unicelulare la amfibii şi la „Homo sapiens” gata de naştere, fără să i se prea întâmple evenimente pentru care experienţa

strămoşilor în pântec să nu o fi pregătit. Este hrănit, ţinut la cald şi legănat cam la fel cum era un vânător-culegător în stadiul de embrion. Sunetele pe care le aude nu sunt foarte diferite decât dacă nu cumva mama sa locuieşte pe o pistă de zboruri supersonice, merge la discoteci cu mulţi decibeli sau conduce un ca mion. Îi aude bătaia inimii, vocea, precum şi vocile altor oameni şi animale. Aude sunetele sistemului ei digestiv, sforăitul, râsul, cântatul, tuşitul şi aşa mai departe şi este netulburat pentru ca adaptarea lui le-a luat în considerare timp de milioane de ani, cât strămoşii lui au auzit sunete similare, la fel de tari, la fel de bruşte. Datorită experienţei lor, el aşteaptă sunetele, legănările şi mişcările bruşte; ele fac parte din experienţa de care are nevoie pentru împlinirea dezvoltării sale prenatale.

La naştere, bebeluşul s-a dezvoltat deja suficient în celula sa de maximă securitate pentru a ieşi şi a-şi continua viaţa în lumea exterioară, enormă şi mai lipsită de adăpost. Şocul este absorbit în parte de către mecanisme ca gamma – globulină ridicată drept protecţie faţă de infecţii, care scade suficient de încet ca nou – născutul să aibă timp să dezvolte imunitate, parţială lipsă de

vedere, care cedează treptat locul vederii complete mult după ce şocul naşterii a trecut şi un program de dezvoltare care se îmbină în multe aspecte ale formării lui, aspecte ca: reflexele, sistemul circulator, auzul, program se împlineşte înainte de naştere şi după aceea, zile, săptămâni sau luni la rând, inclusiv intrarea în scenă pas-cu-pas a funcţionării părţilor creierului.

La momentul naşterii efectiv are loc schimbarea radicală a condiţiilor de mediu din ud în uscat, temperatura mai scăzută, sunete brusc ne-estompate, intrarea în funcţiune a abilităţii proprii bebeluşului de a respire, de a-şi obţine necesarul de oxigen, precum şi schimbarea poziţiei de la cu capul în jos la orizontală sau cu capul deasupra corpului. Dar bebeluşul nou-născut poate suporta aceasta precum şi toate celelalte senzaţii ale naşterii naturale cu un calm uimitor.

Propria lui voce nu-l surprinde, căci era în capul lui, foarte clară şi nemaiauzită, fiindcă fusese auzită de informatorii din carnea sa, de făuritorii capacităţii sale de a se teme şi de a distinge înspăimântătorul de normal. Când predecesorii săi au dezvoltat o voce, au dezvoltat şi o reţea de abilităţi

stabilizatoare cu rol să-i tempereze aventurarea în ceea ce era atunci continuumul speciei lor. Pe măsură ce vocea evolua împreună cu întreaga evoluţie a speciei de la o formă la alta şi prelua diferite modulaţii pentru a se potrivi organismului din ce în ce mai evoluat, s-au dezvoltat mai multe mijloace pentru a o ţine în echilibru cu sinele şi cu societatea în care urma să fie folosită. Urechile erau acordate la ea, reflexele erau acordate la ea şi aşteptările bebeluşului includeau sunetul ei printre „surprizele” primelor experienţe din afara pântecelui.

În primele momente după naştere, nou – născutul se află într-o stare de conştienţă care e toată simţuri; nu are capacitate de gândire, în sens de raţionare, memorie conştientă, reflexive sau judecată. Poate, decât conştient e mai bine să-i spunem simţitor. Adormit el este conştient de starea lui de bine, cumva la fel cum un adult care doarme cu cineva şi este conştient de prezenţa sau absenţa persoanei. Treaz, este mult mai conştient de starea lui, dar într-o manieră care la adult s-ar numai subliminală. În orice stare s-ar afla, el este mult mai vulnerabil la starea lui decât

adultul, fiindcă el nu are reper precedent cu care să-şi coreleze impresiile.

Lipsa unui simţ al trecerii timpului nu este deloc un dezavantaj pentru un bebeluş aflat în burtică sau în braţe; el pur şi simplu se simte bine, dar pentru un nou – născut care nu se află în braţe, neputinţa de a diminua orice parte a suferinţei lui prin speranţă (care se bazează pe un simţ al timpului) este, poate, cel mai crud aspect al chinului. Aşadar, plânsul lui, nu poate nici măcar conţine speranţă, deşi acţionează ca un semnal care cere alinare. Mai târziu, când săptămânile şi lunile au trecut, şi nivelul de înţelegere al bebeluşului creşte, speranţa începe să se simtă vag, iar plânsul devine un act asociat cu un rezultat, fie negativ, fie pozitiv. Dar lungile ore de aşteptare sunt prea puţin îmbunătăţite de apariţia simţului timpului. Lipsa experienţei anterioare face timpul să pară incredibil de lung pentru un bebeluş aflat în stare de dorinţă.

Chiar ani mai târziu, la vârsta de cinci ani, promisiunea unei biciclete pentru

„Crăciunul viitor”, făcută în august, este cam la fel de satisfăcătoare ca nicio promisiune. La vârsta de zece ani, timpul s-

a condensat în lumina experienţei într-atât încât un copil poate aştepta o zi mai mult sau mai puţin confortabil pentru unele lucruri, o săptămână pentru altele şi o lună pentru ceva special, dar un an este încă fără sens dacă vine vorba de a domoli dorinţa, iar realitatea prezentă are încă o perioadă calitatea de absolut, care va ceda numai după încă un şir lung de experienţe, unui simţ al relativităţii evenimentelor pe scala timpului cuiva şi în sistemul lui de valori. Doar la vârsta de patruzeci sau cincizeci de ani au majoritatea oamenilor măcar o perspectivă asupra raportului unei zile sau luni la durata unei vieţi şi numai unii guru sau octogenari au capacitatea să înţeleagă relativitatea momentelor sau vieţilor la eternitate (realizând complet irelevanţa conceptului arbitrar al timpului).

Nou-născutul (ca şi guru) trăieşte în eternul Acum; bebeluşul în braţe (ca şi guru)

se află într-o stare de fericire binecuvântată; bebeluşul care nu e în braţe are o stare de dorinţă, de tânjire în pustiul unui univers gol. Aşteptările lui sunt amestecate cu actualitatea, iar aşteptările lui înnăscute, ancestrale sunt acoperite (nu

schimbate sau înlocuite) de către acelea bazate pe propria lui experienţă. Măsura în care aceste două seturi de aşteptări diferă determină distanţa care îl va separa de starea lui potenţială înnăscută de bine.

Cele două seturi de aşteptări nu sunt deloc similare. Cele evoluate sunt de natura certitudinii până când sunt trădate, câtă vreme cele învăţate care derivă din ele au caracterul negativ al deziluziei şi se manifestă prin îndoială, suspiciune, frică de a nu fi rănit prin noi experienţe sau, cel mai ireversibil, prin resemnare.

Toate aceste răspunsuri sunt protectori activi ai continuumului. Dar resemnarea ca rezultat al deznădejdii totale are rol de a amorţi aşteptările originale până când se vor găsi condiţii în care aşteptările să fie urmate şi de împlinire.

Liniile de dezvoltare îngheaţă în punctul în care cerinţele particulare de experienţă nu mai sunt îndeplinite. Unele direcţii sunt oprite în prima copilărie în timp ce altele urmează să fie sabotate un pic mai târziu în copilărie sau chiar continuă să se dezvolte în viaţa adultă aşa cum au fost formate prin evoluţie să o facă. Aspecte ale facultăţilor emoţionale, intelectuale şi fizice pot

coexista, dar la nivele larg distanţate în indivizii deprivaţi. Toate liniile de dezvoltare, blocate sau maturizate, continuă să funcţioneze cum sunt, fiecare aşteptând experienţa necesară împlinirii nevoii sale, incapabilă să meargă mai departe cu orice altceva. Starea de bine depinde foarte mult de *felul* în care este limitată funcţionarea şi în ce aspect.

La naştere, aşadar, apar şocuri care nu şochează sau pentru că sunt aşteptate (şi li s-ar simţi lipsa) sau pentru că nu se întâmplă toate deodată. Naşterea nu poate fi privită corect drept sfârşitul unei linii de producţie al bebeluşului, pentru că unele parţi sunt finisate încă din burtică, în timp ce altele nu vor fi operaţionale decât mult mai târziu. După şirul de aşteptări împlinite în burtică, nou – născutul se aşteaptă, sau, mai bine zis, este sigur că şi următoarele cerinţe vor fi îndeplinite.

Ce urmează? Timp de zeci de milioane de generaţii, ceea ce urmează este transferul dintr-un mediu pe de-a-ntregul viu înăuntrul corpului mamei într-unul parţial viu, din afara lui. Deşi corpul ei a – toate-dătător este acolo, şi (de când cu eliberarea mâinilor de către mersul vertical)

braţele ei la fel, există destul de multă lipsă de viaţă, chiar prin aerul străin care-i înconjuroară trupul. Dar şi pentru asta este pregătit; locul său în braţe este cel aşteptat, cunoscut celui mai profund simţ al său drept *al lui*, şi ceea ce experimentează câtă vreme este în braţe este acceptabil pentru continuum său, îi îndeplineşte nevoile curente şi contribuie în cel mai potrivit mod dezvoltării sale.

Din nou, nivelul sau de conştienţă este foarte diferit de ceea ce va deveni. El nu poate interpreta impresiile sale asupra lucrurilor. Ori sunt în regulă ori nu sunt. Cerinţele sunt strict la acest nivel. După cum am văzut, nu poate spera, dacă acum nu se simte confortabil, că se va simţi mai târziu. Nu poate concepe, când mama pleacă, ideea că „vine mama înapoi”; lumea s-a stricat brusc, circumstanţele sunt intolerabile. Îşi aude şi îşi acceptă plânsul, dar deşi mama lui îi cunoaşte sunetul şi semnificaţia din timpuri străvechi, la fel ca orice copil sau adult care îl aude, el nu – i înţelege semnificaţia. El doar ştie că este o acţiune pozitivă înspre a îndrepta lucrurile. Dar dacă este lăsat să plă ngă prea mult, dacă răspunsul pe care ar trebui să-l obţină

nu apare, acea senzaţia pleacă şi ea, lăsând în loc un gol total, fără timp şi speranţă. Când mama vine totuşi la el, pur şi simplu se simte bine, el nu este conştient că a fost plecată, nici nu – şi aminteşte că a plâns. Este conectat din nou la linia vieţii sale, iar mediul său îi îndeplineşte aşteptările. Când este abandonat, lăsat în afara continuum său de experienţe, nimic nu este acceptabil şi nimic nu este acceptat. Dorinţa este tot ce există, nu există nimic de folosit, nimic pe care să crească, să îndeplinească nevoia de experienţă, fiindcă experienţele trebuie să fie cele aşteptate şi nimic din experienţa strămoşilor care l-au format, nu l-a pregătit să fie lăsat singur, adormit sau treaz, cu atât mai puţin să fie lăsat singur să plângă.

Senzaţia potrivită unui nou – născut purtat în braţe este aceea de a fi în ordine, în armonie, de bine esenţial. Singura identitate pozitivă pe care o poate cunoaşte, fiind animalul care este, se bazează pe premiza că este în regulă, bun şi binevenit. Fără această convingere, o fiinţă umană de orice vârstă este schilodită de o lipsă de încredere, lipsa unui sens deplin al sinelui, lipsă de spontaneitate şi de har. Toţi bebeluşii sunt buni, dar nu o pot şti ei înşişi

decât prin reflexie, decât prin felul în care sunt trataţi. Nu există nicio altă cale viabilă pentru o fiinţă umană să se perceapă pe sine; toate celelalte senzaţii sunt inutilizabile când vine vorba despre punerea bazelor stării de bine. *Binele este senzaţia de bază despre sine potrivită indivizilor din specia noastră.* Comportamentul necorelat cu un simţ propriu de bine, de armonie esenţială nu este comportamentul pentru care am evoluat şi, nu numai că va pierde milioane de ani de perfecţionare, dar nu se potriveşte nici unei relaţii din cadrul fiinţei sau din afara ei. Fără un simţ al binelui propriu, individul nu ştie nici cât de mult să ceară în termeni de confort, siguranţă, ajutor, companie, iubire, prietenie, bunuri, plăcere sau bucurie. O persoană fără acest simţ, simte adeseori că există un loc gol acolo unde ar trebui să fie ea însăşi.

Multe vieţi sunt irosite nici mai mult nici mai puţin decât pentru căutarea unui indiciu ca omul există. Şoferi de raliu, căţărători pe munte, eroi de război şi alţi îndrăzneţi care flirtează cu moartea în mod predilect încearcă de cele mai multe ori să simtă, apropiindu-se cât pot de mult de contrariu, că sunt, de fapt, în viaţă. Dar

zguduirea instinctul de auto-conservare poate scoate doar vag şi temporar la suprafaţă curentul constant şi cald al doritului sens al sinelui.

Atractivitatea bebeluşilor şi a copiilor este în mod necesar o forţă puternică; fără ea nu ar avea avantajul necesar să compenseze întreaga serie de dezavantaje ca fiind mic, slab, încet, fără apărare, fără experienţă şi individ dependent printre cei mari. Atracţia lor exclude nevoia de a concura şi obţine pentru ei asistenţa de care au nevoie.

Rolul maternal, singurul rol relevant pentru un bebeluş în primele luni de viaţă, este preluat în mod instinctiv de taţi, alţi copii sau oricine are de-a face cu bebeluşul, chiar şi pentru un moment. Nu este deloc sarcina unui bebeluş să facă distincţia între sexe şi grupe de vârstă.

Lipsa de relevană a caracteristicilor masculine sau feminine pentru rolul maternal sau paternal a fost demonstrată experimental într-o clinică psihiatrică din Franţa, unde medici femei au luat rolul de tată pentru pacienţi de-ai lor, în timp ce infirmieri bărbaţi, cu tehnicile şi abilităţile lor de îngrijire zilnică a pacienţilor, luau

într-un mod la fel de satisfăcător figura mamei. Acesta este tipul de probleme pe care intelectul le descoperă brusc, după ce omul a acţionat instinctiv în virtutea lor timp de milioane de ani.)

Deci există un singur tip de relaţie potrivit unui nou-născut şi fiecare dintre noi are înăuntru un întreg set de răspunsuri adecvat semnalelor lui. Mai posedăm, fiecare bărbat, femeie, fată şi băiat, o cunoaştere minuţios detaliată despre tehnici de îngrijire a bebeluşului, în ciuda faptului că recent, prin care înţeleg nu mai mult de câteva mii de ani, am permis intelectului să-şi încerce capriciile nesigure asupra acestei probleme de maximă importanţă şi am călcat peste abilitatea tipărită în noi în aşa măsură că propria ei existenţă este acum uitată.

Este o practică standard în ţările „dezvoltate" să cumperi o carte despre îngrijirea bebeluşului în momentul în care noua persoană este aşteptată. Poate fi moda vremii să lase copilul să plângă până i se rupe inimă, până cedează, până amorţeşte şi devi ne „copil cuminte"; sau să fie luat când mama are chef şi nu are altceva de făcut pe moment sau, după un alt curent

recent de gândire, să lase copilul într-un vacuum emoţional, neatins cu excepţia aspectelor strict necesare şi apoi a nu arăta nicio expresia e facială, nici plăcere, nici zâmbet, nici admiraţie, doar o privire goală. Oricare ar fi, proaspetele mame citesc şi ascultă, neîncrezătoare în abilităţile lor înnăscute, neîncrezătoare în „motivele” bebeluşului de a da încă semnalele absolut clare. Bebeluşii au devenit, bineînţeles, duşmanii care trebuie învinşi de către mame. Plânsul trebuie ignorat pentru a-i arăta bebeluşului cine-i şeful şi o premiză de bază a relaţiei este că trebuie făcut orice efort pentru a forţa bebeluşul să se conformeze dorinţelor mamei. Se arată lipsă de plăcere, dezaprobare sau retragerea dragostei de câte ori comportamentul bebeluşului dă „de lucru”, „pierde” timpul sau este în vreun alt fel considerat neconvenabil. Ideea este că a îndeplini dorinţele unui bebeluş îl va „răsfăţa”, iar acţionând împotriva lor va folosi la dresarea lui, la adaptarea lui la societate. În realitate, se obţine exact efectul opus în fiecare caz.

Perioada imediat următoare naşterii este cea mai impresionantă perioadă petrecută în afara corpului mamei. Ceea ce întâlneşte

bebeluşul este ceea ce înţelege el drept natura vieţii. Fiecare impresie ulterioară poate doar confirma, într-o măsură mai mare sau mai mică, prima impresie, făcută când nu avea deloc informaţii despre lumea exterioară. Aşteptările lui sunt cele mai inflexibile pe care le va avea vreodată. Schimbarea din ospitalitatea totală a uterului este enormă, dar, după cum amvăzut, a venit pregătit pentru marea spăritură din uter la locul său în braţe.

Pentru ce nu a venit pregătit este o săritură şi mai mare în orice fel, cu atât mai puţin pentru una într-un nimic, non-viaţă, un coşuleţ cu textile sau un pătuţ de plastic fără mişcare, sunet, miros sau senzaţie de viaţă. Ruptura violentă din continuum mamă – copil, atât de puternic conturată în timpul fazelor petrecute în uter, e de înţeles că se lasă cu depresie la mamă, precum şi cu agonie la bebeluş.

Fiecare terminaţie nervoasă de sub pielea lui proaspăt expusă tânjeşte după îmbrăţişarea aşteptată, întreaga lui fiinţă, specificul a tot ceea ce este el, conduce spre a fi purtat în braţe. Timp de milioane de ani puii de om au fost ţinuţi aproape de corpul mamei lor încă din momentul naşterii. Unii

bebeluşi din ultimele sute de ani se poate să fi fost privaţi de această experienţă de maximă importanţă, dar acest fapt nu a diminuat deloc aşteptarea fiecărui nou – născut că *el* va ajunge la locul lui de drept. Când predecesorii noştri umblau în patru labe şi aveau blană de care să se agaţe, bebeluşii erau aceia care păstrau legătura mamă – copil neîntreruptă. Supravieţuirea lor depindea de asta. Pe măsură ce am devenit spâni şi ne-am ridicat în două picioare, eliberând mâinile mamei, i-a revenit ei sarcina de a-i menţine aproape. Faptul că recent, în unele locuri din lume, a considerat responsabilitatea ei de a menţine contactul drept opţională, nu schimbă nici în cea mai mică măsură nevoia imperioasă a bebeluşului de a fi purtat, am putea zice chiar de a fi conţinut.

Ea însăşi se privează de o parte preţioasă a propriei experienţe aşteptate de viaţă, experienţă care, savurată, ar încuraja – o să continue se comporte în modul cel mai satisfăcător pentru ea însăşi şi pentru bebeluşul ei.

Nivelul de conştienţă al unui bebeluş se modifică enorm în timpul fazei în braţe. La început, se aseamănă mai mult animalelor

decât adultului uman. Pas cu pas, pe măsură ce i se dezvoltă sistemul nervos central, devine mai apropiat lui *Homo sapiens*. Experienţa nu îl impresionează doar în diferită măsură, dar şi în moduri complet diferite pe măsură ce abilităţile lui cresc ca număr şi ca acurateţe. Primele componente formate ale alcătuirii psiho-biologice ale unui copil au rolul cel mai formator asupra ceea ce va fi întreaga lui viaţă. Ceea ce simte înainte de a gândi determină într-o mare măsură ce va gândi, când gândirea devine posibilă.

Dacă se simte în siguranţă, dorit, şi „acasă” în mijlocul activităţii înainte de a putea gândi, părerea lui asupra experienţelor de mai târziu va diferi mult de a unui copil care se simte nedorit, care nu e stimulat de experienţe fiindcă-i lipsesc, şi care este obişnuit să trăiască într-o stare de dorinţă, chiar dacă experienţele ulterioare ale amândurora vor fi identice.

La început, copilul doar observă; el nu poate judeca. El devine familiar cu mediul său prin asociere. Chiar la început, printre primele mesaje postnatale aduse de către simţuri există un absolut, o impresie necalificată a stării lucrurilor, necorelată

decât cu aşteptările interioare ale copilului şi bineînţeles, lipsită de orice relativitate temporală. Dacă nu ar fi funcţionat aşa continuum, şocul evenimentelor neobişnuite ar fi pentru noul organism intolerabil. Ce se remarcă, la începutul capacităţii lui de a acorda atenţie evenimentelor din afara lui, este diferenţa dintre ceea ce simte şi aspectele cu care se aseamănă aceste senzaţii, aspecte întâlnite în experienţa lui anterioară. Învăţarea lumii prin asociere înseamnă că preia ca întreg tot ce n-a cunoscut înainte, fără să „observe” nimic. Se observă doar experienţele similare, dar puţin diferite de cele anterioare, aşa încât lumea este cunoscută la început în mare, şi apoi în detaliu din ce în ce mai fin.

În acest sens, *Homo sapiens* este unic princtre animale. Aşteptarea lui este să găsească un mediu potrivit, să-l cunoască din ce în ce mai bine şi să acţioneze asupra lui cu eficienţă crescândă. Alte primate se adaptează, în grade diferite, la *unele* circumstanţe pe măsură ce le întâlnesc, dar animalele sunt, în principal făcute (evoluate) să se comporte după modele înnăscute.

Un pui de furnicar uriaş pe care l-am

primit la vârsta de patru zile a crescut fericit în societatea umană şi clar ne vedea drept furnicari şi se aştepta să ne comportăm adecvat, ţopăind şi scotocind după felul tradiţional al furnicarilor. Despre mine, în calitate de mamă, se aştepta să menţin permanent comuniarea cu el, dar la distanţe din ce în ce mai mari pe măsură ce devenea mai încrezător; să-l port în braţe la început, apoi să-i permit să mă îmbrăţişeze de câte ori o cerea dispoziţia, să-mi lingă degetele de la picioare destul de des, să-i ţin companie când mânca şi să vin când mă chema după ce am rătăcit în afara razei mirosului lui. Dar privea caii şi câinii drept duşmani; de altă natură decât specia lui.

O maimuţă lânoasă, pe care am crescut-o de asemenea din copilărie, din contra, părea că se vede pe sine ca o persoană. Trata câinii, chiar şi pe cei mari, cu condescendenţă şi era cunoscută că – şi lua şi ea scaun în cadrul unei asistenţe aşezate în timp ce câinii, intrigaţi de comportamentul ei imperios (deşi ar fi fugărit o pisică de două ori mărimea ei), se întindeau credincioşi la picioarele ei. A învăţat manierele politicoase la masă şi, după ce a studiat vreun an, a învăţat să

deschidă uşa căţărându-se pe ea, învârtind de mâner în sens contrar acelor de ceasornic şi trăgând în acelaşi timp.

Tiparul ei comportamental includea o mai mare doză de adaptabilitate, de expectanţă de a învăţa din proprie experienţă decât cel al furnicarului, al cărui comportament era în întregime predefinit de mecanisme înnăscute.

Omul, mult mai adaptabil propriei sale experienţe, poate suporta variaţii de mediu care ar elimina o specie mai puţin ingenioasă. Când întâlneşte o problemă, alege dintr-o gamă largă de reacţii. O maimuţă are o plajă relativ îngustă de răspunsuri posibile la un stimul; un furnicar nu are deloc de ales, fiind, în consecinţă infailibil, în forma sa. O maimuţă poate face puţine greşeli, din punctul de vedere al continuum-ului, dar omul a dobândit o mare vulnerabilitate cu marea sa capacitate de a alege.

Dar, odată cu lărgirea opţiunii comportamentale a omului, cu creşterea posibilităţii de eroare, a evoluat şi simţul său continuum care îl ajută să aleagă adecvat, aşa încât fiind dat felul de experienţă necesar dezvoltării sale şi tipul

de mediu în care să se desfăşoare, alegerea să poată fi la fel de infailibilă ca a furnicarului.

Puii de om crescuţi de animale au dovedit, în mod şi mai relevant, importanţa mediului adecvat în atingerea expectanţelor evoluate ale unei specii.

Din multele cazuri înregistrate, poate cel mai bine documentat este e el al Amalei şi al surorii ei, Kamala, care au fost îngrijite de foarte mici de către lupi în jungla din India. Când au fost găsite, au fost duse la un orfelinat, iar un Reverend şi o doamnă Singh au încercat să le educe potrivit societăţii umane. Majoritatea eforturilor familiei Singh au rezultat în eroare sau succes foarte slab. Fetele erau nefericite şi stăteau pe jos goale, într-o poziţie specifică lupilor, în colţul camerei lor. Deveneau active noaptea şi urlau să atragă atenţia vechii lor haite de lupi. După mult antrenament, Kamala a învăţat să meargă în două picioare, dar nu putea alerga decât în patru labe. Au refuzat o vreme să poarte haine sau să mănânce mâncare gătită, mâncau doar carne crudă şi leşuri. Kamala a învăţat cincizeci de cuvinte înainte de a muri la vârsta de şaptesprezece ani. Vârsta

ei mentală la acel moment era estimată la trei ani şi jumătate după standardele umane.

Abilitatea de a se adapta la condiţii nepotrivite speciei lor, la copiii crescuţi printre animale este multe mai mare decât abilitatea animalelor de a se adapta la stilul omenesc. Dar moartea timpurile a majorităţii acestor copii, suferinţa trăită după capturare şi incapacitatea lor de a suprapune cultura umană deasupra modului de viaţă al animalelor dezvoltat şi imprimat arată în ce măsură profundă, cultura, odată învăţată, devine parte a naturii individului uman. *Aşteptarea de a face parte dintr-o cultură este produs al evoluţiei noastre şi cutumele la care se referă aşteptările, odată asimilate, se integrează drept componente ale personalităţii noastre, la fel ca şi directivele înnăscute ale altor specii.* Copiii din sălbăticie, aşadar, fiind oameni şi supuşi influenţei propriei lor experienţe mai mult decât un animal, şi-au cultivat într-o aşa măsură cultura acelor animale că au arătat un stres mult mai mare la schimbarea condiţiilor, decât ar fi arătat un animal, întăriţi mai puternic decât sunt animalele de către modelele lor comportamentale

înnăscute (neinfluenţabile*).*

Faptul că vârsta mentală a Kamalei era aşa de mică este un factor nerelevant, privit singur, dar privit din perspectiva continuum unei creaturi născute om şi crescute lup, poate reprezenta foarte bine folosirea optimă a minţii în condiţii date. Celelalte capacităţi erau înmulţite, agilitatea ei era mărită de patru ori, mirosul său (simţea mirosul cărnii de la 80 yarzi/73 m), vederea de noapte, viteza, adaptabilitatea la schimbări de temperatură. Judecata sa la vânătoare şi simţul direcţiei trebuie să fi fost şi ele extraordinare, de vreme ce au ajutat-o să supravieţuiască în calitate de lup. Per total, continuum i-a folosit destul de bine. A dezvoltat din potenţial, tot ce avea nevoie pentru modul ei de viaţă. Că nu-şi putea desface dezvoltarea şi să o înlocuiască cu una complet nouă este nesemnificativ; nu există niciun motiv pentru care o creatură să aibă nevoie de adaptabilitate la o aşa exigenţă improbabilă. Nici de la un adult nu se aşteaptă să se adapteze cu succes vieţii de animal, odată ce comportamentul lui este deja condiţionat societăţii umane.

De la început, învăţarea este selectivă;

este corelată întotdeauna cu ceea se cunoaşte în mod subiectiv despre viaţa care urmează să fie dusă. Procesul asociativ asigură aceste aspect. Ca un radio, reglat să recepteze doar anumite lungimi de undă, dintr-un receptor capabil să recepteze o gamă mult mai largă de lungimi de undă, aşa şi receptorul psiho-biologic începe cu un vast potenţial şi este reglat curând pe gama necesară. Banda optimă de vedere pentru majoritatea stilurilor de viaţă umană este limitată la lumina zilei şi o anumită măsură de vedere de noapte şi la spectrul culorilor dintre roşu şi violet. Acele lucruri care sunt prea mici sau prea departe sunt eliminate din percepţia noastră şi, chiar dintre lucrurile din raza noastră vizuale, numai unel e sunt văzute clar. Când se apropie ceva sau cineva care ne interesează, vederea periferică scade progresiv până când obiectul este suficient de aproape. Distanţa medie este lăsată în afara focusului şi atenţia este direcţionată mai eficient asupra obiectului apropiat, ca să-l poată studia mai bine, fără să fie distrasă. Dacă totul în jurul obiectului ar rămâne la fel de clar evidenţiat, povara asupra simţurilor ar fi mult prea mare şi ar încurca creierul,

care trebuie să-şi direcţioneze atenţia asupra obiectului singular sau asupra unui aspect al acelui obiect, pentru eficienţă maximă. Potrivit culturii, gamele sunt selectate pentru vederea indivizilor, bineînţeles, în limitele naturii sale evoluate.

Despre copii crescuţi de lupi se spune că au o excelentă vedere de noapte. Indienii

Yekuana pot distinge forma unei păsări în umbra unei părţi de junglă unde unul dintre noi nu vede decât frunze chiar şi după ce ni s-a arătat localizarea ei. Ei pot vedea un peşte în spuma apelor învolburate ale unui pârâu rapid, peşte iarăşi invizibil celor mai concentrate încercări ale ochilor noştri.

Auzul este, şi el selectiv – limitat la ceea ce cultura noastră ne transmite drept relevant, eliminând restul semnalelor. Mecanismul în sine este capabil să audă mult mai mult decât auzim noi. Toţi indienii sud-americani pe care i-am cunoscut, obişnuiţi să asculte şi pericolele şi să se apropie prin junglă complet ascunşi până la câţiva metri, pot auzi apropierea unei bărci cu motor sau a unui avion mult înaintea oricărui dintre noi.

Gama se potriveşte nevoilor lor. Ale

noastre se potrivesc nevoilor noastre, înlăturând tot ce pentru viaţa noastră ar fi cel mai adesea doar sunet fără sens. Nu există nimic în cultura noastră care să nu facă să ne deranjeze, de exemplu, să fim treziţi de sunetul unui mormăit de la 200 yarzi (182 m).

Pentru a proteja mintea de a fi inundată de senzaţii neprocesate, sistemul nervos în sine serveşte drept editor. Atenţia la sunete poate fi conectată sau deconectată, nu după voinţă, ci potrivit condiţionării mecanismului de editare. Unele sunete audibile, deşi aparatul de auzit nu este niciodată oprit, rămând subliminale din fragedă pruncie până la moarte. O demonstraţie clasică folosită de hipnotizatorii de scenă este aceea în care unui subiect i se comandă să asculte ceea ce se şopteşte la o distanţă aparent imposibil de depăşit cu auzul. Hipnotizatorul substituie selecţia sa gamei normale de auz a subiectului. El reuşeşte să dea iluzia ca a mărit capacitatea urechii, pe când, de fapt, a suspendat editarea sunetelor de la marginea nefolosită a gamei normale a urechii.

Puteri numite supranaturale sau magice

sunt adeseori acelea neselectate de sistemul nostru nervos (în virtutea simţului continuum) drept potrivite gamei noastre de abilităţi. Pot fi cultivate prin disciplină care depăşeşte procesul normal de eliminare; sau pot apărea în cazuri de necesitate excepţională ca în cazul unui băiat al cărui frate a fost prins sub un copac. Îngrozit, a ridicat copacul de pe corpul fratelui său, înainte de a merge să ceară ajutor. S-a constatat mai târziu că o duzină de oameni erau necesari ca să mişte copacul pe care băiatul, într-o stare emoţională excepţională, l-a ridicat singur. Poveşti de genul ăsta sunt multe. Puterile descrise sunt eliberat doar pentru circumstanţe speciale.

Excepţii interesante la această regulă sunt persoanele al căror mecanism de editare a fost stricat în vreun fel, fie temporar, fie permanent, şi au devenit clarvăzătoare. Nu pretind să ştiu cum funcţionează aceasta, dar unii chiar pot vedea prin pământ apa sau metalele. Alţii pot vedea aurele oamenilor. Peter Hurkos, un clarvăzător, a ajuns aşa după o lovitură la cap, obţinută căzând de pe o scară. Două prietene de – ale mele mi-au spus în secret

de îngrozitoarea lor capacitate de a vedea în viitor atunci când se apropiau de căderi nervoase. Poveştile au fost spuse separat şi cele două fete nu se cunoşteau între ele, dar în ambele cazuri au fost internate în spital la câteva zile după episoadele de clarvedere, episoade care nu au mai revenit. Faptul că limitele normale ale percepţiei umane sunt depăşite, are loc de obicei când emoţiile sunt duse la extrem. În accidente, când victima se confruntă fără avertisment cu iminenţa propriei morţi, fără ca simţul lui continuum să aibă ocazia să-l pregătească pentru aceasta, el apelează în neputinţa lui către propria mamă sau către persoana care reprezintă figura maternă în sentimentele sale. Mama, sau figura maternă, primeşte suficient de frecvent mesajul, indiferent de distanţă. Situaţia apare suficient de des ca fiecare dintre noi să fi cunoscut sau auzit de ea noi înşine.

Premoniţia funcţionează invers; un eveniment imposibil de ştiut care comportă consecinţe grave răzbate până în conştiinţa cuiva relativ calm, fie în vis fie în stare de veghe. Relativ multă premoniţie rămâne nesemnalată şi, datorită interdicţiilor de a crede în „aşa ceva”, este deseori

nerecunoscută. O declaraţie vagă de genul „aveam senzaţia că nu trebuia să vin” este de obicei singura recunoaştere a unei premoniţii care a fost surmontată de alte presiuni.

Cum pot fi percepunte evenimentele care aparent încă nu au avut loc – în ce fel există înainte de a se întâmpla – nu am idee. Dar evenimentele trecute şi prezente cunoscute fără ajutorul simţurilor sunt, din punct de vedere mecanic, la fel de misterioase. Şi multe alte mijloace de comunicare, cum ar fi semnalele date de substanţe chimice descoperite recent care determină comportamente specifice la animale, precum şi dătătorii direcţiei precise printre păsările migratoare, toate acestea sunt, de asemenea, peste puterea noastră de înţelegere.

Mintea conştientă nu este ceea ce-i pare ei însăşi a fi, nici nu are acces la secretele programelor continuumului pe care a evoluat să-l servească. *A face din intelect un funcţionar competent în loc de un director incompetent trebuie să fie un ţel major al teoriei continuum.* Folosită corect, mintea poate fi un mijloc nepreţuit. În perceperea, clasificarea şi înţelegerea

relaţiilor şi caracteristicilor animalelor, plantelor, mineralelor şi evenimentelor pe care la întâmpină, intelectul uman poate face, stoca şi transmite unul altuia vaste cantităţi de informaţie care fac mediul folositor într-un mod mult mai inclusiv şi mai felxibil decât orice alt animal. Aceasta reduce vulnerabilitatea omului la vicisitudinile mediului. Are mai multe alternative viabile în comportamentul său faţă de elementele din jurul său şi este, în consecinţă, mult mai stabil pe poziţia sa printre ele.

Într-un echilibru natural nestricat, intelectul este capabil să servească drept protector al continuum pe măsură ce devine conştient de principiile simţului continuum şi pe măsură ce acţionează în virtutea lor. Raţiunea, judecata bazată pe experienţa personală şi experienţa comunicată a altora şi abilitatea de a sintetiza gânduri şi amintiri într-o infinitate de combinaţii folositoare, prin inducţie şi deducţie, se adaugă la valoarea ei în a servi celor mai bune interese ale individului şi ale speciei.

Aplecată asupra sarcinii de a face cunoştinţă cu toate aspectele botanicii, de exemplu, o minte în armonie cu un simţ

continuum complet dezvoltat şi funcţionând sănătos poate cuprinde cantităţi chiar impresionante de informaţie. Rapoarte cu observaţii asupra culturilor primitive concură că fiecare bărbat, femeie şi copil din fiecare asemenea cultură are în capul său un catalog detaliat cu numele şi caracteristicilor a sute şi mii de plante.

Un observator de felul acesta, E. Smith-Bowen, vorbind de un trib african şi de enorma cunoaştere botanică împărtăşită de fiecare membru, spunea „Niciunul dintre ei nu m-ar fi crezut că nu sunt capabil să cunosc atât de mult ca şi ei, oricât m-aş strădui”. Nu vreau să zic că sălbaticii sunt prin naştere mai inteligenţi decât noi, dar cred că potenţialul natural al minţii poate fi rănit de presiunile unei personalităţi distorsionate.

E. Smith-Bowen, *Return to Laughter*, London, 1954

Într-un membru integru al unei societăţi care are aşteptări de la el, intelectul poate memora o cantitate incredibilă de informaţie şi să o reţină spre folosire. Chiar şi printre civilizaţi, oameni fără pretenţii intelectuale, care nu se aşteaptă ca

responsabilitatea stocării informaţiei să rămână în seama cărţilor cum ne aşteptăm noi, s-a constatat că au memoria foarte dezvoltată, şi ar avea – o şi mai mult, dacă ar fi în pace deplină cu ei înşişi şi cu lumea.

Condiţionarea minţii bebeluşilor este principalul determinant al caracterului gamelor selectate să le folosească întreaga viaţă. El aşteaptă să fie impresionat de experienţe şi mai aşteaptă o anume cantitate şi varietate de impresii. Mai departe, aşteaptă ca acele caracteristici ale experienţei care îl impresionează să aibă semnificaţie directă şi folositoare asupra situaţiilor pe care le va întâlni în viaţă.

Când experienţa ulterioară nu corespunde caracterului celor care l-au condiţionat, el tinde să le influenţeze ca să obţină acel caracter, spre bine sau spre rău. Dacă este obişnuit cu singurătatea, îşi va aranja inconştient lucrurile în aşa fel încât să obţină un nivel similar de singurătate. Încercările, fie din partea lui însuşi, fie cauzate de circumstanţe, de a ajunge mult mai mult sau mai puţin singur decât era obişnuit, vor fi întâmpinate de tendinţa lui spre stabilitate.

Chiar şi un nivel obişnuit de anxietate

tinde să fie menţinut, fiindcă pierderea bruscă a „ceva de care să te îngrijorezi” poate cauza o formă mult mai profundă şi infinit mai acută de anxietate. Pentru cineva al cărui habitat natural era limita dezastrului, un pas uriaş înspre securitate este la fel de insuportabil ca şi când s-ar întâmpla evenimentul de care se teme cel mai tare. Se află în funcţiune tendinţa de a menţine ce ar fi trebuit să fie nivelul înalt de fericire stabilit în prima copilărie.

Schimbări radicale în nivelul cuiva de succes sau eşec, fericire sau nefericire, schimbări en-gros ale asocierilor stabilite de cineva întâmpină opoziţia stabilizatorilor noştri înnăscuţi, de care adeseori ne trezim că ni se loveşte voinţa. Iar voinţa are rareori mai mult efect decât puterea „obişnuinţei”. Dar uneori evenimente exterioare impun schimbări asupra individului. Stabilizatorii produc atunci contragreutăţi pentru situaţiile care nu pot fi asimilate ca atare. Distrageri cum sunt probleme presante (dar şi familiare) pot lua din presiunea unui succes sau eşec intolerabil.

Pentru a face adaptarea necesară unei schimbări ireversibile, după ce s-a epuizat orice efort de a reface *status quo*-ul, omul

trebuie adeseori să se retragă din competiţie, să schimbe viteza pe funcţionare neutră şi să se reorienteze noilor circumstanţe pe care viaţa le-a impus. Aceasta necesită uneori o boală sau un accident care imobilizează victima suficient cât să se odihnească şi să-şi redirecţioneze forţele potrivit noilor cerinţe. Tedinţa de stabilitate foloseşte şi corpul pentru restabilirea echilibrului, permiţându-i să cedeze bolii când există o nevoie emoţională de a fi „dădăcit” şi când există disponibilă o mamă potenţială. Aduce o răceală atunci când o scurtă escapadă în afara câmpului de bătălie este suficientă unei persoane dusă prea departe faţă de nivelul de bună-dispoziţie cu care se simte confortabil sau când i se solicită să se sforţeze mult prea mult.

Pentru a face viaţa tolerabilă, unele persoane trebuie să fie într-o stare fizică proastă foarte des (cei abonaţi la accidente), iar unei trebuie să fie răniţi permanent pentru a supravieţui în prezenţa nevoii lor de a fi îngrijiţi ca de-o mamă, distraţi sau pedepsiţi, după caz. Unii dezvoltă un soi de fragilitate pentru a menţine membri familiei în relaţii strânse

cu ei, devenind efectiv bolnavi când sunt trataţi fie prea bine, fie prea rău, de cei implicaţi.

Printre cunoştinţele mele, poate cel mai extrem caz de folosire a bolii pentru a obţine stabilitate, era o femeie la care povara vinovăţiei aproape de nesuportat era factorul disturbant.

Natura îngrijirii iniţiale a prietenei mele, dovada de neschimbat în mintea ei infantilă că era „rea”, nu îmi este cunoscută şi probabil că nici ei, dar fratele ei geamăn, care este posibil să-i fi împărtăşit chinul, s-a sinucis la vârsta de douăzeci şi unu de ani. Cu greutatea adăugată de vină, cu totul iraţional, care însoţeşte în mod inevitabil moartea unui frate al unei persoane deprivate, dublată poate şi de apropierea suplimentară de a fi fost gemeni, s-a pornit să-şi găsească pedepse potrivite pentru a compensa totul până la punctul suportabil pentru ea. Mecanismul stabilizator al simţului ei continuum suprasolicitat, luându-şi metodele şi specificul din cultura ei, trebuia să reducă pericolul de a avea o viaţă de succes, cum ar fi, peste cadavrul fratelui ei. Condiţionarea ei, vina din copilărie, reprimată şi apoi redeschisă

brutal de sinuciderea fratelui ei, nu putea tolera niciun pic de noroc pentru ea însăşi.

În câţiva ani a trebuit să aibă doi copii ilegitimi, unul de la un bărbat de altă rasă, altul de la un necunoscut. Îşi luase câteva slujbe care erau, pentru condiţia ei socială, umilitoare; a contactat poliomielită, rămânând, în felul acesta, într-un scaun cu rotile pentru tot restul vieţii; a contactat tuberculoză în spitalul unde trata poliomielita, stricându-şi un plămân şi afectându-l serios pe celălalt, şi-a vopsit părul într-un violet extrem, care reuşea într-o bună măsură să strice drăgălăşenia ei persistentă şi s-a mutat împreună cu un artist ratat mult mai în vârstă decât ea.

Când am vorbit ultima dată cu ea, mi-a spus cu bună dispoziţia ei obişnuită că făcuse curăţenie după o petrecere şi căzuse din scaunul cu rotile, rupându-şi un picior şi aşa paralizat.

Nu era niciodată întunecată, nici nu se plângea; devenea vizibil mai veselă pe măsură ce dezastrele se succedau, uşurând povara ei interioară din ce în ce mai eficient. Am întrebat-o odată dacă mi se părea mie sau devenise mai fericită după ce a devenit infirmă. Mi-a răspuns imediat că

nu fusese niciodată în viaţa ei mai fericită.

Îmi vin în minte jumătate de duzină de asemenea cazuri. Unii bărbaţi şi-au lăsat bărbi sau au achiziţionat cicatrici pentru a reduce atractivitatea fizică ce le făcea viaţa inconfortabil de uşoară şi femeile mult mai iubitoare, fapt pe care nu-l puteau reconcilia cu sentimentul profund că nu sunt demni de a fi iubiţi.

Sunt şi bărbaţi şi femei care se simt atraşi numai pe parteneri care nu ar putea fi interesaţi de ei.

Eşecuri de toate felurile sunt de obicei uşor de corelat, nu lipsei de capacităţi, nu ghinionului, nici competiţiei, ci tendinţei subiectului de a menţine condiţiile în care s-a obişnuit să se simtă acasă.

Aşa că atunci când un bebeluş îşi formează o impresie asupra relaţiilor cu tot ce nu este el însuşi, el construieşte cadrul care îi va deveni casă pentru întreaga viaţă, la care toate se vor raporta, cu care toate vor fi măsurate şi echilibrate. Mecanismul său stabilizator va funcţiona pentru a-l menţine. Un bebeluş privat de experienţa necesară pentru a-i pune baza înfloririi depline a potenţialului înnăscut se poate să nu cunoască niciun moment binele

necondiţional care i-a fost natural neamului său timp de 99.99% din istoria sa. Deprivarea, în cazul în care el a suferit disconfortul ei şi limitările ei din prima copilărie, va fi menţinută nediscriminat ca parte a dezvoltării lui. Forţele instinctuale nu raţionează. Presupun, cu imensa greutate a experienţei stilului naturii, că va servi binelui individului să fie stabilizat conform experienţei iniţiale.

Că acest ajutor poate deveni o capcană crudă, un fel de condamnare pe viaţă într-o închisoare portabilă, este o eventualitate atât de îndepărtată de procesul evoluţiei, atât de recentă în istoria animalelor, încât există puţine resurse în natura noastră care să uşureze situaţia. Există totuşi câteva. Există nevrozele şi celelalte boli mintale pentru a proteja persoanele deprivate de confruntarea directă cu realitatea de nesuportat. Există o calmare care preia durerea dincolo de limita suportabilului. Moartea – i eliberează pe alţii, cel mai adesea pe cei a căror puternică nevoie infantilă de grijă maternă i-a urmat până la vârstă medie sau la bătrâneţe, iar persoana care juca rolul de figură maternă pentru ei se retrage, fie murind, fie fugind cu o

secretară sau în orice alt fel, lăsând persoana dependentă lipsită de orice speranţă de a găsi un nou sprijin şi incapabilă să trăiască cu golul interior şi exterior, pe care persoana care acum lipseşte îl umplea.

Unei persoane cu o copilărie îmbogăţită deplin, persoană care este în continuare probabil să fie îmbogăţită şi de viaţa ei în derulare, pierderea unei partener stabil nu echivalează cu a pierde „totul” la nicio vârstă. Sinele lui sau ei nu este un vas gol dependent de altcineva pentru substanţă sau motivare. Întregul sine adult v – a suferi, îşi va regrupa forţele pentru a se adapta schimbării, poate chiar într-o perioadă de retragere.

În culturile evoluate, precum şi în multe din cele civilizate, există ajutoare rituale pentru procesul doliului (plângere comună, ceremonii, privegheri, întruniri), şi în mod special când cultura nu cuprinde o procedură exactă pentru noua viaţă a supravieţuitorului, nici nu se dictează vreuna de către cerinţele continue ale copiilor sau altor persoane dependente, există adeseori o perioadă de timp alocată pentru redirecţionare care este suportată

de către societate. Purtarea de haine negre sau albe sau a vreunui alt semn distinctiv de a fi în afara jocului, în afara culorilor vieţii, cum’s – ar zice, marchează spiritele în crisalidă şi cere recunoaşterea societăţii, precum şi indulgenţa ei.

Faptul că mintea civilizată s-a preocupat şi a diminuat funcţionarea acestor moravuri de la forma lor evoluată la exagerări groteşti necorelate cu nevoile reale sau le-a eliminat cu totul, nu alterează integritatea şi integralitatea originii lor. Nici stabilizatorii simţului continuum nu ezită să compenseze nevoile membrilor acelor culturi cu soluţii inadecvate sau absente pentru doliu. Cât despre toate celelalte exigenţe, produce cel puţin protecţia unei boli sau a unui accident, dacă nu se iveşte o oportunitate mai bună pentru perioada de reabilitare.

Măsura dezechilibrului cauzat de o schimbare din mediul unei persoane depinde, bineînţeles, de măsura în care a fost capabil să-şi dezvolte potenţialul înnăscut pentru echilibru şi măsura reparaţiei o urmează îndeaproape.

Cum putem învăţa despre viaţa

continuum şi non-continuum a bebeluşilor? Putem începe observând oameni ca indienii Yekuana şi să privim apoi mai atent oameni din propria noastră cultură. Lumile bebeluşilor purtaţi în braţe în epoca de piatră şi a celor din lumea civilizată sunt atât de diferite ca ziua şi noaptea.

De la naştere, bebeluşii continuum sunt purtaţi peste tot. Înainte să le cadă ombilicul, viaţa lor este deja plină de acţiune. Doarme aproape tot timpul, dar chiar şi când doarme el se obişnuieşte cu vocile oamenilor săi, cu sunetele activităţilor lor, cu lovituri, sărituri şi mişcări nesemnalizate, cu opriri neanunţate, cu ridicări şi presiuni pe diferite părţi ale corpului lor când purtătoarea lui îl mută să-i fie potrivit muncii ei sau să-i fie confortabil, cu ritmurile zilei şi nopţii, cu schimbările texturii şi temperaturii pielii şi cu sentimentul de siguranţă, de bine de a fi ţinut de un corp viu. Nevoia lui urgentă de a fi acolo i-ar fi sesizabilă numai dacă ar fi îndepărtat de la locul său. Aşteptarea lui inechivocă pentru aceste condiţii şi faptul că acestea şi nu altele sunt experienţele lui, pur şi simplu duc mai departe continuum

speciei lui. El se simte bine, aşadar rareori are nevoie să semnalizeze prin plâns sau să facă orice altceva decât să sugă când apare impulsul şi să savureze satisfacerea acestui stimul şi să savureze, de asemenea şi stimulul şi satisfacerea eliminării. În rest, este prins cu a învăţa ce este aceea să fii.

În timpul etapei în braţe, timpul dintre naştere şi începerea voluntară a târâtului, un bebeluş primeşte experienţă şi cu ea îşi îndeplineşte expectanţele înnăscute, trecând gradual la noi aşteptări şi satisfăcându-le la rândul lor. Se mişcă foarte puţin când este treaz şi în general este relaxat şi într-o stare pasivă. Muşchii lui au tonus; nu se află în postura păpuşii de cârpă în care doarme, dar foloseşte doar activitatea musculară minimă, economică necesară pentru a fi atent la ce-l interesează în fiecare moment, să mănânce şi să elimine. Mai are sarcina, care-i revine destul de devreme, deşi nu imediat după naştere, să-şi ţină echilibrul capului şi trunchiului (pentru a fi atent, a mânca şi a elimina) într-o varietate infinita de posturi în funcţie de acţiunile şi poziţiile persoanei care îl ţine.

Poate şedea în poală, având contact doar

ocazional cu mâinile şi braţele care muncesc la ceva deasupra lui, cum ar fi vâslind canoea, cosând sau preparând mâncarea. Apoi ar putea simţi brusc că poala îl ridică şi o mână – i prinde încheietura. Poala cade şi mâinile îşi întăresc strânsoarea şi-l ridică în aer până la noul contact cu trunchiul; după care mâinile îi dau drumul şi un cot preia o poziţie susţinătoare, lipindu-l de un şold şi de o cutie toracică, stând puţin pe loc, apoi continuând mersul, fugind, mergând din nou, săltându-l în sus şi în jos de câteva ori în ritmuri diferite, rotindu-l şi dându-i diferite zdruncinături. Mai apoi poate fi dat unei alte persoane, simte că pierde contactul cu prima persoană, simte că vine în contact cu o nouă temperatură, textură, miros şi sunet, ale cuiva diferit, o persoană mai osoasă poate sau una cu voce subţire ca de copil sau cu rezonanţă masculină. Sau poate fi ridicat din nou pe un braţ şi scufundat în apa rece, stropit şi lovit, apoi şters cu dosul mâinii până când apa încetează să i se mai scurgă pe corp. Apoi poate fi repoziţionat, ud pe ud, în locul lui din poală până când zonele cu contact generează căldură în timp ce cele expuse

devin mai reci. Mai apoi poate simţi căldura soarelui sau o răcoare suplimentară a unei adieri de vânt. Poate să le simtă pe amândouă, când este purtat pe la soare şi pe la umbră, pe o cărare prin pădure. Poate fi aproape uscat când este din nou udat până la piele de o ploaie bruscă şi să găsească după aceea confort printr-o schimbare radicală de la rece şi ud la adăpost şi foc înspre exterior, care îl încălzeşte mai rapid decât reuşeşte pe partea astalaltă contactul corporal.

Dacă are loc o petrecere în timp ce doarme, va fi săltat destul de violent în timp ce mama lui ţopăie şi tropoteşte în ritmul muzicii. În timpul somnului de peste zi, i se pot întâmpla aventuri similare. Noaptea, mama lui doarme alături de el, cu pielea lipită de a lui, respiră, se mişcă şi poate chiar sforăie puţin alături de el. Se trezeşte des să aţâţe focul, ţinându-l strâns când se rostogoleşte jos din hamac şi alunecă pe sol, unde-l cam turteşte între coapse şi corp câtă vreme reaşază buştenii. Dacă se trezeşte flămând în timpul nopţii, el semnalizează dacă nu – i poate găsi sânul; ea i-l dă atunci şi starea lui de bine va fi din nou restabilită. Fără a se apropia măcar

vreodată de forţarea limitelor continuumului său. Viaţa lui, plină de acţiune, este consecventă cu vieţile trăite de milioade de predecesori ai săi şi se potriveşte expectanţelor naturii sale.

Face foarte puţine, acum, în acest stadiu, dar o mare cantitate şi varietate de experienţe vin către el prin aventurile din braţele unei persoane ocupate. Pe măsură ce i se schimbă cerinţele, când cele anterioare au fost îndeplinite în mod satisfăcător, iar el este dezvoltat din punct de vedere psihologic şi pregătit pentru următoarele, semnalizează conform impulsurilor înnăscute şi semnalele sunt interpretate corect de către mecanismele corespunzătoare înnăscute ale aparţinătorii săi. Când zâmbeşte şi gângureşte, el stârneşte bucurie şi un impuls de a se provoca aceste sunete încântătoare cât mai mult şi cât mai des posibil. Stimuli potriviţi sunt identificaţi rapid şi, încurajaţi de răspunsul pozitiv al bebeluşului, sunt repetaţi. Mai târziu, când nivelul de plăcere şi încântare scade odată cu repetarea, sugestiile şi răspunsurile sale determină schimbarea tipului de comportament înspre unul care să menţină nivelul înalt de

plăcere.

Jocurile de apropiere şi retragere sunt un exemplu în acest sens. Ele pot începe cu un sărut drăgăstos pe faţa sau corpul bebeluşului. El râde şi chicoteşte. Urmează un alt pupic. Mai multe semnale de plăcere şi încurajare vin din partea bebeluşului. Tonul ţipetelor sale vesele şi scânteia din ochi nu semnalizează nevoia de pace şi linişte, nici de confort, nici nu cer mâncare sau repoziţionare; ci distracţie. În mod instinctiv, persoana complice îşi freacă nasul de pieptul lui şi când vede ce succes are, ea provoacă foarte curând mai multe semnale vesele prin vibrarea unui b-b-b-b-b cu buzele atingând suprafaţa pielii lui.

Bebeluşul, anticipându-şi propria reacţie, începe să gângurească şi să chicotească cu încântare la apropierea gurii dătătoare de plăcere. Bărbatul, femeia sau copilul posesor al gurii descoperă că sunetele vesele ale bebeluşului pot fi crescute prin sâcâială, adică prin întârzierea apropierii câtă vreme este menţinut efectul maxim; nu prea mult, pentru ca bebeluşul să rămână atent, nici prea scurt, pentru a obţine toate răspunsurile anticipate.

Următorul pas al jocului este ţinerea bebeluşului la distanţa lungimii braţelor şi apoi apropierea lui în contact strâns sau în poziţia de siguranţă. Contrastul dintre zona de margine şi zona de siguranţă, relaţia dintre a merge înspre afară şi a reveni nevătămat, triumful de a fi testat capacitatea de separare de zona de siguranţă şi a se fi întors victorios reprezintă începutul succesiunii evenimentelor şi maturizării psihologice care va conduce la schimbarea graduală a etapei în braţe, cu maximă competenţă şi nerăbdare pentru noile aventuri de pe agenda vieţii ce urmează.

Pe măsură ce este testată şi stăpânită poziţia la lungimea unui braţ, urmează o aruncare spre zenit cu slăbirea strânsorii. Când bebeluşul dă semne că este pregătit pentru ceva şi mai îndrăzneţ, este aruncat şi prins. I se permite să zboare mai sus şi să cadă mai mult pe măsură ce îi creşte încrederea, pe măsură ce limita la care arată frică este împinsă mai departe şi raza de încredere creşte.

Jocuri care testează aceleaşi calităţi în ce priveşte simţurile individuale sunt şi ele învăţate de către bebeluş de la companionii

lui. Vederea reasigurătoare a mamei lui sau a altui membru al familiei este pierdută şi apoi regăsită în acelaşi mod progresiv în jocurile cucu-bau. Sunete din ce în ce mai bruşte şi mai tari sunt trimise către urechea lui – cum ar fi „bău” urmate de vestea liniştitoare că – i tot mami sau persoana familiară şi că nu este cazul să se alarmeze. Jocuri de tipul jack-in-the-box mută stimulul surprinzător în lumea exterioară şi testează grade mai mari de stabilitate. Pot fi şi alte jocuri care merg pe aceeaşi linie, fiind iniţiate de adulţi. Yekuana folosesc predispoziţia bebeluşului către acest fel de activităţi şi, respectând termenii lui şi semnalele lui că se poate continua, îl scufundă în ape din ce în ce mai provocatoare. Baia zilnică este rutină încă de la naştere, dar fiecare bebeluş este scufundat în ape repezi; întâi cu labele picioarelor, apoi picioarele şi apoi întreg corpul. Apa merge de la iute la foarte iute, la pârâie abrupte, la cascade şi timpul de scufundare se lungeşte din ce în ce mai mult, pe măsură ce răspunsurile bebeluşului arată încredere. Înainte să meargă şi chiar să gândească, un bebeluş Yekuana este aproape de a fi expert în aprecierea forţei,

direcţiei şi adâncimii unei ape, dintr-o privire. Poporul său sunt dintre cei mai buni canoişti de ape albe din lume.

Simţurilor le vin cantităţi enorme şi variate de evenimente pe care să-şi exerseze şi rafineze funcţiunile şi să coordoneze mesajele cu creierul.

Primele experienţe sunt predominant cele ale corpului unei mame ocupate. Mişcările ei sunt baza pentru preluarea unui ritm al vieţii active. Ritmul devine caracteristic lumii vii şi este asociat întotdeauna cu armonia specială a sinelui, fiindcă este învăţat încă din braţe.

Dacă bebeluşul este ţinut multă vreme de cineva care doar stă liniştit, nu va reuşi să înveţa calitatea vieţii active, deşi va scăpa de sentimentele de abandon, separare şi de mare parte a chinului dorului. Faptul că bebeluşii încurajează în mod activ oamenii să-i distreze este un semnal clar că se aşteaptă şi doresc acţiune pe care să-şi bazeze dezvoltarea. O mamă care stă liniştită îşi condiţionează bebeluşul să considere viaţa plictisitoare şi înceată şi el va avea o nelinişte interioară şi va semnaliza frecvent pentru a fi mai mult stimulat. Se va legăna în sus şi în jos să

arate ce doreşte sau îşi va agita braţele pentru a iniţia un ritm mai rapid în acţiunile ei. În mod similar, în cazul că ea ţine să-l trateze ca şi cum ar fi fragil, ea îi sugerează că aşa şi este. Dar dacă îl îngrijeşte într-un mod brut, fără păsare, el se va considera puternic, adaptabil şi confortabil, acasă într-o varietate de circumstanţe. A se simţi fragil nu este numai neplăcut, dar interferează şi cu eficienţa dezvoltării copilului şi, mai apoi, a adultului.

Preveliştile, sunetele, mirosurile, texturile şi gusturile sunt la început dominate de corpul purtător şi mai târziu, odată cu dezvoltare abilităţilor mai mari, includ o gamă mai largă de evenimente şi obiecte. Se fac asocieri. Întunericul cabanei este întotdeauna prezent unde există un miros de mâncare şi aproape întotdeauna când este un miros de foc cu lemne. Lumina este multă şi puternică la baie şi aproape în timpul tuturor legănărilor plimbărilor pe jos. Temperatura este, în general, mai confortabilă pe întuneric decât la lumina zilei, când este de regulă fierbinte arzător sau răcoros cu vânt şi ploaie; dar fiecare şi toate schimbările sunt acceptabile şi variaţiile sunt aşt eptate, fiindcă a existat

dintotdeauna varietate în experienţa bebeluşilor. Condiţia de bază de a se afla în braţe fusese îndeplinită, aşa că bebeluşul este deschis să fie stimulat şi îmbogăţit de orice simte. Întâmplări care ar înspăimânta un adult nepregătit de-abia sunt observate de un bebeluş în braţe. Feţe se arată brusc deasupra feţei sale, vârfurile copacilor trec mult pe deasupra capului său. Lucrurile se luminează şi se întunecă fără avertisment. Tunet şi fulger, câini lătrând, vuiet asurzitor al cascadelor, copaci tăiaţi, focuri scăpărând, ropote de ploaie surpriză sau apa râurilor nu-l tulbură. Fiind date condiţiile în care specia lui a evoluat, liniştea sau *lipsa* prelungită de schimbare a stimulilor senzoriali ar fi alarmantă.

Când chiar plânge pentru vreun motiv în timp ce un grup de adulţi tocmai conversează, mama lui şuieră uşor în urechea lui să-l distragă. Dacă aceasta dă greş, îl duce deoparte până se linişteşte. Nu opune propria ei voinţă celei a copilului, se exilează pe sine împreună cu copilul fără a arăta niciun semn de evaluare a comportamentului lui şi nici de neplăcere de a fi fost deranjată. Dacă scuipă pe ea, arareori observă. Faptul că – i şterge gura

cu dosul mâinii, o face în maniera pe jumătate-atentă cu care îşi îngrijeşte propriul corp. Când bebeluşul urinează sau defechează, ea s-ar putea să râdă şi, cum rareori este singură, la fel fac şi companionii ei, şi ţine copilul puţin mai departe de ea până termină. Este un fel de joc să vezi cât de repede îl poate îndepărta de ea, dar distracţia e mai mare când nu reuşeşte. Lichidul se scurge în podea într-un minut, iar solidul este curăţat rapid cu frunze. Vomitatul sau „regurgitatul”, un eveniment zilnic la copii noştri, este atât de rar că îmi amintesc să fi văzut doar un caz în toţi anii mei printre indieni, iar bebeluşul avea febră mare.

Noţiunea că natura a evoluat o specie care să sufere de indigestie de fiecare dacă când bea laptele matern, nu a fost, se pare, pusă la îndoială de experţii civilizaţi.

„Râgâiala”, bătutul pe spate cu putere când este ţinut vertical pe umărul cuiva se consideră a-l ajuta să „scoată aerul pe care l-a înghiţit”. Bebeluşul adeseori vomită în acest proces. Atât de stresaţi cum sunt bebeluşii noştri, nici nu e de mirare că sunt în mod cronic bolnavi. Tensiunea, loviturile, arcuirea, flexarea şi ţipetele sunt simptome

ale aceluiaşi disconfort profund şi constant. Bebeluşii Yekuana nu cer niciodată tratament special după hrănire – întocmai ca şi puii altor animale. Poate că o parte din explicaţie constă în faptul că ei sug mult mai des în timpul zilei şi nopţii decât li se permite bebeluşilor noştri civilizaţi. Este mai probabil, totuşi că întregul răspuns constă în condiţia noastră permanent stresată, fiindcă şi atunci când bebluşul Yekuana era îngrijit de un copil pe toată durata unei zile, neavând aşadar acces la mamă după dorinţă, tot nu arăta vreun semn de colici.

Mai târziu când are loc cunoaşterea regulilor casei, copilul mic este alungat afară dacă murdăreşte podeaua cabanei. La acel moment este deja foarte bine acomodat cu a se simţi şi a fi considerat în regulă, „bun”, încât impulsurile sociale, pe măsură ce se dezvoltă, sunt în armonie cu cele ale membrilor tribului său. Când un act de – al său întâlneşte dezaprobare, el nu simte că pe el însuşi îl reneagă, ci actul său, şi este motivat să coopereze. Nu există niciun impuls să se apere de ei sau, de fapt, să ia orice alt punct de vedere decât al lor, care sunt aliaţii lui dovediţi şi sinceri.

Aceasta, deşi este o ironie teribilă să trebuiască să o spun, înseamnă să fii animal social.

Fapt care ne aduce la experienţa bebeluşilor non-continuum din culturile contemporane occidentale.

Creatura este aceeaşi. Deşi avem o istorie recentă foarte distinctă, istoria noastră evolutivă, milioanele de ani formatori care au produs animalul uman care suntem noi, este comună şi indienilor Yekuana şi nouă. Puţinele mii de ani care au văzut devierea de la continuum ducând până la civilizaţie nu au nicio semnificaţie din punct de vedere evolutiv. Într-o perioadă aşa de scurtă nu poate avea loc nicio schimbare evolutivă semnificativă sau observabilă. Aşa că aşteptările sunt identice şi la bebeluşii care s-au născut direct din continuum fără predecesori deprivaţi şi la cei ale căror naşteri se poate să fi fost induse ca să se potrivească agendei de golf a obstetricianului de suburbie.

După cum am văzut, puii de om nu sunt mai puţin pregătiţi decât cei ai altor specii pentru evenimentul de a se naşte. Experienţele de naştere sunt parte din

repertoriul nostru de adaptabilităţi datorită faptului că am evoluat în concordanţă cu experienţele predecesorilor, dintre care toţi s-au născut – de la apariţia mamiferelor – şi, înainte de aceasta, cerând la fel de necesar capacitate de adaptare, au eclozat. Evenimentele aşteptate sunt acelea care urmează precedentul formator. Evenimentele neaşteptate nu au mecanisme stabilizatoare evoluate ca să le asimileze.

Asta înseamnă că privarea de orice detaliu de experienţă bine stabilit în precedent va costa individul un oarecare grad de bună-stare, poate unul prea subtil pentru ca să-l observăm noi, poate unul pierdut de majoritatea aşa încât nu-l mai recunoaştem ca pierdere. S-a demonstrat deja experimental, după cum vom vedea, că privarea de o experienţă cum ar fi mersul în patru labe are efecte negative asupra abilităţilor verbale când acestea se dezvoltă mai târziu. Se poate deveni la fel de surprinzător că privarea de a fi purtat într-o mare varietate de poziţii în prima copilărie, sau de a fi plouat măcar un timp minim sau de experienţa naturală de trecere a luminii zilei în noapte este cauza deficienţelor ulterioare în echilibru, respectiv toleranţa la

variaţiile de temperatură sau rezistenţa la răul de mare. À propos de echilibru, un cercetător ar putea ar putea căuta să afle ce apare specific în experienţa copiilor mohikani şi nu apare la noi, care favorizează lipsa completă de vertij la ei şi care ne lasă pe noi vulnerabil la acesta într-un grad mai mic sau mai mare. Nici Yekuana, Sanema şi poate nici celelalte triburi sud – americane nu au vertij, dar Mohikanii au mult mai multe experienţe de care ştim, iar dintre ele’s – ar putea identifica mai uşor factorul în discuţie.)

Aplicat la fenomenul traumelor la naştere în indivizii civilizaţi, principiile continuum sugerează că printre factorii perturbatori sunt folosirea instrumentelor de oţel, lumina de la naştere, mănuşile de cauciuc, mirosul de substanţă antiseptică, vocile puternice sau sunetul aparatelor. Experienţa bebeluşilor în timpul unei naşteri netraumatice au ajuns să fie acelea şi numai acelea care corespund aşteptărilor ancestrale ale lui şi ale mamei lui. Multe culturi bune, sănătoase lasă mamei dreptul să nască fără ajutor, în timp ce altele, la fel de sănătoase, recomandă să fie asistate. În fiecare caz, bebeluşul este în contact strâns

cu corpul mamei din momentul în care a ieşit din uter. Când bebeluşul a început să respire de unul singur şi se odihneşte senin pe mama lui, fiind mângâiat de ea până s-a calmat, când ombilicul a încetat să pulseze, acesta este tăiat, iar micii creaturi i se oferă sânul fără întârziere – cum ar fi pentru spălat, cântărit, examinat sau orice altceva. Exact în acest moment, imediat după ce s-a terminat naşterea, mama şi copilul se întâlnesc pentru prima dată ca şi indivizi separaţi, acum trebuie să aibă loc evenimentul spontan de imprinting. Este binecunoscut faptul că puii de animale se îndrăgostesc de mamele lor la naştere. Puii de gâscă, imediat ce ies din ou, se ataşează de primul obiect pe care îl văd mişcând. Ar trebui să fie mama lui, dar chiar dacă este o jucărie mecanică sau Konrad Lorenz, le impune natura lor evolutivă să o urmeze peste tot. Vieţile lor depind de acest ataşament faţă de mama lor, având în vedere că ea nu ar putea să-şi urmeze toţi puii în toate direcţiile deodată, iar ei nu sunt capabili să-şi îndeplinească nevoile fără ajutorul ei. În specia noastră, spre deosebire de multe alte specii, este necesar însă, ca mama să se ataşeze de bebeluş,

datorită faptului că un pui de om este incapabil să urmeze pe cineva şi chiar să facă orice pentru a menţine contactul cu mama lui în afară de a-i semnala în cazul în care ea nu – i îndeplineşte aşteptările.

Acest impuls de ataşare mai important decât orice este atât de puternic înscris în mama umană că devine prioritar faţă de orice alte considerente pe care le-ar putea avea; nu contează cât de obosită, cât de înfometată, însetată ar fi sau ce altă motivaţie pornită din grija de sine normală ar avea; ea doreşte cu ardoare să hrănească şi să ofere confort acestei fiinţe nu-prea-drăguţe şi complet străine. Dacă nu ar fi aşa, nu am fi supravieţuit toate aceste sute de mii de generaţii. Imprinting-ul, pus în mişcare de evenimente declanşate hormonal la naştere, trebuie să aibă loc imediat sau va fi prea târziu; o mamă preistorică nu-şi putea permite să rămână indiferentă faţă de un bebeluş nou-născut chiar şi pentru câteva minute, aşa că imperiosul sentiment trebuie să se declanşeze imediat. Asigurarea pentru aceasta în continuumul evenimentelor este o premisă esenţială pentru succesiunea lină de stimuli şi răspunsuri care are loc pe

măsură ce mama şi copilul îşi încep viaţa împreună.

Dacă ataşarea este împiedicată să aibă loc, dacă bebeluşul este luat deoparte când mama lui este destinată să-l mângâie, să şi-l pună la sân, să-l ţină în braţe şi lângă inima ei sau dacă mama este prea sedată ca să simtă legătura pe deplin, ce se întâmplă? Se pare că stimulul pentru imprinting, dacă nu întâmpină întâlnirea dorită cu bebeluşul, lasă loc unei stări de suferinţă. În erele formatoare ale naşterilor umane, când nu exista obiect pentru tendinţa mamei de a manifesta tandreţe, era fiindcă bebeluşul se născuse mort. Răspunsul psihobiologic era unul de doliu. Când momentul este ratat, stimulul rămas fără răspuns, presupunerea forţelor continuum este aceea că nu există bebeluş şi că imprinting-ul trebuie anulat.

Aşadar, când un spital modern aduce brusc un bebeluş după ore, sau chiar minute după ce mama a intrat în stare psihologică de doliu, rezultatul este cel mai adesea că se simte vinovată de a nu fi capabilă să „intre în rolul de mamă” sau să „iubească foarte mult bebeluşul” (vezi p.*121*) precum şi suportarea clasicei tragedii moderne numită depresie post-

partum… tocmai când natura o pregătise în mod amănunţit pentru cel mai profund şi mai semnificativ eveniment emoţional din viaţa ei.

O lupoaică conectată la continuumul lupilor ar fi o mamă mai potrivită unui bebeluş uman în acest moment decât mama biologică aflată într-un pat la un metru distanţă. Lupoaica ar fi la îndeână; femeia ar putea la fel de bine să fie pe Marte.

În incinta maternităţilor occidentale există şanse mici de consolare din partea lupilor. Nou-născutul, cu pielea urlând după atingerea ancestrală a cărnii fine, călduroase, vii este învelit într-o pânză uscată, lipsită de viaţă. Este pus într-o cutie unde este lăsat, chiar dacă plânge, într-un mediu care este în mod special fără mişcare (pentru prima dată în întreaga lui experienţă, lungă de ere de evoluţie sau de o veşnicie de binecuvântare în uter). Singurele sunete pe care le aude sunt cele ale altor victime ale aceleiaşi inefabile agonii. Sunetul se poate să nu însemne nimic pentru el. El plânge şi plânge; plămânii lui, proaspeţi în aer sunt umpluţi de disperarea din inima lui. Nu vine nimeni. Încrezător în armonia vieţii, cum şi trebuie

să fie prin natura lui, face singurul act pe care-l poate face, adică plânge în continuare. Într-un final, după o viaţă de om fără timp, adoarme extenuat.

Se trezeşte în teroarea fără gânduri a liniştii, a lipsei de mişcare. Ţipă. Arde din cap până la tălpi de dor, de dorinţă, de nerăbdare insuportabilă. Trage o gură de aer şi ţipă până când capul i se umple şi bubuie cu sunetul acesta. Ţipă până când îl doare pieptul, până când îl ustură gâtul. Nu mai poate suporta durerea şi suspină slăbit şi cedează. Ascultă. Îşi închide şi-şi deschide pumnii. Îşi rostogoleşte capul dintr-o parte în alta. Nimic nu-l ajută. Este de nesuportat. Începe din nou să plângă, dar este prea mult pentru gâtul lui deja forţat; se opreşte repede. Îşi încordează corpul slăbit de dorinţă şi obţine o urmă de uşurare. Îşi flutură mâinile şi loveşte cu picioarele. Se opreşte, capabil să sufere, incapabil să gândească, incapabil să spere. Ascultă. Apoi adoarme din nou.

Când se trezeşte îşi udă scutecul şi este distras de noutatea evenimentului. Dar senzaţia plăcută de a elimina şi senzaţia de cald, de umed, de curgere în partea de jos a corpului său dispare rapid. Căldura este

acum imobilă şi devine rece şi lipicioasă. Loveşte cu picioarele. Îşi încordează corpul. Suspină. Disperat de atâta dorinţă, în mediul său lipsit de viaţă, ud şi inconfortabil, ţipă prin toată nenorocirea asta până când este amuţit de încă un somn solitar.

Dintr-odată este ridicat; aşteptările lui ies în faţă spre ceea ce ar urma să fie experienţa lui. Scutecul ud este îndepărtat. Uşurare. Mâini vii îi ating pielea. Picioarele sunt ridicate şi un scutec nou, uscat ca oasele, fără viaţă îi este înfăşurat în jurul şalelor. Într-un moment, totul e ca şi cum mâinile nici n-ar fi fost pe-acolo, nici scutecul ud. Nu există memorie conştientă, nici scânteiere de speranţă. El se află într-un gol insuportabil, lipsit de timp, de mişcare, fără zgomot, doar dorinţă, dorinţă. Continuum său încearcă măsurile de urgenţă, dar toate sunt destinate pentru a acoperi pauze scurte din tratamentul corect sau pentru a solicita uşurare de la cineva care, se presupune că doreşte să-l ofere. Continuum său nu are soluţie pentru o situaţie atât de extremă. Situaţie se află dincolo de vasta lui experienţă. Nou – născutul, care respiră aer doar de câteva

ore, a ajuns deja la un nivel de dezorientare faţă de natura sa dincolo de puterile salvatoare ale puternicului continuum. Stăpânirea sa în uter a fost ultima pe care o va cunoaşte drept stare de bine neîntreruptă în care spun aşteptările lui înnăscute că ar trebui să-şi petreacă întreaga viaţă. Natura lui este fondată pe presupunerea că mama lui se comportă adecvat şi că motivaţiile şi acţiunile lor consecutive le vor servi reciproc în mod natural.

Cineva vine şi-l ridică delicios în aer. Se află în viaţă. Este purtat un pic prea grijuliu pentru gusturile sale, dar există totuşi mişcare. Apoi este la locul lui. Toată agonia îndurată este inexistentă. Se odihneşte în braţele învăluitoare şi, deşi piele lui nu – i trimite niciun mesaj de eliberare din haine, nicio veste de carne vie lipită de a lui, mâine şi gura raportează normalul. Plăcerea pozitivă a vieţii, care este normalul continuu, este aproape completă. Gustul şi textura sânului sunt acolo, laptele cald curge în gura lui nerăbdătoare, există bătaia inimii, care ar fi trebuit să-i fie legătura, asigurarea continuităţii din uter, există mişcare perceptibilă vederii lui

neclare. Sunetul vocii este şi el potrivit. Numai hainele şi mirosul (mama lui foloseşte parfum) lasă ceva în neregulă. Suge şi, când se simte plin şi senin, aţipeşte.

Când se trezeşte se află în iad. Nicio amintire, nicio speranţă, niciun gând nu – i pot aduce confortul vizitei mamei lui în acest purgatoriu pustiu. Trec ore şi zile şi nopţi. Plânge, se oboseşte, doarme. Se trezeşte şi-şi udă scutecul. La vreme aceasta nu mai află nicio plăcere nici în acest act. Nu mult după ce-i este anunţată plăcere uşurării de către interior, urina fierbinte, acidă îi atinge corpul deja enervat, cu un crescendo arzător de durere. Ţipă. Plămânii lui extenuaţi trebuie să ţipe să acopere împunsătura ascuţită. Ţipă până când durerea şi ţipătul îl epuizează şi adoarme.

La spitalul lui nu foarte neobişnuit, asistentele ocupate schimbă toate scutecele la program, chiar dacă sunt uscate, ude, sau demult ude şi trimit bebeluşii acasă cu fundul iritat să fie vindecaţi de cineva care are timp de aşa ceva.

La vreme când este dus acasă la mama lui (cu siguranţă nu poate fi numită a lui)

este bine versat în caracterul vieţii. Pe un plan preconştient care va califica toate impresiile lui viitoare şi care va fi calificat de ele, el ştie că viaţa e singuratică de nu se poate spune, neräspunzătoare la semnalele lui şi plină de durere.

Dar el încă nu a renunţat. Forţele lui vitale vor încerca totdeauna să reinstureze echilibrul, atâta vreme câtă există viaţă.

Casa este în mod esenţial nediferenţiată de maternitate cu excepţia căldurii. Orele de veghe ale nou-născutului trec cu dor, tânjire şi aşteptare interminabilă ca armonia să înlocuiască vidul tăcut. Pentru câteva minute pe zi, tânjirea lui este suspendată şi dorinţa lui teribilă, sfâşietoare de a fi atins, ţinut şi plimbat este eliberată. Mama lui este una, care după multă consideraţie, a decis să-i permită accesul la sân. Îl iubeşte cu o tandreţe cum nu a mai cunoscut vreodată. La început, îi este greu să-l pună jos după hrănire, mai ales că plânge atât de disperat când o face. Dar e convinsă că trebuie, i-a spus mama ei (şi *ea* ar trebui să ştie) că dacă-i cedează acum va fi răsfăţat şi-i va da bătăi de cap mai târziu. Vrea să facă totul corect; simte pentru un moment că mica viaţă pe care o

ţine în braţe este mai importantă decât orice pe lume.

Suspină şi-l pune încet în coşul lui, decorat cu răţuşte galbene şi se asortează cu întreaga cameră. A muncit din greu să o decoreze cu perdele pufoase, cu covor în forma unui panda gigant, cu dulăpior alb, cu cădiţă de baie şi cu masă de schimbat dotată cu pudra, ulei, săpun, şampon şi perie de păr, toate făcute şi împachetate în culori potrivite speciale pentru bebeluşi. Pe pereţi sunt poze cu pui de animale îmbrăcaţi ca oameni. Comoda cu sertare este plină cu bluziţe de corp, salopete, botoşei, căciuliţe, mănuşele şi scutece. Mai este şi un miel de pluş stând într-o poziţie ciudată şi o vază cu flori – care au fost tăiate de rădăcina lor, că şi mama lui „iubeşte” florile.

Ea aranjează pieptăraşul bebeluşului şi-l acoperă cu o pânză brodată şi cu o pătură purtând iniţialele lui. Le observă cu satisfacţie. Nimic nu a fost precupeţit pentru perfecţionarea camerei bebeluşului, deşi ea şi cu tânărul ei soţ nu – şi pot permită încă şi cumpere toată mobila necesară în restul casei. Se apleacă să sărute obrazul mătăsos al bebeluşului şi

porneşte către uşă când primul ţipăt de agonie zguduie trupul lui.

Încet, ea închide uşa. I-a declarat război. Voinţa ei trebuie să triumfe asupra voinţei lui. Prin uşă aude sunete ca ale cuiva care este turturat. Continuum ei le recunoaşte că asta şi sunt. Natura nu emite semnale clare că cineva este torturat decât dacă este cazul. *Este exact atât de grav cum se-aude.*

Ea ezită, inima îl trage către el, dar rezistă şi-şi vede de drum. Tocmai a fost schimbat şi hrănit. Ea este sigură că nu are *de fapt* nevoie de nimic, aşadar îl lasă să plângă până la extenuare.

El se trezeşte şi plânge iarăşi. Mama lui se uită prin uşă să se asigure că este la locul lui; încet, în aşa fel ca să nu trezească în el nicio speranţă falsă de atenţie, închide uşa din nou. Se grăbeşte în bucătărie, unde găteşte şi lasă acea uşă deschisă ca să audă bebeluşul, în caz că „i se întâmplă ceva”.

Ţipetele nou-născutului slăbesc până la scâncete tremurate. Cum nu se arată niciun răspuns, puterea motoare a semnalului se pierde în confuzia deşertului steril unde ar fi trebuit să fi ajuns, demult chiar, uşurarea. Se uită în jur. Există un zid dincolo de gratiile pătuţului său. Lumina este slabă. Nu

se poate răsturna. Vede doar gratiile, imobile, şi peretele. Aude sunete fără semnificaţie într-o lume foarte îndepărtată. Nu există niciun sunet lângă el. Se uită la perete până i se închid ochii. Când se deschid din nou, gratiile şi peretele sunt exact ca înainte, doar că lumina este şi mai slabă.

Între eternităţi de privit la gratii şi la perete, există alte eternităţi care includ ambele seturi de bare şi acoperişul îndepărtat. Departe, pe-o parte există forme încremenite, totdeauna acolo.

Există şi momente când este mişcare şi ceva – i acoperă urechile, reducând sunetul şi mari cantităţi de îmbrăcăminte deasupra lui. În aceste ocazii vede interiorul alb de plastic al unui cărucior şi, uneori, când este pus cu faţa în sus, cerul, acoperişul căruciorului şi, ocazional, blocuri imense aflate la mare depărtate şi alunecând pe lângă el. Există vârfuri îndepărtate de copaci, nici acestea nu au nimic de-a face cu el şi uneori oameni care se uită în jos la el şi vorbesc, de obicei între ei, dar câteodată şi cu el.

Scutură un obiect zornăitor către el destule ori şi simte, cum este atât de

aproape, că el se află aproape de viaţă şi se întinde şi-şi agită braţele în anticiparea faptului de a se afla la locul lui. Când jucăria atinge mâna lui este apucată şi dusă la gură. Este greşit. Îşi agită mâinile şi jucăria zboară departe. Este adusă înapoi de o persoană. Învaţă că dacă aruncă ceva, apare o persoană. Vrea ca această figură promiţătoare să revină, aşa că aruncă jucăria sau orice obiect îi vine la îndemână atâta vreme cât trucul funcţionează. În obiectul încetează de a-i fi returnat, rămâne cerul gol şi interiorul copertinei cărucior ului.

Când plânge în cărucior, primeşte deseori semnale de viaţă. Căruciorul este scuturat de către mama lui, care a învăţat ca acest fapt îl cam face să tacă. Dorinţa dureroasă de mişcare, de experienţă, de tot ce au beneficiat predecesorii săi în primele luni de viaţă, este cu foarte puţin diminuată de către scuturare, care în modul său stângaci, îi oferă totuşi o experienţă în loc de nimic. Vocile din jur nu sunt asociate cu nimic din ceea ce i se întâmplă, aşa că au o valoare nesemnificativă pentru împlinirea expectanţelor lui. Totuşi, îi oferă mai mult decât liniştea camerei sale. Cota de

experienţe continue este aproape de zero, principala lui experienţă actuală este aceea de dorinţă.

Mama lui îl cântăreşte regulat, mândră de progresele lui.

Ce experienţă este totuşi folosibilă, are loc în puţinele minute zilnice alocate să le petreacă în braţe pe lângă mângâierile punctuale care sunt acceptabile pentru cerinţele lui individuale şi se adună la cota de experienţă. Într-un moment când bebeluşul se află în poala îngrijitoarei lui, s-ar pute să apară val-vârtej un copil strigând şi să adauge încântarea de a avea viaţă în jurul său când se simte în siguranţă. Mai există senzaţia binevenită de cădere împărtăşită în liftul locuinţei sale. Există şi urcarea bruscă. Există şi murmuratul binevenit al automobilului când el saltă în mod plăcut în poala mamei sale, atunci când maşina porneşte sau se opreşte. Există lătrat de câine şi alte sunete bruşte. Unele pot fi acceptate din cărucior; altele, în afara zonei de siguranţă din braţe, îl înspăimântă.

Lucrurile care îi sunt lăsate la îndemână sunt destinate să înlocuiască ce-i lipseşte.

Tradiţia spune ca jucăriile să consoleze un infant îndurerat. Dar o face cumva fără

să înţeleagă suferinţa.

Mai întâi şi mai presus, există ursuleţul sau o altă păpuşă la fel de moale, „să doarmă cu el”. Intenţia este să-i dea copilului o senzaţie de companie constantă. Eventualul ataşament disperat de ele este privit uneori ca un exemplu fermecător de capriciu copilăresc, decât o manifestare a deprivării acute a unui copil nevoit să se agaţe de un obiect neînsufleţit în foamea sa pentru companie, un obiect care nu îl va părăsi. Zguduielile căruciorului şi leagăne care se mişcă oferă altă aproximare. Dar mişcarea este un substitut atât de slab şi de neîndemânatic faţă de experienţa în braţe, încât reuşeşte prea puţin să potolească dorul puiului de om izolat. Pe lângă faptul că nu este potrivit, mai este şi prea rar. Există şi jucării agăţate deasupra pătuţului sau căruciorului, jucării care pârâie, zornăie sau sună ca şi clopoţeii când bebeluşul le atinge. De obicei sunt obiecte viu colorate agăţate pe sfori, care adaugă ceva de privit în afara pereţilor. Reuşesc să-i atragă atenţia. Dar sunt schimbate la intervale prea lungi, dacă sunt schimbate totuşi şi nu reuşesc să îndeplinească nevoia de dezvoltare prin varietate vizuală şi auditivă

în experienţe.

În ciuda numărului lor redus, zgâlţâitul, scuturatul, părăitul, zornăitul şi formele colorate nu sunt pierdute. Simţul continuum, tot timpul deschis spre a i se îndeplini aşteptările, acceptă orice măsură sau proporţie din ceea ce i se oferă. Că vin cu ţârâita, în doze rare, că nu sunt combinate cum ar fi experienţa unui bebeluş continuum (aflat în braţe, cu sunete, mişcări, mirosuri, şi gusturi acţionând asupra simţurilor lui aflate în expectativă într-un fel armonios cum li s-a întâmplat şi strămoşilor noştri comuni) şi că unele experienţe sunt repetate cu relativă frecvenţă în timp ce altele sunt complet lăsate pe dinafară, nimic din acestea nu împiedică preluarea lor drept material folositor. Continuitatea lină a experienţei, pe orizontală şi pe verticală în timp, dă simţurilor noastre iluzia unei singure operaţii. Dar se poate vedea că fiecare componentă acţionează în mod separat, în aşa fel că fiecare cerinţă nouă într-o singură line de dezvoltare poate fi acceptată, şi dacă este îndestulată, lasă loc următoarei cerinţe din linie. Detalii de comportament care par a fi cauză şi efect se poate arăta că sunt

motivate independent.

Aceasta se poate vedea, poate, mai clar în îndeplinirea nevoilor comportamentale la alte animale, la care exprimarea acelor nevoi nu a fost inhibată de necesitatea de a da o explicaţie raţională pentru ce fac ceea ce se simt impulsionaţi să facă.

O maimuţă capucin pe care am adus-o din prima expediţie şi-a făcut un obicei din a mânca dintr-o banană (curăţată şi oferită de mine) câtă avea nevoie atunci, pentru ca, apoi, cu un aer că nu făcea nimic special, să învelească partea rămasă într-un şerveţel, privind în jur ca şi cum nu ar fi atentă ce fac mâinile ei. Apoi se plimba în cerc, jucând pe trecătorul ocazional, descoperea brusc pacheţelul misterios şi cu expresia unei încântări crescătoare, desfăcea ambalajul de pe comoara dinăuntru. Priviţi şi vă bucuraţi! O jumătate de banană! Uraaa! apoi pantomima s-ar dezumfla. Tocmai a mâncat şi nu putea să se mobilizeze să savureze surpriza. Atunci învelea din nou banana turtită în bucăţile de hârtie ruptă şi-şi începea jocul de la început. Ea m-a convins că impulsul ei, nevoia ei să-şi caute şi să desfacă ea însăşi ambalajul mâncării, cum sunt cojile fructelor sau nucilor, era

complet separat şi independent de impulsul ei de a mânca. Eliminarea căutării şi desfacerii din şirul pe care natura îl ceruse întotdeauna de la strămoşii ei (şi care i-ar fi satisfăcut expectanţele ei de experienţă) fusese cu cele mai bune intenţii din partea mea. Credeam că „o scutesc” de efort. Dar atunci nu înţelegeam continuum. Ea şi-a urmat mai întâi cel mai puternic impuls şi a mâncat. Pe măsură ce intensitatea impulsului scădea prin saţietate, următorul ca putere ieşea în faţă. Voia să caute. Condiţiile nu erau propice căutării, fiindcă banana era decojită şi la vedere. Soluţia era să-şi pregătească ea însăşi scena, şi apoi să execute căutarea. Nu se prefăcea că e încântată când o despacheta. Sunt destul de sigură că inima ei chiar îşi crescuse ritmul şi arăta toate semnele fiziologice de nerăbdare inocentă, chiar dacă obiectul presupus al nerăbdării, actul de a mânca, fusese deja atins. Adevăratul obiect al actului căutării, la fel cum fiecare componentă a experienţei din continuum este deodată cauză, efect şi scop, era satisfacerea nevoii pentru experienţa în sine.

Obiectul vieţii este viaţa; obiectul stării

de bine este să încurajeze acele aspecte care favorizează senzaţia de stare de bine. Preocr earea are loc pentru a crea procreatori. Efectul circular, departe de a fi dezamăgitor de fără rost, este cel mai bun (şi singurul) dintre toate efectele posibile. Că este natura noastră să fim compleţi este ceea ce în sine face să fie „bun” acest efect, pentru că bun este un termen relativ. Relativ la potenţialul uman, este cea mai bună dintre toate alternativele posibile.

Exemple umanede comportamente care îndeplinesc necesităţile lor într-o succesiune care exclude îndeplinirii oricărui alt scop sunt destule. Adeseori, sunt cerinţe de experienţă din continuum care au fost excluse din succesiunea originală de către un model cultural, de directiva raţiunii pe motive ca pierderea de timp, lipsa de eficienţă sau răutate. Vom considera unele dintre aceste experienţe în profunzime mai târziu, dar ca o ilustrare asemănătoare cu cea a maimuţei, există fenomenul vânătorii ca şi sport, în loc de a aduce hrană. Resturi de impuls pentru munca manuală sunt folosite pe terenurile dde golf, în atelierele din pivniţă, în incinta yacht-urilor, pentru cei care şi le pot permite; deprivaţii mai

puţin norocoşi se mulţumesc cu grădinăritul, proiecte de genul fă – tu-însuţi, modelarea şi gătitul de plăcere. Pentru femei, pentru acelea private chiar şi de grija casei, există ţesutul, brodatul, aranjamentele florale, ceremoniile de servire a ceaiului şi o grămadă de feluri de muncă voluntară făcute prin societăţi de caritate, în spitale cu prea puţin personal, magazine de haine second-hand sau în bucătării unde se prepară supa (săracilor).

Bebeluşul, aşadar, stochează fiecare fărâmă de experienţă pozitivă pe care o are, indiferent de succesiunea ei sau de cât de fragmentar îi e caracterul. Trebuie, totuşi, ca la sfârşitul procesului de acumulare, să conţină necesarul minim din fiecare experienţă, ca să o poată folosi ca bază pentru următorul contingent de experienţă. Fără să fi fost atinsă anterior cota de experienţă strict necesară, experienţele de la nivelul următor pot să apară de o mie de ori fără să contribuie la maturizarea individului.

În timp ce adună orice firimitură de experienţă poate, bebeluşul privat de etapa în – braţe dezvoltă şi comportamente compensatorii ca să-i uşureze agonia.

Loveşte cât de violent poate pentru a diminua dorinţa furnicătoare a pielii lui, dă din mâini, îşi roteşte capul într-o parte şi în alta să-şi ameţească simţurile, îşi înţepeneşte corpul, arcuindu-şi spatele cu toată tensiunea pe care o poate degaja, ca să nu mai simtă. Descoperă puţin confort cu degetul lui cel mare; eliberează ceva din toată dorinţa lui neîncetată din gura lui. Rareori îl suge efectiv; este hrănit suficient ca să-i satisfacă foamea şi are nevoie efectiv să-şi sugă degetul când doreşte o masă înainte să-i permită programul. De obicei pur şi simplu îşi ţine degetul în gură să facă faţă acestui gol insuportabil, eternei singurătăţi, sentimentului că mijlocul evenimentelor este altundeva.

Mama lui o consultă pe mama ei şi i se spune acea veşnică poveste cum că suptul degetului deformează dantura. Inspirată de grija pentru binele lui, ea caută piedici cum ar fi o substanţă rea la gust de pus pe toate degetele lui şi când, în nevoia lui disperată o suge totuşi de pe degetul mare, îi leagă încheieturile de gratiile pătuţului. Dar descoperă ca şi-a răsucit atât de rău membrele captive în lupta sa pentru eliberare încât legăturile sau întins atât de

tare încât i-au blocat circulaţia la o mână şi urma să se întâmple acelaşi lucru şi la cealaltă. Lupta continuă până când menţionează problema dentistului ei. O asigură că mama ei se înşală, şi bebeluşului îi este permisă această măruntă consolare.

Destul de repede, bebeluşul ştie să zâmbească şi să gângurească când cineva se apropie suficient de mult. Dacă nu este ridicat, ci i se dă un alt fel de atenţie pe care o poate recunoaşte, el zâmbeşte şi guiţă să obţină mai multă. Dacă este ridicat, misiunea zâmbetului său este îndeplinită şi revine doar ca să încurajeze alte comportamente plăcute din partea companionului lui cum ar fi să scoată diferite sunete, să-i gâdile burtica, să-l salte pe genunchi sau să-l ciupească uşor de nas.

Pentru că zâmbeşte încurajator de câte ori vine mama lui la el, ea este convinsă că este mama apreciată a unui bebeluş fericit. Chinul amar care este tot restul timpul de veghe nu creează în ea niciun fel de sentiment negativ; din contra, îl face să fie şi mai disperat de a fi cu ea.

Pe măsură ce bebeluşul se maturizează şi capacităţile lui cognitive se trezesc, devine conştient de o diferenţă în

comportamentul mamei lui când îi schimbă scutecul. Face un sunet cu semnificaţie clară de respingere. Îşi întoarce capul într-o parte într-un fel care arată că nu-i place să-l cureţe şi să-l facă să se simtă bine. Mâinile ei se mişcă cu bruscheţe şi atingându-l cât mai puţin posibil. Ochii îi sunt reci; nu zâmbeşte.

Pe măsură ce înţelegerea asupra acestei atitudini se lămureşte, plăcerea bebeluşului la schimbatul scutecului, la a fi îngrijit, atins, şi la a i se uşura chiar şi temporar această dermatită de scutec uşoară, dar cronică se amestecă cu o stânjeneală care reprezintă precursorul fricii şi al vinovăţiei.

Frica de a nu o supăra pe mamă creşte odată cu cunoaşterea, iar neplăcerea ei este cauzată de un număr din ce în ce mai mare din acţiunile lui, inclusiv trasul de păr, vărsatul mâncării, trasul de haine (şi, în mod misterios, de unele haine mai mult decât de altele), băgatul degetelor lui în gura ei, trasul de lănţişor, aruncatul jucăriei sau ursuleţului din cărucior sau vărsatul unei căni de ceai cu o lovitură haotică.

Majoritatea acestor acţiuni sunt greu de corelat cu reacţia ei. El nu a observat ceaşca căzând, nu înţelege ce-o fi cu trasul

lănţişorului de o face să-l trateze brusc cu ură; el este efectiv neatent că trage de ceva şi percepe doar vag că răsturnatul bolului cu terci, făcut să o atragă atenţia, implică ceva nedorit. Totuşi, el simte că e mai bine decât fără atenţie deloc şi continuă să lovească obiectul în care este prins ca să primească mâncarea. Când mama încearcă să-l hrănească cu linguriţa, îşi mişcă braţele şi loveşte şi chicoteşte în încercarea de a transforma totul într-o interacţiune mai distractivă. El vrea simţul armoniei aflat undeva între ingrediente: prezenţa mamei sale, hrana lui şi el însuşi. Dar cu toate semnalele lui, nu o poate actualiza. În schimb, transformă acea atenţie pe care i-o dădea mama lui într-o respingere care, în timp, va deveni pentru el mai uşor de interpretat, spre deosebire de primele eternităţi de neglijare pe care nu le pute interpreta deloc. A fi neglijat şi a dori sunt deja calităţi fundamentale ale vieţii lui. Nu a cunoscut niciodată altceva. Pentru el, Sinele este dorinţă, aşteptare. Altcineva este refuz, nonrăspuns. Aceste condiţii, deşi pot dura întreaga viaţă, por rămâne neobservate pentru simplul motiv că nu poate concepe un alt fel de relaţie între Sine şi Altei neva.

Experienţa lipsă a etapei în braţe, golul rămas acolo une ar fi trebuit să se afle sentimentele lui de încredere precum şi starea lui inefabilă de alienare va condiţiona şi influenţa tot ceea ce el devine, pe măsură ce creşte pe marginile abisuluiunde simţurile lui au fost oprite. Dar trebuie să înţelem că nu există în toată copilăria lui niciun mecanism prin care că considere o mamă inadecvată, o mamă în care nu mai funcţionează continuum, o mamă care nu răspunde la semnalele lui, una care este pornită împotriva, nu pentru îndeplinirea aşteptărilor lui. Mai târziu, pe măsură ce intelectul i se dezvoltă, s – ar putea să „înţeleagă” că interesele ei şi ale lui sunt contrarii, şi pe măsură ce creşte’s – ar putea să se lupte să se comporte independent ca să se salveze. Dar la bază nu poate *crede* că mama lui nu-l iubeşte necondiţionat, doar pentru că există, deşi s-ar putea să strige ca să audă toţi că *ştie* mai bine. Toate dovezile în sens contrar, toată înţelegerea intelectuală a faptelor, nici toate protestele lui, nici toate renunţările la ea, nici actele de rebeliune împotriva ei bazate pe toate aceste dovezi ale poziţiei ei inamice, nimic nu-l poate elibera de presupunerea

fundamentală că ea îl iubeşte, că trebuie, cumva să-l iubească, în ciuda tuturor. „Ura” către o mamă (sau către o figură materne) este expresia unei bătălii pierdute pentru a se elibera de această presupunere.

Ceşterea independenţei şi puterea de a se maturiza emoţional îşi au izvorul în mare parte în relaţia în braţe, cu toate aspectele ei. Cineva nu poate, aşadar, să devină independent de mama lui, decât *prin* ea, prin îndeplinirea rolului ei în mod corect, oferindu-i experienţa în braţe şi permiţându-i să absolve din ea, după împlinire.

Dar omul nu se poate elibera de o mamă noncontinuum. Nevoia de ea nu poate decât să continue. Omul nu poate decât să atârne de acest cârlig, ca şi „ateiştii” care arată pumnul către tronul lui Dumnezeu, strigând „Nu cred în tine!” şi alte blasfemii care sunt spuse numai fiindcă iau numele Lui în deşert.

Dr. John Bowlby, de la Clinica Londonţs Tavistock, a fost desmnat de către

Organizaţia Mondială a Sănătăţii în 1950 să facă un raport despre soarta „copiilor fără adăpost din ţările lor natale”, referitot la starea lor mentală. Subiecţii săi

erau cazuri extreme de deprivare maternală în fiecare ţară şi erau mii la număr. Informaţiile pe care le-a colectat de la angajaţii în domeniu au acoperit mulţi ani şi multe situaţii: copii aflaţi în instituţii din prima copilărie, unii aflaţi în plasament, unii negl ijaţi de către propriii lor părinţi, bebeluşi şi copii aflaţi în spital în perioade critice de luni şi ani ale dezvoltării lor primare, refugiaţi de război şi victime ale oricărui fel de circumstanţe care – i lipsea şi de acea doză de grijă maternă considerată normală.

John Bowlby, *Maternal care and Mental Health, W.H.O.1951*

Alte cauze în afară de „deprivarea emoţională cauzată de lipsa grijei materne” au fost eliminate din studiu numai după examinarea scrupuloasă a dovezilor. Imaginea descrisă de către descrierile şi statisticile din raport este una cu agonii personale îngorzitoare, multiplicate dincolo de puterea de concepere a minţii, de zeci, sute şi mii de ori, şi cronici ale unor vieţi goale care au urmat deprivării, de „personaje lipsite de afecţiune” ale celor mai tare deprivaţi; aceia care au pierdut capacitatea de a forma ataşamente, adică,

de a cunoaşte valoarea vieţii, pentru totdeauna. Atestă tulburările celor încă activi în lupta pentru partea lor de dragoste rezervată de la naştere, minţind, furând, atacând cu brutalitate sau agăţându-se va lipitorile de câte o figură maternă, regresând la comportament infantil în speranţa de a fi tratat în sfârşit ca şi copilul care încă trăieşte în ei murind de foame pentru experienţa lui. Înregistrează perpetu area acestor oameni disperaţi pe măsură ce produc copii pe care nu – i pot iubi, care cresc la fel ca şi ei, luptându-se împotriva lor înşişi, antisociali, incapabili să dăruiască, destinaţi pentru totdeauna să rămână flămânzi.

Ei sunt cei evidenţiaţi, dovezile de necontestat, exemplele, argumentele pentru oricine se îndoieşte, a primatului quintesenţial al experienţei din prima copilărie pentru personlitatea umană. Natura extremă a cazului lor nu este decât o lupă prin care putem vedea mai clar privaţiunile şi efectele dintr-o gamă mai largă, mai variată şi mai subtilă cuprinse în normalitate. Aceste privaţiuni „normale” sunt acum aşa de împletite în plasa culturii noastre că sunt aproape în întregime

neremarcate cu *excepţia* acestor extreme care se manifestă ca pierderi sau pericole pentru noi ceilalţi (de exemplu prin violenţă, nebunie şi infracţionalitate), chiar dacă sunt privite fără cea mai vagă urmă de înţelegere.

De când intelectul a luat conducerea cu pleiada lui de teorii, vicisitudinile puilor de om au fost numeroase şi grozave. Motivele pentru modificarea lor sau care să revoluţioneze îngrijirea lor nu s-au asemănat niciodată prea mult cu „motivele”.

continuum, iar când chiar au fost în direcţia corectă, dar necorelate cu principiile continuum, au fost fragmentare şi ineficiente.

O asemenea felie de teorie a fost implementată într-o maternitate din America unde i-a venit cuiva ideea să lanseze sunetul de bătăi de inimă printr-un difuzor bebeluşilor aflaţi în primele chinuri ale deprivării de experienţă. Efectul acestei mici contribuţii a fost atât de calmant şi a rezultat într-o aşa îmbunătăţire a sănătăţii bebeluşilor că experimentul a primit atenţie internaţională.

Un alt experiment, similar dar independent, a fost făcut de un specialist în

îngrijirea prematurilor. S-a constatat îmbunătăţiri semnificative în dezvoltarea micuţilor subiecţi când incubatoarele erau menţinute în mişcare de către o maşinărie. În ambele situaţii, bebeluşii au crescut mai repede în greutate şi au plâns mai puţin.

Harry Harlow a făcut experimente spectaculoase divedind importanţa dezmierdărilor materne la maimuţe pentru dezvoltarea puilor lor.*

H.F. Harlow, „the Development of Affecţionated Patterns în Infant Monkeys, în

Brian M. Foss (ed) Determinants on Infant Behavior, London, 1961

Jane Van Lawick-Goodall, în ceea ar trebui să fie în mod sigur cea mai mare ironie a tuturor timpurilor, a găsit mai multă inspiraţie în îngrijirea puilor la prietenii ei cimpanzei, al căror comportament, chiar fiind altă specie, este mai apropiat de continuum uman decât comportamentul oamenilor zilelor noastre. Vorbind de aplicarea exemplului pe propriul ei copil, ea scria „Nu a fost lăsat să plângă în pătuţ. Îl luam cu noi peste tot aşa că, deşi mediul i se schimba des, relaţia lui cu părinţi i rămânea stabilă”. Ea mai raporta că la vârsta de patru ani, fiul ei este „ascultător,

extrem de atent şi vivace, interacţioează bine cu alţi copii şi adulţi, deopotrivă, era relativ neînfricat şi empatic cu ceilalţi”. Dar poate că declaraţia ei cea mai semnificativă este următoarea: „În plus, şi mai ales în contradicţie cu profeţiile multor prieteni de-ai noştri, este foarte independent”. Totuşi, din nou, principiile subterane lipsesc şi ea izolează partea ei de dreptate de alte cercetări cu următoarea propoziţie: „Dar mai şti, poate că ar fi fost oricum aşa, chiar dacă l-am fi crescut într-un cu totul alt mod”. +

+ J. Van Lawick-Goodall*, in the Shadow of Man*, Boston, 1971

Cercetări lămuritoare se pot face pe influenţa acceptării de către Regina Victoria a căruciorului pentru bebeluşi (aducându-l în uz comun) asupra caracterului generaţiei în discuţie şi efectul asupra vieţii de familie occidentale. Bine ar fi fost dacă inventarea căruciorului ar fi avut aceeaşi soartă cu ţarcul de joacă pe care l-am văzut odată inventat în satul Yekuana.

Era aproape terminat când l-am văzut pe Tududu lucrând la el. Avea gratii verticale legate cu liane într-un cadrul cu limite sus şi jos, ca o versiune comică, schiţată, a unui

ţarc de joacă preistoric. Îi luase destul de multă muncă să-l facă şi Tududu arăta destul de mulţumit de el însuşi când tăia ultimul băţ inegal. S – a uitat după Cananasinzuwana, fiul lui, care făcuse primul pas cu vreo săptămână înainte. Imediat ce a reperat prichindelul, Tududu l-a şi apucat şi la pus triumfător în noua invenţie. Cananasinzuwana a stat în mijloc câteva minute fără să înţeleagă nimic, apoi a pornit într-o parte, s-a întors şi şi-a dat seama că era închis. Într-o clipă ţipa un semnal de groază cumplită, un sunet rareori auzit printre copii din societatea lui. Era fără echivoc. Ţarcul de joacă era greşit, nepotrivit pentru puii de om. Simţul continuum al lui Tududu, al fel de puternic ca al oricărui Yekuana, nu a ezitat în interpretarea ţipetelor copilului său – a scos de-acolo şi i-a dat drumul să alerge la maică-sa să-l liniştească câteva minute, câte avea nevoie să contracareze şocul înainte să fie pregătit să meargă din nou la joacă. Tududu a acceptat fără ezitare eroarea experimentului său; după o ultimă privire la lucrul său de mână, a tăiat ţarcul de joacă cu toporul şi cum lemnul pe care-l folosise era verde, nu a rămas decât cu nişte lemne

de foc din tot efortul dimineţii aceleia. N-am niciun dubiu că nu a fost nici prima nici ultima invenţie de felul acesta printre Yekuana, dar simţul lor continuum nu ar permite unei asemenea erori patentate să dureze mult. Dacă simţul nostru continuum nu ar fi fost o aşa forţă elementală pentru comportamentul uman de-a lungul celor două milioane de ani de stabilitate, nu ar fi putut face faţă peri colelor inerente din intelectul nostru înalt dezvoltat. Faptul că recent a fost jefuit de putere până la punctul în care instabilitatea sau „progresul” ne pare a fi cel mai glorios destin nu schimbă cu nimic faptul că simţul continuum este intrinsec naturii noastre umane. Tududu distrugând ţarcul de joacă este tot ce am evoluat noi să fim; ce am fi continuat noi să fim dacă simţul nostru ar fi rămas neînceţoşat, netrădat de orice l-o fi scos de pe şine, lăsându-ne atât de mult în mâinile periculos de ignorante ale intelectului.

Capitolul PATRU Creşterea

Când tot adăpostul şi stimularea experienţei lui în braţe i-au fost oferite pe deplin, bebeluşul poate privi mai departe,

înainte, către lumea dincolo de mama lui, încrezător şi obişnuit cu o stare de bine pe care natura lui tinde să o menţină. El de – abia aşteaptă următorul set de experienţe corespunzătoare. Apoi începe să se târască, întorcându-se des să se asigure că mama este disponibilă. Găsind-o constantă, se aventurează mai departe în teren şi se întoarce mai rar, pe măsură ce târâtul (pe coate, coapse şi burtică) lasă loc mersului de-a buşilea (pe palme şi pe genunchi) şi agilitatea lui crescătoare ţine pasul cu curiozitatea lui despre mediul înconjurător, aşa cum îl oferă continuum.

Nevoia de contact constant se reduce rapid când cota lui de experienţă a fost atinsă şi un bebeluş, un copil mic va cere reîncărcarea puterii primite numai în momentele de stres la care nu poate face faţă cu puterile lui actuale. Aceste momente devin din ce în ce mai rare şi încrederea în sine creşte cu o viteză, profunzime şi lărgime care ar părea uimitoare oricui a cunoscut doar copii civilizaţi deprivaţi de etapa completă în braţe. La copiii care au câteva lini de dezvoltare mai avansate, în timp ce altele atârnă în urmă aşteptând să fie îndeplinite, efectul este că – şi împart

motivaţiile: nu sunt niciodată capabili să dorească ceva fără a dori în acelaşi timp să fie în centrul atenţiei, nu vor putea niciodată să-şi dedice mintea doar problemei în discuţie când o parte a lor încă tânjeşte după euforia iraţională a unui bebeluş aflat în braţele cuiva care rezolvă toate problemele. Ei nu se pot dedica în întregime folosirii forţelor şi capacităţilor de creştere când o parte din ei doreşte că fie neajutorat în braţe. Fiecare efort este într-o oarecare măsură în conflict cu o dorinţă subliminală pentru succesul fără efort al bebeluşului iubit.

Copilul cu un istoric solid de experienţă continuum se bazează pe consolare psihologică din partea mamei numai în caz de urgenţă. Un băieţel Yekuana a venit la mine agăţat de maică-sa şi ţipând din toţi rărunchii pentru o durere de dinte. Avea vreo zece ani şi era atât de implacabil de înrezător în sine şi de săritor că îl crezusem foarte disciplinat. Ochiului meu civilizat, îmi părea maestru în păstrarea emoţiilor pentru sine şi mă aşteptam, în consecinţă, în situaţia de faţă, să facă un alor major să se abţină de a plânge sau de a permite prietenilor săi să-l vadă într-o asemenea

stare. Dar era clar că nu făcea niciun efort să-şi suprime reacţia la durere sau nevoia pentru confortul primordial din braţele mamei.

Nimeni nu s-a sesizat, ba chiar toţi au înţeles. Câţiva dintre prietenii lui au stat peaproape să se uite cum îi scot dintele. Nu au avut nicio problemă să accepte plecarea lui bruscă dintre rândurile lor superioare la dependenţa infantilă de maică – sa; nu exista nici urmă de batjocură din partea lor, nici de ruşine din partea lui. Mama lui era acolo, disponibilă în tăcere, în timp ce el se supunea extracţiei. S-a înfiorat şi a ţipat şi mai tare când i-am atins dinţii, dar nu s-a retras nicio dată şi nici nu s-a uitat la mine furios pentru că-i provoc durerea. Când am reuşit în sfârşit să eliberez dintele din gingie şi am astupat gaura cu ceva, era alb la faţă şi s-a dus extenuat în hamacul lui. În mai auţin de o oră a reapărut, cu culoare în obraji şi cu calmul restabilit. Nu a spus nimic, doar zâmbea şi se învârtea pe-aproape câteva minute ca să văd că e bine, apoi a plecat să se alăture băieţilor.

Altă dată era vorba despre un bărbat de vreo douăzeci de ani: mă străduiam să curăţ începuturile unei cangrene de la un deget

de la picior la lumina lanternei. Durerea trebuie să fi fost atroce. În timp ce nu opunea nicio rezistenţă acţiunii mele de a-i curăţa rana cu un cuţit de vânătoare, plânge fără nicio reţinere în poala soţiei sale. Şi ea, ca şi mama băiatului, era complet relaxată, nu se punea deloc în locul soţului ei, dar accesibilă în mod senin, când el îşi îngropa faţa în corpul ei când durerea era mai mare, îşi rotea capul dintr-o parte în alta în poala ei şi suspina. Faptul că era prezent jumătate satul şa această scenă nu părea să-i afecteze reacţia nici înspre autocontrol, nici înspre dramatizare.

Cum femeile Yekuana de obicei locuiesc cu mamele lor atâta vreme câtă trăiesc cele din urmă, iar soţii îşi părăsesc mamele şi îşi iau locul în familia soţiei, este relativ comun ca soţia să ia rolul mamei pentru soţ în situaţii de criză. Soţia are propria mamă la care să recurgă în caz de necesitate, şi îi oferă în mod instinctiv suport maternal soţului ei când *el* are nevoie. Şi pentru adulţii orfani, există obiceiul de a fi oferiţi spre adopţie altei familii. Presiunea pentru resursele familiei este minimă, fiindcă adultul Yekuana contribuie mai mult decât consumă din familia lui sau a ei şi primeşte

din partea ei o asigurare tacită de sprijin dacă şi când are nevoie. Asigurarea aceasta în sine, chiar dacă nu este niciodată folosită, reprezintă un factor stabilizator. Cerinţa pentru securitate emoţional este parte acceptată a naturii umane printre indienii Yekuana, una care este în interesul societăţii să fie îndeplinită. Este încă o măsură de siguranţă ca niciun membru să nu devină antisocial datorită presiunii cauzate de eventualele circumstanţ e asupra sociabilităţii sale naturale.

Odată cu începerea târâtului, bebeluşul începe să beneficieze de toate puterile acumulate în experienţa anterioară şi de dezvoltarea psihologică ce face aceste puteri utilizabile. În general, prima lui expediţie este scurtă şi prudentă şi nu e nevoie aproape deloc ca mama lui sau persoana care îl îngrijeşte să intervină în acţiunile lui. Ca toţi puii de animale, are un talent fin de a supravieţui şi un simţ realist al propriilor capacităţi. Dacă mama sugerează către instinctele lui sociale că se aşteaptă de la el să-i lase ei rolul de a-l proteja, el va face treaba asta în mod cooperant. Dacă este supravegheat constant şi dirijat să se mişte în direcţia în care

consideră maică – să că ar trebui să meargă, oprit şi fugărit când nu e automotivat, înţelege rapid să nu mai fie responsabil de el însuşi pe măsură ce ea îi arată ce aşteaptă de la el.

Unul dintre cele mai profunde impulsuri în animalul foarte social uman este de a face ceea ce percepe că se aşteaptă de la el. Abilităţile lui intelectuale incipiente sunt slabe, dar tendinţele instinctuale sunt la fel de puternice în primul ca şi în ultimul moment al vieţii lui. Combinarea acestor două puteri, cea raţională, dependentă de învăţare şi cea instinctuală, versată minuţios în acel fel de cunoaştere înnăscută care ghidează celelalte animale de-a lungul întregii vieţi – rezultatul interacţiunii lor – reprezintă caracterul uman şi potenţialul specific uman pentru eficienţă instinctuală şi rafinată intelectual.

Pe lângă tendinţele sale spre experimentare şi prudenţă, bebeluşul mai are, ca întotdeauna, aşteptări. Aşteaptă gama de evenimente de care s-au bucurat strămoşii lui. Aşteaptă nu doar spaţiul şi libertatea să se mişte în el, ci şi o varietate de evenimente. Acum este mai felxibil în expectanţele lui. Cerinţele stricte pentru

primele experienţe s-au lărgit gradual în timpul etapei în braţe, iar în faţa de târât şi mers de-a buşilea sunt mai degrabă aşteptări pentru *tipuri* de experienţe decât pentru circumstanţe fixe şi tratament precis.

Dar există totuşi limite în care experienţa bebeluşului trebuie să se încadreze pentru ca să-i folosească. Nu se poate dezvolta adecvat fără tipul şi varientatea de ocazii şi fără tipul de participare a celorlalţi de care are nevoie. Obiectele, situaţiile şi oamenii disponibili trebuie să a fie mai mulţi decât poate folosi pentru ca el să-şi descopere şi să-şi lărgească capacităţile printre ei; şi, bineînţeles, ei trebuie să se schimbe într-o măsură potrivită, suficient de des, dar nu *prea* brusc sau *prea* des. Ce înseamnă potrivit este, ca întotdeauna, definit de către precedent, de tipul experienţei strămoşilor în evoluţie în timpul copilăriilor lor.

Într-un sat Yekuana, de exemplu, există curiozităţi, pericole şi asocieri mai mult decât suficiente în cantitate şi calitate pentru un bebeluş care se târăşte. La primele incursiuni, testează totul. Îşi

măsoară şi propriile forţe şi agilitatea lui, testează tot ce întâlneşte, creează concepte şi face distincţii în timp, spaţiu şi formă. De asemenea creează o nouă relaţie cu mama lui, care se transforma din dependenţă directă de ea către cunoaşterea faptului că poate conta pe ea, şi se bazează pe sprijinul ei în momente de nevoie din ce în ce mai rare. Acum, din ce în ce mai mult, încrederea lui în sine creşte şi descreşte în concordanţă cu disponibilitatea ei faţă de el.

Printre Yekuana, atitudinea mamei sau îngrijitoarei unui bebeluş este relaxată, de obicei atentă la vreo altă ocupaţie decât supravegherea lui, dar deschisă în orice moment la o vizită de-a aveturierului târâtor sau în patru labe. Nu-s e opreşte din gătit sau altă treabă decât dacă îi este necesară întreaga atenţie. Nu se aruncă cu braţele deschise în calea micului prinţ pentru reasigurare, ci în felul ei calm şi ocupat, îi oferă libertatea persoanei ei sau un transport pe şold cu sprijinul braţului, dacă este în mişcare.

Ea nu iniţiază contactul şi nici nu contribuie la acesta decât în mod pasiv. Bebeluşul este acela care o caută şi-i arată prin comportamentul său ce doreşte. Ea se

conformează pe deplin şi de bunăvoie dorinţei lui, dar nu adaugă nimic în plus. El e cel activ, ea este agentul pasiv în toate interacţiunile lor; el vine la ea să doarmă când e obosit, să fie hrănit când îi e foame. Explorările lui în lumea largă sunt contrabalansate şi încurajate de faptul că poate apela la ea şi de constanţa ei cât timp el este departe.

El nici nu cere nici nu priemete atenţia ei totală, fiindcă nu are stocate dorinţe, nici foame ancestrală să-i erodeze dedicarea pentru aici şi acum. În concordanţă cu caracterul economic al naturii, nu vrea mai mult decât are nevoie.

Când umblă în patru labe, un bebeluş poate merge cu o viteză considerabilă. Printre Yekuana, priveam neliniştită cum un bebeluş se repezea de-a buşilea şi se oprea la marginea unei gropi de un metru şi jumătate săpate pentru noroi de cărămizi. În periplul lui prin zonă a făcut asta de câteva ori. Cu aparenta lipsă de atenţie a unui animal care paşte pe marginea unei prăpăstii, se rostogolea în poziţia şezând, cel mai a desea cu spatele la groapă. Ocupat cu un baţ sau cu o piatră sau cu degetele lui de la mână sau de la picioare,

se juca şi se rostogolea în toate direcţiile, în aparenţă neatent la groapă, până mi-am dat seama că ateriza oriunde numai nu în zona periculoasă. Mecanismul condus neintelectual de autoconservare, funcţiona perfect, şi fiind atât de precis în calcule, funcţiona la fel de bine la orice distanţă de groapă, începând chiar cu marginea. Nesupravegheat, sau mai bine zis, la periferia atenţiei unui grup de copii care se jucau cu aceeaşi lipsă de atenţie faţă de groapă, a preluat responsabilitatea relaţiilor proprii cu toate posibilităţile înconjurătoare. Singura sugestie de la membrii familiei lui şi din partea societăţii era că se aşteptau să fie capabil să aibă grijă de el însuşi. Deşi încă nu putea merge, ştia unde putea găsi conform dacă – l voia – şi rareori avea nevoie. Dacă mama lui mergea la râu sau la o grădină îndepărtată, îl lua adeseori cu ea, ridicâdu – l de-o încheietură şi contând pe ajutorul lui să-şi ţină echilibrul pe şoldul ei sau să se ţină de sling dacă purta unul să susţină greutatea bebeluşului. Oriunde mergea, dacă – l punea jos într-un loc sigur, se aştepta ca el să rămână în siguranţă fără supraveghere.

Un bebeluş nu are înclinaţii sinu cigaşe

şi are un set complet de mecanisme de supravieţuire, de la simţuri, cel mai grosier nivel până la ce s-ar putea numi telepetie accesibilă zilnic, la nivelele cele mai puţin evidente. El se comportă ca orice animal care nu poate apela la experienţă ca să-i folosească raţiunii; el face ceea ce este sigur, fără să fie conştient că a ales. Este în mod natural protector cu propria stare de bine şi se aşteaptă din partea neamului său să fie astfel şi a fost crescut să fie aşa de către capacităţile lui înnăscute împreună cu nivelul lui de dezvoltare şi de experienţă. Dar aceasta din urmă este aşa de redusă la vârsta de şase, opt sau zece luni încât contribuie foarte puţin în fiecare caz şi aproape deloc în situaţiile noi. Este instinctul cel care asigură autoconservarea. Totuşi, nu este numai un primat evoluat din mamifere, începe să ia şi caracteristici specific umane. Tinde din ce în ce mai mult în fiecare zi să înveţe cultura poporului său. Începe la rândul său să distingă între rolul tatălui şi al mamei în familia lui în viaţa lui. Maică-sa rămână statornică în rolul avut până acum la toate popoarele: acela de dăruitor şi îngrijitor care nu aşteaptă nimic în schimb decât satisfacţia de a fi dăruit.

Mama lui se ocupă de el doar fiindcă el este acolo; existenţa lui este motiv suficient pentru a-i garanta dragostea ei. Acceptarea ei necondiţionată rămâne constantă pe când tatăl lui iese în evidenţă ca un personaj important interesat de dezvoltarea comportamentului său social şi de avansarea lui spre independenţă. Aprobarea tatălui se manifestă când copilul o câştigă; iubirea mamei este necondiţionată. Dragostea constantă a tatălui menţine acelaşi caracter cu a mamei, dar are suprapus un strat de aprobare potenţială în funcţie de performanţele copilului. Astfel, natura asigură şi stabilitate şi motivare către socializare. Mai târziu tatăl se va distinge din ce în ce mai clar drept reprezentant al societăţii şi va conduce copilul, arătându-i prin puterea exemplului ce se aşteaptă de la el, înspre alegerea comportamentului adecvat obiceiurilor specifice la care va participa.

Fraţi, surori şi alte persoane, toţi încep să ia roluri diferite în lumea lui. Pentru a ajunge acolo, o vreme va exista un aspect maternal, chiar dacă unul puţin semnificativ, în toate asocierile lui. Va avea nevoie să i se lămurească, să fie ajutat şi

protejat în timp ce creşte înspreautonomie. El va continua să semnalizeze conform nevoilor lui, iar mesajele lui vor continua să fie irezistibile pentru adulţii din jurul lui până când acestea se vor diminua în timpul adolescenţei lui. Între timp, *el* va deveni sensibil la semnalele de tandreţe venite de la copii mai mici şi se va comporta cu ei într-o manieră maternală în timp ce va lansa scântei similare către copiii mai mari sau adulţii de care! nea depinde în vreo măsură sistemul *lui* de sprijin în viaţă.

Pentru băieţi, bărbaţii vor deveni inspiraţia majoră şi exemplu în învăţarea rolului lor în cultură şi a felului cum se fac lucrurile în societatea lor. Fetiţele vor imita femeile când nivelul lor de dezvoltare le spune că asocierea ar trebui să se schimbe în participare.

Uneltele le vor fi oferite dacă ele sunt dificil de manufacturat. De exemplu, stă în puterea unui copil să vâslească o canoe sau să se joace că o face, mult înainte să fie capabil să-şi sculpteze o vâslă proprie. Când vine vreme, el sau ea primeşte o vâslă micşorată la scară, făcută de un adult. Înainte să vorbească, băieţii primesc arcuri şi săgeţi cu care fac un exerciţiu foarte util,

având în vedere că săgeţile sunt drepte şi reflectă în mod precis abilităţile lor.

Am fost prezentă la primele momente din viaţa activă a unei fetiţe. Era de vreo doi ani. O văzusem cu fetele şi cu femeile, jucându-se când ele răzuiau manioc într-o troacă. La un moment dat, ia o bucată de mânios din grămadă şi o freacă de răzătoarea unei fete mai mari. Bucata era prea mare, a scăpat-o de câteva ori încercând să o tragă de-a lungul suprafeţei rugoase. Un zâmbet drăgăstos şi o bucată mai mică au venit de la vecina ei, iar mama ei, pregătită ca impusul acesta să se manifeste, i-a înmânat o răzătoare mică pregătită pentru ea. Fetiţa văzuse femeile răzând manioc de când se ştie şi imediat a frecat bucăţica în sus şi în jos pe răzătoare ca şi ceilalţi.

Şi-a pierdut interesul în mai puţin de un minut şi a fugit, lăsând răzătoarea în troacă şi maniocul fără urme observabile pe el. Nimeni nu a făcut – o să simtă că gestul ei era amuzant sau vreo „surpriză”; femeile îl cam aşteptau, într-adevăr, mai devreme sau mai târziu, fiind toate familiare cu faptul că copii se alătură culturii, chiar dacă modul de abordare şi ritmul sunt dictate de forţe

individuale şi interioare fiecăruia. Faptul că rezultatul final va fi social, cooperant şi în întregime voluntar este fără îndoială. Adulţii şi ceilalţi copii contribuie doar cu ajutorul şi uneltele pe care copilul nu şi le poate obţine el însuşi. Un copil care încă nu vorbeşte, este perfect capabil să-ţi facă înţelese nevoile şi nu are niciun sens să i se ofere ceva ce nu doreşte; *obiectul activităţilor unui copil, până la urmă, este dezvoltarea propriei independenţe. A-i oferi ori mai mult ori mai puţin ajutor decât are nevoie tinde să se interpună îndeplinirii acestui scop.*

Îngrijirea, la fel ca şi ajutorul, are loc numai la cerere. Mâncarea pentru a hrăni corpul şi îmbrăţişarea pentru a hrăni sufletul nu sunt nici oferite, nici refuzate, ci sunt întotdeauna disponibile, natural şi graţios, pur şi simplu. Mai presus de toate, persoana copilului este respectată ca ceva bun din toate punctele de vedere. Nu există conceptul de

„Copil rău”, nici prin conversie, vreo distincţie despre „copilul cuminte”. Se presupune că acest copil este social, nu antisocial, în intenţiile sale. Ceea ce face este acceptat drept acţiunea unei creaturi născute să fie „bună”. Presupunerea lor de

bunătate, de sociabilitate, drept caracteristici înscrise în natura umană reprezintă esenţa atitudinii Yekuana faţă de ceilalţi, indiferent de vârstă. Reprezintă şi piatra de temelie pe care se fundamentează dezvoltarea copilului de partea aparţinătorilor, fie ei părinţi sau nu.

A educa, în sensul cel mai original, înseamnă a „scoate în afară”, dar deşi aceeaşi sens poate avea câteva avantaje faţă de înţelesul mai răspândit de a „bate cu ciocanul înăuntru”, niciunul nu se potriveşte aşteptărilor evoluate ale copilului. A fi condus sau ghidat de către un adult este echivalent cu interferenţa în dezvoltarea copilului, fiindcă îl transportă departe de cărarea lui naturală, cea mai eficientă, pe una mai puţin. *Presupunerea de sociabilitate înnăscută* este în directă opoziţie cu credinţa civilizată aproape universală că impulsurile unui copil trebuie să fie redirecţionate pentru a-l face social. Există unele persoane care consideră că raţiunea şi faptul de a „coopera” cu copilul realizează această redirecţionare mai bine decât ameninţările, insultele sau nuielele, dar presupunerea că fiecare copil are o natură antisocială care trebuie să fie

manipulată pentru a-l face acceptabil social, reprezintă germenele pentru ambele puncte de vedere de mai sus, precum şi pentru cele mai comune, răspândite între cele două extreme. Dacă este ceva fundamental străin de *noi* în societăţile continuum de felul Yekuana, aceasta este presupunerea că puiul de om este fiinţă socială din naştere. Este pornirea de la această presupunere şi consecinţele ei ceea ce face înţeles şi golul aparent de netrecut între comportamentul lor ciudat, cu rezultat într-o înaltă stare de bine şi calculele noastre minuţioase, cu un grad infinit mai redus de stare de bine.

După cum am văzut, fie mai mult fie mai puţin ajutor decât cere copilul este în detrimentul progresului lui. Iniţiativele exterioare, aşadar, sau ghidajul nesolicitat nu sunt înspre folosul lui pozitiv. El nu poate face niciun progres în plus faţă de ceea ce cuprind propriile lui motivaţii. *Curiozitatea unui copil şi dorinţa de a face lucruri el însuşi reprezintă definiţia capacităţii lui de a învăţa fără a sacrifica nicio parte din dezvoltarea lui completă. Ghidajul nu poate decât să accentueze unele abilităţi cu preţul scăderii altora, dar nimic nu poate ridica întregul spectru al capacităţilor lui peste*

limitele lui înnăscute. Preţul pe care îl plăteşte un copil pentru faptul că a fost ghidat înspre ceea ce părinţii lui consideră mai potrivit pentru el (sau ei înşişi) reprezintă diminuarea completitudinii lui. Starea lui totală de bine, reflecţia tuturor aspectelor hrănite sau nehrănite, este direct afectată. Adulţii lui fac destul de mult pentru a-i influenţa comportamentul prin exemplul lor şi prin ceea ce el percepe că sunt aşteptările lor, dar ei nu pot adăuga nimic la întregul lui substituind motivele lor alor lui sau „spunându-i ce să facă”.

La modul ideal, a-i da unui copil un exemplu sau fir de urmat nu este făcut în mod special ca să-l influenţeze, ci înseamnă a face ceea ce are fiecare de făcut: nu a-i da atenţie specială copilului, ci a crea atmosfera că – şi vede fiecare de treaba lui după principiul priorităţilor, observând copilul numai când el o cere şi chiar şi atunci nu mai mult decât necesar. Un copil cu o doză completă de experienţă în braţe nu va avea nevoie să cerşească atenţie în exces faţă de nevoile lui fizice, pentru că nu va avea nevoie, ca şi copii cunoscuţi în lumea civilizată, de reasigurare care să-i confirme fie existenţa, fie dreptul la

dragoste.

Aplicând principiul în cea mai simplă situaţie, o mamă civilizată şi-ar face treaba în casă având o fetiţă mică în jur interesându-se de ce-ar vrea ea, dar i-ar permite să măture cu o măturică atunci când fetiţei îi vine să facă asta sau să şteargă praful sau să aspire (dacă poate gestina acest model de gospodină în casă) sau să ajute la spălatul vaselor stând pe un scaun. Pauza ar fi nesemnificativă iar fetiţa nu ar cădea de pe scaun, decât dacă mama ei ar fi atât de clară în aşteptarea ei faţă de dezastru încât impulsul social al copilei (să facă ceea ce înţelege că se aşteaptă de la ea) o face să se conformeze. O privire anxioasă, un cuvânt despre ce are mama în minte: „Nu scăpa aia!” sau o promisiune „Ai grijă! Vei cădea!”, deşi duce în sens contrar autoconservării e opilei împreună cu tendinţele imitative, pot să o determine să asculte, să scape farfuria şi/sau să cadă de pe scaun.

Printre caracteristicile singulare ale omului ca specie este şi abilitatea intelectului de a contrazice natura sa evoluată. Odată ce conti nuum a fost deraiat, stabilizatorii săi contrabalansează

până la punctul în care nu mai pot, aberaţiile par groase şi tari, cum intelectul poate la fel de bine să facă şi rău şi bine cu socotelile lui neinformate, bine – intenţionate, consecutive din toată masa incalculabilă de factori relevanţi fiecărui comportament.

Unul dintre cele mai ciudate rezultate ale pierderii încrederii în continuum este capacitatea adulţilor să-i facă pe copii să fugă de ei. Nimic nu poate fi mai aproape de inima continuum a unui copil decât să stea aproape de mama lui într-un teritoriu nefamiliar. Toate rudele noastre mamifere, precum şi păsările, reptilele şi peştii, sunt urmate de către puii lor, în al căror interes este în mod clar să facă aşa. Un prichindel* Yekuana nici nu ar visa să se rătăcească de mama lui pe o cărare din pădure, fiindcă ea nu se uita în spate să vadă *dacă* o urmează, ea nu-i sugerează că ar avea de ales sau că e treaba *ei* să menţină apropierea; ea doar reduce ritmul la unul pe care el îl poate menţine. Ştiind aceasta, copilaşul va plânge dacă nu poate ţine pasul dintr-un motiv sau altul. O cădere minoră din care se poate ridica singur pentru ca să fugă puţin să recupereze secundele trecute rareori

suscită vreun strigăt. Stilul ei îi spune că ea este în acelaşi timp şi ocupată şi răbdătoare dacă vreodată chiar trebuie să aştepte după el. Îi sugereazi că ea ştie că el nu va pierde mai mult timp decât este în mod firesc necesar înainte să – li poată continua amândoi drumul. Nu este nimic de judecător în ea. Presupunerea ei despre socialitatea lui înnăscută conlucrează cu tendinţa lui de a face ceea ce percepe că ea se aşteaptă să facă. Oprit sau în mers, această presupunere de bază rămâne neschimbată şi necontestată.

Totuşi, în ciuda a milioane de ani de precedent şi în ciuda exemplului consecvent al prietenilor noştri animale şi chiar al unora dintre amicii noştri oameni, am reuşit să ne convingem prichindeii să fugă de noi.

După cea de-a patra expediţie, am fost şocată de numărul de copii mici fugăriţi de adulţi în parcul central din Manhattan. Mame şi bone puteau fi văzute fâlfâind încolo şi încoace, îndoite incomod de la şold, cu mâinile întinse şi cu vocile ascuţite, rugându-se cu ameninţări neconvingătoare ca micii fugari să se astâmpere. Alternau aceste curse enervante cu încercări de conversaţie pe bancă între ele în timp ce

făceau apelul pruncilor care se apropiau de limita distanţei aprobate sau femeile ţâşneau în urmărirea evadaţilor, care se prinseseră de regulile jocului şi luaseră primul semn de relaxare a supravegherii drept semnal pentru pauză.

O simplă sugestie de genul „Nu merge unde nu te pot vedea!” spusă cu un ton de teamă (aşteptare) cauzează mult trafic în departamentele de copii pierduţi şi când e combinată cu o promisiune de genul „Ai grijă, te vei răni!”, poate cauza şi un număr serios de înecuri, căderi grave şi accidente rutiere. Preocupat în mod special să îndeplinească rolul aşteptat de la el în conflictul de voinţe cu îngrijitorul său, micul provocator a pierdut echilibrul responsabil cu mediul său şi sistemul lui de autoconservare este handicapat. În felul acesta este redus în mod inconştient la a urma ordinul absurd de a se răni. Dacă se trezeşte la spital, nu va fi totuşi foarte surprins să afle că a fost lovit de o maşină, după cum îi promisese de atâtea ori îngrijitoarea lui VIP.

Fiindcă mintea lui inconştientă nu raţionează, cu mecanismele ei de a transforma experienţa în obicei, astfel încât

mecanismele automate să evite apelarea la atenţia minţii conştiente pentru acţiunile repetitive, pentru a stabiliza şi păstra, pentru a încorpora şi echilibra informaţia potrivită unui sistem de procesare prea solicitant pentru o facultate atât de puţin de nădejde cum e intelectul; şi pentru că este prea evident că este convins că ceva este pur şi simplu ceea ce se spune că este când tonul şi acţiunile o susţin, logica minţii inconştiente este în mod frecvent antitetică „raţiunii”. Aşadar, un copil poate înţelege foarte bine modul de gândire al îngrijitorului şi poate chiar gândi la fel, în timp ce se simte impulsionat să se comporte pe dos. Cu alte cuvinte, este mai probabil să facă ceea ce *simte că se aşteaptă de la el* decât ceea ce i se spune. Dorinţa lui cronică, nesatisfăcută de acceptare din partea mamei lui poate accentua până la punctul de autodistrugere nevoia lui de a face ceea ce simte că ea sau reprezentantul ei aşteaptă. Un copil sănătos, continuum va avea în funcţiune un set de tendinţe inerente de a face ceea ce e potrivit, cum ar fi să imite, să exploreze, să studieze nu să se rănească pe sine sau alte persoane, să intre înăuntru când plouă, să facă zgomote

plăcute şi mime amuzante când alte persoane se comportă adecvat, să răspundă la semnalele copiilor mai mici şi aşa mai departe; un copil deprivat sau unul de la care se aşteaptă să se comporte antisocial poate să-şi încalce simţul *lui* inerent de adecvare în măsura în care cerinţele lui şi susceptibilitatea lui la aşteptări au fost încălcate.

Metodele familiare de laude şi blamări dezlănţuie dezastru asupra motivaţiilor copiilor, în mod special a celor mai mici. Dacă acesta face ceva folositor, cum ar fi să pună să se îmbrace singur sau să hrănească câinele, să aducă un buchet de flori de câmp sau să facă o scrumieră dintr-un bulgăre de lut, nimic nu poate fi mai descurajator decât o expresie de surpriză că el s-a comportat în mod social: „O! Ce fetiţă cuminte!” „Priviţi ce a făcut Georgie singur-singurel!” şi alte exclamaţii similare implică faptul că socialitatea lui este neaşteptată, nespecifică şi neobişnuită la un copil. M intea lui s-ar putea să fie mulţumită, dar senzaţia lui va fi cea de disconfort că nu a făcut ceea ce se aştepta de la el, ceea ce îl face în modul cel mai autentic parte a culturii, tribului şi familiei sale. Chiar şi printre copii, o frază

de genul „Doamne, uite ce-a făcut Mary la şcoală!” spună cu suficientă mirare, o va face pe Mary să se simtă prost, îndepărtată de către prietenii ei de joacă, ca şi cum ar fi spus cu acelaşi ton „Doamne, Mary e grasă!” sau slabă sau înaltă sau scundă sau deşteaptă sau proastă, dar cumva altfel decât se aşteaptă să fie. Vina, în special dacă este întărită cu o etichetă de genul „Tu *întotdeauna* faci asta”, este şi ea distructivă cu sugestia ei că se aşteaptă comportament antisocial. „Şi-a pierdut batista ca şi tine”, „el este plin de răutate”, o ridicare din umeri neputincioasă, o acuzaţie generală ca „Aşa-s băieţii”, implicând faptul ca răutatea este înscrisă adânc sau o simplă expresie facială în sensul că acel comportament nedorit *nu* reprezenta o surpriză, acţionează cu acelaşi efect dezastruos ca şi surpriza şi laudele pentru comportamentul social.

Creativitatea poate fi şi ea limitată prin folosirea nevoii copilului de a coopera. Cineva poate spune doar „Ia-ţi setul de pictură de pe verandă; nu vreau să-mi faci mizerie pe-aici”. Mesajul că pictura înseamnă mizerie nu se va pierde, iar impulsul creator ar trebui să fie extraordinar de puternic pentru depăşi

nevoia chintesenţială a copilului de a face ce se aşteaptă mama lui. Spună cu zâmbetul pe buze sau strigată ca un strigăt de război, expresia de copil-rău este la fel de eficientă.

Presupunerea de sociabilitate inerentă necesită ceva cunoaştere a conţinutului şi a formei tendinţelor şi expectanţelor din copil. Este clar că ele sunt imitative, cooperante şi înclinate înspre conservarea individului şi a speciei, dar mai includ şi specificităţi cum sunt cunoaşterea îngrijirii bebeluşilor şi abilitatea de a o face. Să nu – i dai ocazia să se manifeste impulsului matern profund din fetiţe, să-l redirecţionezi înspre păpuşi când există bebeluşi adevăraţi în zonă, este unul dintre deserviciile aduse viitorilor copii ai fetiţei, pe când va fi mare. Chiar înainte să înţeleagă instrucţiile mamei sale, o fetiţă se comportă în mod instinctiv cu bebeluşii în maniera precisă cerută de ei din timpuri imemoriale. Când este suficient de mare să ia în considerare şi alte metode, este demult expertă cu vechime în îngrijirea bebeluşului şi nu consideră că ar fi vreun avantaj în a se gândi la asta. Ea continuă de-a lungul copilăriei ei să aibă grijă de bebeluşi de câte ori are ocazia, în propria ei familie sau

în cele vecine, iar la vremea când se căsătoreşte, nu numai că nu are ce povesti cu Doctor Spock, ci mai are şi două braţe puternice şi un repertoriu de poziţii şi mişcări cu care bebeluşii pot fi ţinuţi în timp că găteşte, lucrează în grădină, vâsleşte canoea, se dichiseşte, doarme, dansează, se scaldă, mănâncă sau orice altceva. Şi mai are un simţ adânc întipărit care s-ar revolta împotriva oricărei acţiuni nepotrivite continuumului ei sau al copilului.

Am văzut fetiţe Yekuana de trei sau patru ani (uneori păreau şi mai mici) având grijă completă de bebeluşi. Era în mod clar ocupaţia lor favorită, dar nu le împiedica să facă alte lucruri în acelaşi timp, să aţâţe focul, să aducă apă şi aşa mai departe. Nu se oboseau de sarcina aceasta cum s-ar fi întâmplat dacă ar fi avut păpuşi. Se pare că în protecţia bebeluşilor, continuum este în cea mai puternică formă, iar răbdarea infinită şi grija plină de dragoste este acolo în fiecare copil, inclusiv în băieţi. Deşi băieţilor li se atribuie rareori grija bebeluşilor pe o perioadă prea lungă, le place şi lor foarte mult să-i ia în braţe şi să se joace cu ei. Tinerii bărbaţi, adolescenţii caută bebeluşii să se joace cu ei când se

întorc de la activităţile lor zilnice. Îi aruncă sus în aer şi-i prind, răzând cu zgomot şi împărtăşind bucurie cu micuţii lor concetăţeni, ale căror gamă de experienţă şi simţ că sunt iubiţi sunt cu drag îmbogăţite.

Poate că la fel de esenţial ca şi presupunerea sociabilităţii inerente în copii şi adulţi este şi respectul pentru fiecare individ drept propriul lui proprietar. Noţiunea de proprietate asupra altor persoane este absentă printre Yekuana. Ideea că acesta este

„Copilul meu" sau „al tău" nu există. A decide ce trebuie să facă o persoană, indiferent de vârstă, este în afara repertoriului de comportamente Yekuana. Există mare interes în ce face fiecare, dar niciun impuls de a influenţa – cu atât mai puţin a constrânge – pe cineva. Voinţa copilului este forţa lui motivatoare. Nu există sclavie – cum altfel poate fi descrisă impunerea voinţei unei persoane asupra alteia şi constrângerea prin ameninţare sau pedeapsă. Indienii Yekuana nu consideră că un forţa fizică inferioară a unui copil şi dependenţa de adult implică în vreun fel că ei ar trebui să-l trateze cu mai puţin respect decât pe un adult. Nu i se dă copilului

niciun ordin contrar propriilor lui înclinaţii despre cum să se joace, cât să mănânce, când să doarmă şi aşa mai departe. Dar când este necesar ajutorul lui, se aşteaptă de la el să se conformeze instantaneu. Comenzi ca „Adu-mi apă!” „Taie nişte lemne!” „Dă – mi aia!” sau „Dă-i bebeluşului o banană!” sunt lansate cu aceeaşi presupunere de sociabilitate inerentă, cu deplina conştiinţă că un copil vrea să fie de folos şi să se alăture muncii alor săi. Nimeni nu urmăreşte să vadă dacă copilul ascultă – nu există dubiu asupra dorinţei lui de a coopera. În calitate de animal social, el face ceea ce se aşteaptă de la el fără ezitare şi până la limita maximă a capacităţii lui.

Funcţionează incredibil de bine. Dar în timpul celei de-a doua expediţii a observat un băiat de vreun an care părea să fie ieşit din centrul său continuum în vreun fel. Nu pot spune ce a cauzat, dar se poate să nu fi fost o coincidenţă că tatăl său, un individ mai în vârstă pe nume Wenito, era singurul Yekuana din zona care vorbea ceva spaniolă, care lucrase în timpul expansiunii cauciucului în tinereţe şi a cărui soţie ştia ceva din limba Pemontong, fapt care atesta faptul că locuise printre indienii de mai la

est. Se poate, în vieţile lor neobişnuit de cosmopolitane, să fi preluat ceva obiceiuri cu autoritate atât de impresionantă că propriile lor continuum erau încălcate. Nu ştiu. Dar Wididi, fiul lor, a fost singurul copil pe care l-am văzut având o criză, ţipând din toţi rărunchii protestând la ceva, în loc să plângă în felul neinsistent în care se auzea când se întâmpla să plângă orice alt copil. Uneori, după ce începea să umble, lovea alţi copii. Interesant, celălalt copil nu îl privea cu vreo emoţie; ideea de agresiune le era atât de străină că luau lovitura ca şi cum ar fi fost loviţi de o ramură de copac sau de vreo altă cauză naturală; nici nu visau să dea înapoi şi îşi continuau joaca fără măcar să-l excludă pe Wididi. L-am mai văzut când avea cinci ani. Tatăl său murise iar Anchu, care era şeful tribului şi prieten apropiat cu Wenito a luat rolul de tată şi de leader pentru Wididi. Băiatul încă era departe de norma fericită

Yekuana. Era o oarecare tensiune pe faţa lui şi în felul în care îşi mişca corpul, reminiscenţă de la copilul civilizat.

Pe drumul către banda noastră de decolare, Anchu la luat cu el pe Wididi când şi ceilalţi membri ai echipajului şi-au adus

băieţii cu ei pentru experienţă. Wididi era deja bine versat în vâslitul canoei şi cum cea mai dificilă parte era vâslitul la prora şi manevrele fine de la pupa, adeseori el era cel care vâslea la pupa în timp ce şeful era la prora. Puţine cuvinte erau schimbate între ei, dar aşteptarea tăcută, constantă a lui Anchu de corectitudine era aproape palpabilă. De drum, când ne împărţeam bucăţi de carne, Anchu şi-o împărţea întotdeauna pe a lui cu Wididi. Îmi părea uneori că băiatul devenise la fel de seninşi de eficient ca ceilalţi băieţi Yekuana.

Dar într-una din zilele petrecute în tabăra de lângă banda de decolare, Anchu se pregătea să meargă la vânătoare iar Wididi în privea cu teamă crescândă. Faţa lui reflecta un conflict grozav, iar buzele începură să-i tremure pe măsură ce urmărea cu ochii fiecare mişcare a bărbatului. Când arcul şi săgeţile lui Anchu erau pregătite, pieptul băiatului se scutura în spasme şi apoi suspine. Anchu nu spusese nimic, nici nu a emis vreun fel de judecată asupra lui, dar Wididi ştia că băieţii mergeau la vânătoare cu leaderii lor iar el nu voia să meargă. Nu se certa nimeni cu el decât el însuşi, fiindcă Anchu doar mergea

la vânătoare iar ceea ce făcea Wididi era doar treaba lui Wididi. Latura lui antisocială spunea nu; sociabilitatea lui inerentă, acum în curs de a fi eliberată de către Anchu, spunea da. Anchu şi-a luat luat arcul şi săgeţile şi a pornit pe cărare. Întreg trupul lui Wididi se zguduia când striga. La vremea asta, motivele pro şi contra erau de puteri egale şi el pur şi simplu stătea şi urla, torturat de indecizie. Nu înţelegeam a tund nimic din principiile în funcţiune. Doar vedea băiatul în chinuri că nu plecase cu Anchu. Am mers la el, mi-am pus mâinile pe umărul lui, împingându-l pe cărare. Am fugit cu el în savană, pe când Anchu tocmai dispărea într-o parte în junglă. I-am strigat să aştepte, dar Anchu nici nu s-a întors nici nu a încetinit ritmul. L-am strigat încă o dată, mai tare, dar el a dispărut în pădure. L-am împins pe Wididi înainte şi i-am spus să se grăbească. Am crezut că – şi ajut pe Wididi şi că evit ca Anchu să fie dezamăgit, dar bineînţeles că interveneam cu neîndemânarea tipică culturii mele, îmi substituiam voinţa mea celei a copilului, încercând să-l facă *să facă* ceea ce trebuie pe când Anchu lucrase pe principiul mult mai sănătos de a-l elibera *să vrea* să facă

ceea ce trebuie. Contribuţia mea se poate să fi dat înapoi cu câteva săptămâni progresul lui Wididi. Sistemul lui Anchu se poate să fi fost pe punctul de a înclina balanţa prin îndepărtarea întregii presiuni de pe Wididi aşa încât impulsul lui natural de a face parte din evenimente să depăşească orice l-o fi făcut să se răzvrătească.

Am observat absenţa completă a presiunii prin persuaziune, prin impunerea voinţei unui individ asupra altuia, greu de crezut şi de înţeles, în ciuda perseverenţei Yekuana în a-mi arăta exemple.

La începutul celei de-a treia expediţii, în timp ce ne pregăteam să mergem în sus pe râu, l-am întrebat pe Anchu dacă Tadehah, un băiat de vreo nouă sau zece ani, putea veni cu noi. Filmam iar el era deosebit de fotogenic.

Anchu a mers la băiat şi la mama lui adoptivă şi le-a transmis invitaţia. Tadehah a spus că vrea să meargă, iar mama adoptivă mi-a transmis un mesaj prin Anchu, rugându-mă să nu-l duc la casa mamei mele după expediţie. Am promis să-l aduc înapoi, iar în ziua când am pornit, împreună cu alţi cinci bărbaţi Yekuana să ne

ajute, Tadehah şi-a adus hamacul şi şi-a găsit un loc într-o canoe.

Vreo săptămână mai târziu a apărut o neînţelegere iar bărbaţii Yekuana au pornit deodată din tabără, spunând că merg acasă. S-au întors în ultimul moment, zicând „Mahtzeh!” „Vino!” către Tadehah, al cărui hamac încă atârna în adăpost.

Băiatul doar a răspuns încet, „Ahkaz” – Nu – şi ceilalţi şi-au văzut de drum.

Nu a existat nicio încercare să-l forţeze, nici măcar să-l convingă să meargă cu ei. Îşi aparţinea, ca fiecare dintre ei, lui însuşi. Decizia lui era expresia autodeterminării sale şi aspect rezultant al destinului său. Nimeni nu îndrăznea să-i încalce dreptul de a decide pentru el însuşi doar fiindcă era mic şi slab suficient cât să fie dominat fizic sau fiindcă abilităţile lui de a lua decizii erau mai puţin experimentate.

Printre Yekuana, se consideră că judecata unei persoane este adecvată luării oricărei decizii pe care persoana se simte motivată să o facă. Impulsul de a lua o decizie este dovadă suficientă a abilităţii de a o lua în mod corespunzător; copiii mici *nu* iau decizii majore; ei sunt în mod special interesaţi în auto-conservare, iar în

chestiuni care depăşesc puterile lor de înţelegere, apelează la adulţi pentru a decide cee e mai bine. Lăsând la latitudinea copilului această alegere încă din fragedă pruncie, îi menţine raţiunea la eficienţă maximă, fie să delege, fie să-şi asume deciziile. Prudenţa se manifestă relativ la responsabilitatea implicată şi în felul acesta erorile sunt menţinute la un nivel minim absolut. O decizie luată în felul acesta nu întâmpină opoziţie din partea copilului şi, în consecinţă, funcţionează în armonie şi cu plăcere pentru toţi cei implicaţi.

La vârsta lui, Tadehah era foarte capabil să facă ceea ce mie îmi părea un angajament enorm pentru un copil. A ales să nu meargă cu concetăţenii lui pentru a rămâne cu trei persoane complet străine, destul de departe în amontele unui râu mare, fără echipaj şi, pentru că nu mă gândisem să negociez pentru vreo una, fără vâsle, fiindcă bărbaţii plecaseră cu ale lor.

Tadehah îşi cunoştea abilităţile şi era doritor de aventură. Am avut destulă în lunile dinainte de a ne întoarce, dar era întotdeauna la înălţimea situaţiei, niciodată mai puţin decât îndatoritor, de ajutor şi întotdeauna fericit.

Măsura în care nu voiau să aplice presiuni unul altuia m-a impresionat şi în cea de-a patra expediţie când un european şi cu mine am fost reţinuţi de către Anchu în ciuda dorinţei noastre de a pleca. S-ar putea să fie folositoare explicaţia că această contradicţie aparentă despre impunerea voinţelor asupra altei persoane se datorează parţial faptului că Yekuana nu ne priveau pe noi, sau tribul Sanema, drept oameni şi parţial pe faptul că eram reţinuţi ca să continui să-i doftoresc, prin simpla evitare de a ne însoţi pe drumul de întoarcere, excursie pe care două persoane nu ar fi putut s-o întreprindă singure. Ne-au hrănit şi au construit o colibă pentru noi, iar cererile noastre să fim conduşi erau întotdeauna ocolite, niciodată refuzate franc. În alte cuvinte, nimeni nu de-a forţat de fapt să facem ceva, decât omiţând să ne ajute.)

Erau doi bărbaţi, unul din sat iar altul din apropiere, care erau extrem de bolnavi.

Unul avea apendicită cu complicaţii iar celălalt avea două fistule în spate. Amândoi era destul de clar că urmau să moară, cum săptămânile şi lunile treceau fără îmbunătăţiri, în ciuda faptului că reuşisem

să-i ţin în viaţă cu antibiotice.

La începutul acestei lupte – prima dată, de fapt, când am făcut o „vizită acasă” în amonte să văd tânărul cu apendicită – i-am spus tatălui că la Ciudad Bolívar la un doctor adevărat pentru operaţie. I-am explicat că se face o gaură şi se scoate afară problema şi i-am arătat propria mea cicatrice de apendectomie. A fost de acord, dar a spu că Masawiu nu putea merge la un spital venezuelean fără să ştie să vorbească spaniolă. Nu a sugerat în mod direct să-l duc eu, deşi îşi iubea mult unicul fiu. Mai degrabă l-ar fi lăsat să moară decât să-mi cauzeze vreun deranj. Mi-a comunicat doar problema; aceasta a tot toată persuaziunea pe care avea s-o folosească.

— Am spus că pot să-i duc fiul să fie vindecat, dar că trebuia ca el să meargă la

Anchu şi să insiste să ni se dea voie să plecăm imediat. La faza asta, bătrânelul s-a uitat în gol, deşi i-am repetat cu destulă empatie că trebuia să vorbească cu Anchu sau fiul lui va muri. Nu făcuse niciodată ceva de genul a insista, deşi se poate să fi menţionat situaţia către şef când şi-a mutat întreaga familie în sat, ca să-l pot îngriji pe Masawiu. Relaţiile sale cu Anchu au

continuat să fie la fel de fireşti, ca şi cum viaţa fiului său nu ar fi fost în mâinile şefului.

Patru luni mai târziu, când am fost liberă în sfârşit să fac drumul lung şi dificil cu pacienţii mei, tatăl cu toată familia lui ne-au însoţit într-o altă canoe să aştepte vindecarea lui Masawiu lângă un râu mai apropiat şi să-l ducă apoi acasă. Aşa că refuzul bătrânului de a forţa pe cineva pentru avantajul lui nu a fost din nepăsare.

La fel a fost şi când am rugat-o pe Nahakadi, o prietenă dragă şi specială, precum şi sora prin adopţia din partea lui Anchu, să-l preseze să ne elibereze ca să-l ducem pe soţul ei muribund la spital. S-a întâlnit des cu şeful şi a avut destule ocazii, dar întotdeauna a menţinut discuţia uşoară şi plăcută, chiar şi când se afla la câţiva metri de hamacul unde se sfârşea în dureri soţul ei iubit.

A venit la mine de câteva ori în acele luni când îl tratam, să-mi sugereze să fac eu însămi incizia în spate, ca să se dreneze fistula. Am refuzatm de frica ignoranţei mele în chirurgie, şi în cele din urmă a încercat ea însăşi să o facă, dar nu s-a putut mobiliza să bage cuţitul din os de peşte în

spatele soţului ei şi l-a trimis pe fiul lor să mă cheme. Când am văzut ce făcea, i-am promis să o fac eu decât să riscăm mai mult prin metoda ei neigienică. Se poate să mă fi convins prin „şantaj moral” şi a reuşit, dar nu a existat impunerea directă a voinţei ei peste voinţa mea.

Propria mea insistenţa ca Anchu să ne lase să mergem a întâlnit urechi surde. Întotdeauna schimba subiectul şi mă întreba dacă nu-mi place coliba pe care ne-o construiseră sau hrana pe care ne-o dădeau. După ce i-am spus zi de zi de pericolul întârzierii pentru viaţa celor doi bărbaţii, mi-a răspuns în sfârşit pictându-se decorându-se cu toate mătăniile sale şi închizând-u –se cu cei doi bărbaţi o săptămână de incantaţii în compania unui *maraca* din tradiţia şamanică Yekuana. În timpul somnurilor sale scurte, preluau alţii cu rândul incantaţia. Tratamentul lui nu a îmbunătăţit starea pacienţilor, dar le-a dat tuturor de înţeles că Anchu nu era nepăsător la viaţa oamenilor săi. Asta nu înseamnă că juca teatru. El nu era unul dintre marii şamani Yekuana, dar se poate să fi făcut tot ce-i stătea în puteri şi probabil considera că e mai bine pe termen lung să

mă ţină acolo să servesc întregului popor ca şi doctor decât să mă lase să plec în încercarea de a salva două cazuri aparent fără speranţă.

Lipsa de dorinţa din partea unui Yekuana chiar şi de a linguşi pe altul nu pare a fi o alegere a individului. Pare să fie o interdicţie evoluată a continuum şi susţinută de cultura lor. Sunt foarte capabili să exercite forţa asupra altor specii; dresează câini de vânătoare prin disciplină strictă şi prin pedepse care includ să-i lovească cu pumnul, beţe sau pietre sau să le taie urechile. Dar nu şi-ar fi impus voinţa asupra camarazilor umani, nici măcar, după cum am văzut, asupra copiilor.

A fost totuşi o excepţie care confirma regula, ca incidentul cu ţarcul de joacă. Am văzut un tătic tânăr pierzându-şi răbdarea cu fiul lui de un an. A strigat şi a făcut o mişcar violentă când priveam şi se poate să-l fi şi lovit. Bebeluşul a ţipat cu oroare asurzitoare, de netăgăduit. Tatăl stătea pedepsit de sunetul înspăimântător pe care l-a provocat; era clar că făcuse un act de ofensă împotriva naturii. Vedeam familia aceea des, fiindcă louiam uşă în uşă cu ei, dar nu l-am mai văzut niciodată pe bărbat

să încalce demnitatea băiatului din nou.

Totuşi, atitudinea părinţilor nu era una „permisivă”. În timp ce respectau autonomia fiilor şi fiicelor lor şi presupuneau că se vor comporta ca fiinţe sociale, stabileau şi multe dintre standardele la care copii se conformau.

La mesele din mijlocul familiei, aparenţa pentru ochiul civilizat era de solemnitate, când mama punea în linişte bolurile şi rogojinile în faţa tatălui iar copii stau acolo, mâncând sau dându-şi mâncarea unul altuia fără o vorbă. Mama s-ar putea să spună câte ceva cu vocea ei blândă, micuţă, un copil sare în picioare şi aduce o tigvă pentru tata sau mama. Acţiunea este rapidă, silenţioasă şi eficientă, chiar şi atunci când copilul este de vreo doi, trei ani. Îmi părea ca şi acţiunea redusă de frică, ca şi cum întregul ritual avea ca ţintă să nu-l antagonizeze pe tatăl de familie, care ar fi reprezentat un fel de ameninţare egocentrică pentru ceilalţi. Dar nu era aşa.

La o observare mai de aproape, toate părţile se găseau complet relaxate iar liniştea nu adăpostea nicio ameninţare, nu avea de fapt nicio încărcătură, în afară de înţelegere reciprocă şi încrederea în a face

lucrurile în felul în care se fac. „Solemnitatea”, când îţi dădeai seama că nu cuprindea deloc tensiune, era doar pace. Lipsa conversaţiei însemna prezenţa relaxării printre ei, nu absenţa ei. Copilul sau copii s-ar putea să aibă ceva de spus şi chiar să o spună firesc, fără urmă de timiditate, nici de insistenţă, dar de obicei nu aveau. Este obicei Yekuana să se mănânce în linişte şi „cu mintea la masa” de dragul seninătăţii şi ce brumă de vorbe se mai spun, sunt spuse în această notă.

Sosirea tatălui este evenimentul care liniştește femeia şi copiii. De asemenea, sub ochii taţilor şi bărbaţilor, în general, femeile şi copiii sunt mândri să-şi dea măsura capacităţii, atât pentru a se ridica la nivelul aşteptărilor bărbaţilor, cât şi ale lor proprii. Băieţilor le place în mod special să-şi măsoare puterile cu taţii lor, iar fetelor le place să-i servească. Reprezintă răsplată suficientă pentru o fată să poată să-i aducă tatălui o bucată proaspătă de cassava şi acesta să o ia din mâinile ei. Prin comportamentul lui, prin demnitatea şi excelenţa lui în ceea ce face, el arată pruncilor cotumele societăţii lor. Dacă plânge un bebeluş când bărbaţii sunt într-o

discuţie, mama îl duce în afara razei audibile. Dacă murdăreşte podeaua colibei înainte să fi învăţat unde se face, dar suficient de mare ca să înţeleagă, i se spune franc să iasă afară. I se spune să nu murdărească podeaua, dar nu că este rău, sau că întotdeauna greşeşte. Nu simte niciodată că este rău, ci, maxim, că este un copil iubit care a făcut un act nedorit. Copilul însuşi vrea să înceteze de a mai face fapte neplăcute alor săi. El este fiinţă socială inerentă.

Dacă apare vreo deviere sau chiar vreo excepţie accidentală la comportamentul corect al copilului, nici tatăl nici mama nu se înmoaie. Nu-l cocoloşesc niciun pic. Ca şi la Anchu, în timpul crizei lui Wididi, standardele lor rămân ferme.

Nu scot sunete de milă când un copil se răneşte. Aşteaptă ca să se ridice şi să recupereze, dacă de asta este nevoie. Dacă este o rană serioasă sau o boală, fac tot posibilul să-l ajute să se vindece, dându-i medicamente sau tratamente şamanice, uneori făcând incantaţii ce durează zile şi nopţi la rând, adresându-se răului care a intrat în corp, dar fără să exprime milă faţă de pacient, care se împacă şi el cum poate

cu suferinţa fără să deranjeze pe nimeni în mod inutil.

Cât eram acolo mi-au adus sau mi-au trimis copii bolnavi să-i tratez. În aceste ocazii, în mod special, devenea evidentă marea diferenţă între copiii continuum şi copiii noncontinuum. Copiii Yekuana, care fuseseră trataţi corect în timpul etapei în –braţe, care se ştiau demni de iubire, nu căutau niciun pic de grijă maternă suplimentară să-şi contrabalanseze durerea, decât dacă era insuportabilă, pe când copiii noştri civilizaţi, recunoscându-se în mod tacit că fiecare poartă o povară permanentă de durere (dorinţa pentru mai multă iubire decât a primit), sunt îmbrăţişaţi şi pupaţi şi li se spun cuvinte drăgăstoase la cele mai mici căzături. Genunchii juliţi se poate să nu vindece pe loc, dar întreaga încărcătură de durere este oarecum uşurată pentru un moment în care este solicitată în mod deosebit.

Se prea poate ca mila aşteptată să fie un comportament învăţat la scară largă. Eu am puţine îndoieli că aşa este, dar încrederea în sine şi în alţii (în acest caz chiar un străin) demonstra că aceşti copii mici care veneau la mine pentru tratament îmi indicau ceva

mult mai pozitiv decât simpla lipsă a aşteptării de dădăciţi.

Într-una din primele expediţii în teritoriul Yekuana, am fost în Wanania, satul lui Anchu, când a venit la mine un băiat de patru ani. S-a apropiat timid, nesigur dacă este bine primit. Când ni s-au întâlnit ochii şi am schimbat un zâmbet de reasigurare, şi-a ridicat degetul mare ca să-l văd. Nu arăta deloc autocompătimire, nici nu cerea milă, doar un zâmbet larg pe faţă. Vârful degetului şi o parte de unghie erau tăiate, cu excepţia unei porţiuni de carne şi piele care-l ţinea să nu cadă. Sânge pe jumătate închegat îl ţinea lipit dar puţin deplasat de la locul lui. Când m-am apucat să curăţ şi să-l pun la loc, durerea a adus lacrimi în ochii imenşi, de faun şi uneori mâna mică tremura cum o ţinea întinsă către mine, dar nu s-a retras niciodată şi nici nu a scos vreun sunet mai mult decât un murmur în momentele cele mai grele; în majoritate timpului era relaxat şi faţa lui liniştită. Când degetul lui era bandajat, am zis arătând înspre el, „Tuunah, ahkey!” – „Fără apă!”

— Iar vocea lui muzicală a repetat, „Tuunah, ahkey!”, apoi „Hwaynamah ehtah” – „Mâine aici – şi a plecat. Tot

comportamentul lui contrazicea toate ideile mele predefinite despre cum se comportă copiii, despre cum trebuie îngrijiţi în caz de urgenţă, despre importanţa reasigurării ca parte a tratamentului medical şi aşa mai departe. Îmi ven ea greu să cred tot ce văzusem.

Într-o expediţie de mai târziu, am fost trezită într-o dimineaţă de un copil de doi ani strigând cu voce subţirică „Şi! Şi!” Era cea mai bună pronunţie a lui pentru „Shi”, numele meu Yekuana. M-am uitat din hamac şi era Cananasi, singur-singurel, cu o tăietură ce trebuia reparată. Nu plângea şi nici nu cerea să fie luat în braţe sau liniştit. A aşteptat până când bandajul lui era la locul lui, a ascultat recomandarea să nu – şi bage mâna în apă şi să revină a doua zi şi a fugit la joacă.

Când m-am întâlnit cu el a doua zi, bandajul lui era şi ud şi murdar. Înţelegerea lui intelectuală la vârsta de doi ani era insuficientă pentru a induce ascultarea unui ordin timp de o întreagă zi, dar sănătatea experienţei sale cu Sine şi Celălalt în timpul celor doi ani, una cu o bogată experienţă în braţe şi una jalonată de exerciţiul autodeterminării într-o lume provocatoare,

l-a făcut capabil să vină să ceară şi să-şi accepte tratamentul fără sprijin, milă sau vreo altă formă de atenţie. Presupun că mama a văzut tăietura şi i-a spus doar „Du-te la Jean” iar Cananasi a făcut restul ce era de făcut.

A mai avut loc un incident prin de revelaţie pentru mine, deşi destul de mult după ce eram familiară cu atitudinea firească a indienilor Yekuana când primeau îngrijiri medicale. Awadahu, al doilea fiu al lui Anchu, care avea nouă ani, a ajuns la coliba mea singur, cu o rană în abdomen. S-a dovedit până la urmă că nu era periculos de adâncă, dar l-a prima vedere m-am speriat de gravitatea ei într-un aşa loc vulnerabil.

„Nehkuhnuhduh?” – Ce-a fost? – am întrebat.

„Shinada”, a răspuns politicos – o săgeată.

„Anahday?” – A ta? – am continuat.

„Katewedu”, a spus, numindu-l pe fratele lui de zece ani cu la fel de mută emoţie ca şi cum l-aş fi întrebat numele unei flori.

Când lucram la rana înspăimântătoare, Katewedu şi alţi câţiva băieţi s-au oprit să

vadă ce fac. Nu se vedea vreo urmă de vină la Katewedu, nici de furie la Awadahu. A fost pur şi simplu un accident. A venit şi mama lor, a întrebat ce s-a întâmplat, i s-a spus pe scurt că fiul ei cel mare trăsese o săgeată în cel de-al doilea fiu pe malul râului.

„Yeheduhmud?” a spus încet – Chiar?

Înainte să termin, mama a părăsit grupul de privitori să-şi meargă să-şi continue treburile. Fiul ei era îngrijit fără să o fi chemat pe ea; nu era nevoie să stea şi ea. Singura persoana care era îngrijorată acolo eram eu. Ceea ce se făcuse era făcut; cea mai bună îngrijire posibilă era oferită şi nu era nevoie nici măcar ca ceilalţi băieţi să stea acolo până terminam, puteau fugi la joacă. Awadahu nu avea nevoie de sprijin moral, iar când am terminat de pus ultimul plasture, a plecat către râu să li se alăture.

Mama lui a presupus că dacă avea nevoie de ea, ar merge la ea şi era disponibilă pentru o asemenea eventualitate.

Faptul că menţionez aceste incidente s-ar putea să dea impresia falsă că aveau loc multe accidente printre Yekuana. Prin comparaţie cu contemporanii americani din

clasa de mijloc, au destul de puţine. Nu e coincidenţă că aceiaşi americani au poate cei mai protejaţi copii din istorie cât priveşte metodele de siguranţă exterioară şi, în consecinţă, *se aşteaptă* de la ei cel mai puţin să ştie să-şi poarte de grijă.

Un caz relevant este acela al unei familii de care am auzit că era îngrijorată de pericolul pe care îl reprezenta piscina lor pentru bebeluş. Ideea nu era că piscina se va ridica şi-l va înghiţi pe copil, ci că acesta s-ar putea, la fel de bine cum s-ar putea şi să nu, să cadă sau să se arunce în piscină. Au pus un gard în jurul piscinei şi ţineau poarta încuiată.

Foarte posibil că mintea logică a copilului (nu partea care gândeşte) susţinută de explicaţiile părinţilor, a preluat sugestia cu gardul şi cu poarta încuiată. A înţeles atât de bine ce se aştepta de la el, că a găsit într-o zi poarta descuiată, a intrat, a căzut în piscină şi s-a înecat.

Când am auzit povestea, care mi-a fost spus tocmai pentru a ilustra faptul că copii aveau nevoie de supraveghere constantă pentru a-i proteja de propria abilitate de a se răni, nu puteam să nu mă gândesc la groapa pentru lut din Wanania, lângă care

copii s-au jucat toată ziua nesupravegheaţi şi fără incidente. Aceste două cazuri izolate’s – ar putea să nu însemne mare lucru, bineînţeles, dar ilustrează destul de amănunţit diferenţele dintre cele două culturi. Există mult mai multe situaţii potenţial periculoase printre Yekuana. Una dintre cele mai evidente este omniprezenţa macetelor şi a cuţitelor, toate ascuţite brici şi toate aflate la îndemână, să calci pe ele, să cazi sau să te joci cu ele. Bebeluşii, prea mici să fi învăţat despre mânere, le luat de lamă şi le agitau prin aer în pumnurile lor cu gropiţe, chiar sub ochii mei. Nu numai că nu – şi tăiau degeţelele proprii şi nu se răneau absolut deloc, dar dacă se aflau în braţe la mama lui, reuşeau să evite şi rănirea lor.

În mod similar, un bebeluş care se juca cu un băţ aprins, rostogolindu-se şi căzând cu el şi căţărându-se înăuntru şi afară din casa cu un prag m-au înalt de 30 cm, nu a atins niciodată lemnul în partea aprinsă, nici rămurelele ce atârnau, nici cu el, părul lui sau al altcuiva. Bebeluşii, ca şi căţeluşii, se jucau în jurul focului familiei fără intervenţie din partea adulţilor.

Băieţii, de la vârsta de optsprezece luni,

practică trasul cu arcul, folosind săgeţi ascuţite, având ceva prieteni entuziaşti care le duc arcul şi săgeţile peste tot, pe toată perioada lor cât cei mici sunt treji. Trasul cu arcul nu era limitat la anumite locuri, nici nu erau instituite „reguli de siguranţă”. În toată perioada de doi ani şi jumătate cât am stat acolo, rana de săgeată pe care am menţionat-o este singura pe care am văzut-o.

Există pericolele junglei, inclusiv marea uşurinţă cu care se poate pierde cineva în nemărginirea fără urme şi şansele ca cineva să-şi rănească picioarele goale, precum m şi corpul gol, pe lângă alte pericole ca şerpi, scorpioni şi jaguari.

Şi mai există râurile, în care repezişurile sunt chiar mai dese şi mai periculoase decât anaconda sau crocodilii, iar un copil care înoată mai departe în curent decât îi permit puterile şi abilitatea, are mari şanse de a fi strivit de stânci sau de una dintre multele ramuri de sub apă. Adâncimea şi viteza unei porţiuni familiare a râului variază enorm de la o zi la alta, în funcţie de cantitatea de ploaie din amonte, aşa că a cunoaşte pericolele într-o zi s-ar putea să nu folosească în următoarea. Copiii care înoată

şi se joacă în râu zi de zi trebuie să-şi regleze abilitatea în mod adecvat tuturor condiţiilor.

Factorul efector pare a fi plasara responsabilităţii. Mecanismul de a-şi purta ei înşişi de grijă, la majoritatea copiilor occidentali, este folosit doar parţial, o mare parte din povară fiind asumată de către adulţii îngrijitori. Având caracterul lui că – i repugnă redundanţa, continuum retrage atât de multă din protecţia sinelui câtă este prestată de alţii. Rezultatul este scăderea eficienţei, pentru că nimeni nu poate fi în mod constant sau atât de in detaliu alert la circumstanţele din jurul cuiva, cum este de ale sale. Este un alt exemplu de încercare de a depăşi natura; un alt exemplu de neîncredere în facultăţile necontrolate intelectual şi uzurparea funcţiilor lor de către intelect, care nu are capacitatea de a lua în consideraţie toate informaţiile relevante.

Pe lângă că îi face pe copii civilizaţi să aibă mai multe accidente, această pedilecţie a noastră de a interfera cu plasarea responsabilităţii de către natură acolo unde funcţionează cel mai bine, ridică nenumărate alte pericole. Un exemplu

remarcabil reprezintă incendiile accidentale.

Într-un oraş american din vestul mijlociu, într-o iarnă, nu demult, a avut loc un viscol care a oprit complet traficul, inclusiv circulaţia maşinilor de pompieri, timp de câteva zile. Obişnuiţi că aibă de-a face cu o medie de cam patruzeci de incendii pe zi, şeful pompierilor a apărut la televizor că roage oamenii şi aibă grijă să nu aprindă incendii în timpul perioadei de urgenţă. Le-a spus că v-a trebiu să se descurce ei înşişi cu orice incendiu ar apărea. Ca o consecinţă, media incendiilor a scăzut la patru pe zi, până când au fost degajate străzile, după care numărul a crescut la normal.

Nu e de crezut că majoritatea din cele patruzeci de incendii au fost puse intenţionat, dar cei care le provocau în mod accidental erau în mod evident la curent cu faptul nu trebuie să fie foarte grijulii, având o brigadă de pompieri rapidă şi eficientă. Informaţi de schimbarea de responsabilitate, au redus inconştient cifra cu 90%.

În mod similar, Tōkyō, cel mai mare oraş din lume, are un porcent permanent mai

mic decât cele mai multe oraşe mari, aparent din cauză că majoritatea caselor sunt construite din lemn şi hârtie, iar focul s-ar întinde în anumite perimetre cu viteză dezastruoasă, în timp ce echipele de pompieri ar avea dificultăţi excepţionale de deplasare pe străzile foarte aglomerate. Cetăţenii sunt familiari cu aceste condiţii şi se comportă adecvat.

Această plasare de responsabilitate este un aspect al aşteptării, forţa care poate fi văzută exercitându-şi puterea şi în comportamentul copilului şi în cel al adultului. Cum am putea fi descrise drept fiinţe sociale dacă nu am avea o predilecţie înspre a ne comporta cum simţim că se aşteaptă de la noi?

Pentru oricine încearcă să aplice principiile continuum în viaţa civilizată, această schimbare înspre încredere în capacitatea copilului de auto-protejare este una dintre cele mai mari probleme. Suntem atât de dezobişnuiţi de ea, încât a lăsa copiii cu propriile lor dotări, în ideea că se descurcă fără vigilenţa noastră, depăşeşte putinţa multor persoane. Majoritatea dintre noi le-am arunca măcar câte-o privire fugară, neliniştităm riscând să fim prinşi şi

să fie interpretată acea privire, drept aşteptare la ineficienţă. Şi ce ne-ar putea da încrederea necesară să lăsăm un bebeluş să se joace cu un cuţit foarte ascuţit, încredere care la Yekuana vine dintr-o experienţă îndelungată? Nu este experienţa lor cu bebeluşi folosind cuţite, căci introducerea metalului a avut loc relativ recent, ci familiaritatea cu abilitatea bebeluşilor de a simţi factorii subtili din mediul lor şi de a se conduce în siguranţă printre ei.

Nu avem altă şansă decât să ne găsim drumul înapoi la cunoaşterea comună cu

Yekuana şi cu strămoşii noştri, *prin* folosirea intelectului. Nu va fi foarte diferit faţă de a-i spune cuiva să meargă la biserică şi să se roage la Dumnezeu; persoana ar trebui mai întâi să se străduie să se comporte ca şi cum ar crede. Unii ar fi actori mai buni decât alţii.

Limbajul este cel mai recent dintre achiziţiile majore din catalogul capacităţilor animale. Abilitatea de a forma succesiuni de concepte de o complexitate crescătoare se reflectă în abilităţile verbale are copilului în creştere. Părerea lui asupra universului, precum şi relaţia Sinelui cu Celălalt, se schimbă în mod necesar cu această achiziţie

şi cu conceptul de timp, condiţionat de propriul lui timp.

Drept consecinţă, există o pauză conceptuală între grupele de vârstă. În ciuda recentei mode de a discuta lucrurile cu copiii şi de a le aduce „argumente”, rămână un golf de netrecut între ceea ce semnifică sau se înţelege de către copilul de şase ani din universul său şi ce semnifică sau se înţelege de către un individ de treizeci de ani din universul său. Limbajul are valoare limitată în aceste asocieri.

Printre Yekuana este interesant de observat că există doar o comunicare verbală bazală de genul „Aşteaptă aici” sau „Da – mi aia” între adulţi şi copii. Există un sistem stratificat de conversaţie care constă în schimburi verbale între copii de aproximativ aceeaşi vârstă cu diminuarea comunicării când vârsta diferă. Există discuţii minime între băieţi şi fete ale căror vieţi şi interese sunt atât de diferite unele de altele şi rareori, chiar şi în calitate de adulţi, par să aibă ocazii pentru conversaţii lungi între sexe.

Când adulţii conversează, copiii în general ascultă. Nu vorbesc între ei. Niciodată nu i se cere vreunei persoane de

orice vârstă să manifeste un punct de vedere fals cum face noi şi copiii noştri când vorbim unul cu altul. Adulţii Yekuana spun tot ce au de spus de faţă cu copiii lor, iar ei ascultă, înţelegând lucrurile în fun cţie de capacitatea lor. Când vine vremea ca un copil să se alăture adulţilor, a crescut în înţelegerea discursului lor, a scenariilor şi a modului lor de gândire, fără ca să fie necesar acum să discrediteze o serie de scenarii şi puncte de vedere confecţionate de adulţi pentru copii.

Fiecare grupă de vârstă cuprinde cu înţelegerea structurile conceptuale corelate propriei dezvoltări, călcând în urmele copiilor puţin mai mari decât ei, până când au pachet complet de forme gândite, verbale capabil să cuprindă păreri adulte şi întregul context care le-a fost disponibil din fragedă pruncie.

Sistemul nostru, în care încercăm să ghicim ce şi cum e capabilă să cuprindă mintea unui bebeluş, rezultă în scopuri încrucişate, neînţelegeri, dezamăgiri, furie şi în general pierderea armoniei. Obiceiul dezastruos de a-i învăţa pe copii că „binele” va fi întotdeauna răsplătit, iar „răul” întotdeauna pedepsit, că promisiunile se ţin

întotdeauna, că adulţii nu mint niciodată şi aşa mai departe, nu numai că necesită să fie d emontate mai târziu ca fiind „nerealiste” şi „imature” dacă ei au continuat cumva să creadă ideologiile din pruncie, dar creează şi o senzaţie de deziluzie care, de obicei, se aplică creşterii lor în general şi asupra ceea ce *credeau* ei că este cultura pe care se aştepta s-o continue. Rezultatele sunt confuzie despre cum să se comporte, având în bedere că baza pentru acţiune a fost sustrasă, precum şi suspiciune asupra orice altceva le mai spune cultura lor.

Din nou apare intelectul, încercând să „decidă” ce poate înţelege un copil, pe când modul continuum pur şi simplu îi permite unui copil să absoarbă ce poate dintr-un mediu verbal complet, nedistorsionat şi necenzurat. Este imposibil să rănim mintea unui copil cu concepte pe care nu le poate înţelege atâta vreme cât acelei minţi i se permite să excludă ceea ce nu poate digera. Dar a lua copilul de umeri şi a încerca să-l forţăm să înţeleagă poate crea un conflict trist între ceea ce poate înţelege şi ceea ce simte că se aşteaptă de la el. A le permite copiilor să asculte liber şi să înţeleagă ceea ce pot elimină orice sugestie despre cât de

mult se aşteaptă şi înlătură acel conflict dezastruos.

În timp ce fetele Yekuana îşi petrec copilăria împreună cu alte fete şi femei, participând din prima la munca lor de-acasă şi din grădină, băieţii aleargă prin împrejurim împreună majoritatea timpului; taţii lor le por permite să-i însoţească numai la momentul potrivit. Între timp, băieţeii trag o mie de săgeţi în cosaşi sau, mai târziu, în păsări mici, pe când un bărbat la vânătoare s-ar putea să tragă doar o dată sau de două ori pe zi, dându-i prea puţine ocazii băiatului să-şi dezvolte abilitatea, decât în faza de căutare şi aport.

Şi băieţii şi fetele merg să înoate aproape în fiecare zi. În mersul cu canoea sunt experţi incredibil de devreme, ghidând ambacaţiunile grele dintr-un lemn printre curenţi înşelători şi rapizi uneori fără să aibă în echipaj vreo persoana mai mare de şase sau şapte ani. Băieţii şi fetele vâslesc adeseori împreună. Nu există niciun fel de tabu în interacţiunile lor, pur şi simplu lipseşte adesea coincidenţa activităţilor.

În acelaşi timp, fiecare copil Yekuana, liber de nevoia de reasigurare, este foarte capabil să facă lucrurile el însuşi. Pescuitul

de obicei se face singur, de către o persoană de orice sex, copil sau adult. Împletitul coşurilor şi manufacturarea armelor şi reparaţiile se fac de către băieţi şi bărbaţi, lucrând singuri. Bătutul cu ciocanul a dinţilor în răzătoarele pentru cassava, ţesutul protecţiilor pentru braţe sau al hamacelor, precum şi gătitul sunt făcute de către femei şi fete, adeseori în solitudine sau doar în compania unui bebeluş.

Dar Yekuana nu-şi permit niciodată să se plictisească sau să se simtă singuri. Marea majoritate a timpului şi-o petrec în compania amicilor lor. Bărbaţii vânează adesea, fac anumite tipuri de pescuit, unele stadii ale construcţiei canoei şi construiesc locuinţele împreună. Merg în expediţii comerciale împreună şi uneori desţelenesc şi ard zonele unde plănuiesc să-şi facă o grădină. Femeile şi fetele merg la grădini şi parcurg procesul fabricării de cassava, aduc apă sau lemne de foc şi altele, tot în grupuri. Băieţii trag cu arcul, aruncă săgeţi cu mâna, se joacă deferite jocuri, înoată, pescuiesc, caută sau adună mâncare, de obicei în grupuri. Bărbaţi, femei, fete, băieţi sau familii, când fac lucruri împreună, toţi vorbesc mult, cu vervă şi cu voie bună.

Râsul este impresionant de frecvent, iar tinerii bărbaţi de obicei chiuie voioşi în cor la sfârşitul unei poveşti bune, noutăţi sau glume. Această atmosferă de petrecere este normalul zilnic. Petrecerile lor, de fapt, nu prea au ce îmbunătăţi acest nivel obişnuit ridicat de bucurie.

Una dintre cele mai evidente diferenţe între Yekuana şi orice alt copil pe care l-am văzut este că primii nici nu se bat, nici nu se ceartă între ei. Nu există delic competitivitate, iar conducerea se stabileşte la iniţiativa celorlalţi. În anii pe care i-am petrecut printre ei, nu am văzut niciun copil certându-se cu altul, cu atât mai puţin să se bată. Singurele cuvinte furioase pe care le-am auzit au fost izbucniri foarte rare de nerăbdare din partea unui adult faţă de un copil care a făcut ceva nedorit. Urma apoi o mică tiradă de plâns urlat către adult, în timp ce el numai se uita preocupat şi grăbit să repare eroarea, fără să se poarte pică odată puse lucrurile la loc, nici de partea copilului, nici de partea adultului.

Deşi am văzut destule petreceri la care fiecare bărbat, femeie şi copil Yekuana era băut, nu am văzut niciodată nici măcar începutul unei altercaţii, fapt care te face să

gândeşti că sunt chiar aşa cum se vede – în armonie unul cu altul, fericiţi şi simţindu-se chiar bine în pielea lor.

Capitolul CINCI Deprivarea de experienţele esenţiale

Viaţa civilizată nu poate fi privită în mod folositor fără a lua în considerare faptul că am fost deprivaţi de aproape întreaga experienţă în braţe şi de mult din experienţa aşteptată ulterior, precum şi faptul că mergem înainte, într-o manieră ordonată, dar inconştientă, căutând împlinirea acelor aşteptări în succesiunea lor imuabilă.

Suntem rupţi de propriul continuum de la naştere, lăsaţi să murim de foamea pentru experienţă în pătuţuri şi cărucioare, departe de curentul vieţii. Părţi ale noastre rămân infantile şi nu pot contribui pozitiv la viaţa noastră când suntem copii mai mari sau adulţi. Dar nu le lăsăm în urmă, nu putem face asta. Nevoia pentru experienţa în – braţe rămâne paralelă cu dezvoltarea minţii şi a corpului, aşteptând să fie îndeplinită.

Civilizaţia noastră se confruntă cu anumite boli ale continuumului. Ura de sine

şi îndoiala de sine sunt destul de prezente printre noi, în măsuri diferite, în funcţie de cum şi când a avut loc afectarea calităţilor native de către complexul de privaţiuni. Căutarea de experienţe în braţe ia forme multiple pe măsură ce trec anii şi creştem. Pierderea condiţiei esenţiale de stare de bine care ar fi trebuit să rezulte din perioada petrecută în braţe duce la căutări şi substituiri ale ei. *Fericirea încetează să fie condiţia normală de a fi viu, ci devine un scop.* Un scop este urmat în modalităţi pe termen scurt şi lung.

Dacă ne amintim vieţile Yekuana, devine din ce în ce mai clar de ce facem multe dintre lucrurile aparent fără rost pe care le facem.

Deprivarea de etapa în braţe se exprima poate cel mai comun într-o senzaţie subliminală de disconfort în aici şi acum. Individul se simte decentrat, ca şi cum ceva îi lipseşte; există o senzaţie vagă de pierdere, de a dori ceva pe care nu poate defini. Dorinţa se ataşează adesea de un obiect sau eveniment aflat la distanţa medie; exprimat în cuvinte ar fi „Mi-ar fi bine dacă măcar…” urmată de câteva schimbări propuse, cum ar fi să aibă un nou

costum, o altă maşină, o promovare sau ridicare a salariului, o altă slujbă, şansa de a pleca departe fie pentru o vacanţă, fie de tot, sau o soţie, un soţ sau un copil de iubit, dacă persoana în cauză încă nu are.

Când obiectul este obţinut, distanţa medie, unde se afla mama cândva, este ocupat rapid de un alt „Măcar dacă…”, iar distanţa dintre acesta şi persoană devine noua măsură a spaţiului dintre persoană şi fericirea care lipseşte – fericirea de aici şi acum.

Persoana este susţinută de speranţele date de succesiunea de obiecte, pe măsură ce acestea se arată la distanţa dictată de gradul de inaccesibilitate necesar persoanei ca să se simtă „confortabil”, anume, în aceeaşi relaţie în care era cu mama lui atunci când experienţa în braţe i-a fost refuzată.

Dificultatea de a ţine obiectele la distanţa necesară poate declanşa dezastrul. Nu se întâmplă prea des, fiindcă oamenii îşi pot imagina cu uşurinţă o paradă constantă cu lucruri pe care nu le pot avea, indiferent de ceea ce posedă de fapt. Dar ocazional imaginaţia este depăşită de îndeplinirea prea rapidă sau completă a scopurilor pe

care reuşise să le stabilească.

Nu mulţi ani în urmă, o faimoasă stea de cineva blondă devenise victima a ceea părea un dezechilibru insuportabil între nevoia ei de a dori şi lucrurile care mai rămăseseră de dorit. Era actriţa cu cel mai mare succes mondial, cea mai dorită femeie din lume. Îşi apropiase, se căsătorise şi divorţase de bărbaţi de valoare fizică şi intelectuală semnificativă. După standardele imaginaţiei ei, avea tot ce-şi dorea. Uimită de a nu fi realizat starea de fericire care lipsea, scruta orizontul pentru ceva de dorit pe care nu-l putea obţine imediat, iar nereuşind aceasta, s-a sinucis.

Multe alte fete şi femei, ale căror ţeluri au fost similare cu ale ei, s-ar întrebat cum-a-putut-să-facă-aşa-ceva, – ea – care-avea-totul? Dar paguba în teritoriul Visului American nu a fost mare, fiindcă în inima ei, fiecare femeie care se întreba era sigură că măcar dacă… dacă *ea însăşi* ar avea atâtea lucruri de dorit în viaţă, ea ar simţi fericirea nu atât de greu de atins, ea nu ar rata să fie fericită.

Sunt suficiente exemple de suiciduri asemănătoare, dar mult mai comun este comportamentul disperat al oamenilor de

succes, al căror instinct de autoconservare îi împiedică de a face ultimul pas în uitare, ale căror vieţi sunt pline de consum excesiv de alcool, de droguri, divorţ şi melancolie. Majoritatea oamenilor bogaţi pot şi fac multe ca să fie şi mai bogaţi, cei care au putere vor şi mai multă putere şi astfel dau formă dorinţelor lor. Sunt puţini aceia care ajung la final sau au la îndemână tot ce şi-ar mai putea dori şi care trebuie să facă faţă nivelului nesatisfăcător de dorinţă. Nu îşi mai amintesc forma originală: tânjirea de când erau bebeluşi de a se afla la locul lor în braţele mamei. Se uită la toate intenţiile şi scopurile dintr-un abis fără fund, întrebând şi neprimind niciun răspuns despre ce rost au toate, pe când mai demult erau chiar siguri că era vorba de bani, faimă sau realizări.

Căsătoria în lumea civilizată a devenit în majoritatea cazurilor un contract dublu; din care o clauză sună aşa: „… şi îţi voi fi mamă, dacă şi tu îmi vei fi mamă”. Nevoile infantile care continuă să fie prezente în fiecare partener sunt exprimate prin declaraţia implicită (adeseori explicită) „Te iubesc, te doresc, am nevoie de tine”. Primele două treimi ale ei sunt potrivite bărbaţilor maturi

şi femeilor mature, dar în mod obişnuit noţiunea de nevoie, deşi acceptabilă într-o manieră romantică în cultura noastră, implică cerinţa pentru a fi îngrijit într-o măsură oarecare ca un bebeluş. Poate varia de la exprimari infantile îl iubeşte mămica pe micuţ?) până la un acord tacit de a nu oferi altor persoane mai mult decât atenţie superficială. Adeseori nevoie dominantă este de a fi obiectul atenţiei (transformarea tipului de atenţie potrivit copiilor mici, dar nu şi copiilor mai mari sau adulţilor) iar partenerii pot ajunge la o împărţire amicală a rolului de personaj principal.

Curtarea este adesea terenul unde se testează până unde vor fi îndeplinite nevoile infantile ale partenerilor. Pentru persoanele cu cerinţe extinse – persoane ale căror copilării i-au lăsat fără suficientă împliniră ca să poată facă un compromis satisfăcător între o altă persoană şi nevoile lor – căutarea unui partener poate fi una tristă şi fără sfârşit. Au fost trădaţi în copilărie, iar dorinţa lor este largă şi profundă. Teama de a nu fi trădaţi din nou poate fi atât de puternică încât momentul în care apare pericolul de a găsi un companion, fug îngroziţi de eventualitatea de a pune

candidatul la încercare şi de a risca să fii de amintească, insuportabil, că nu sunt demni de iubire în maniera necondiţionată de care au nevoie.

Nenumăraţi bărbaţi şi femei s-au trezit victime ale unui „model” de comportament cu ocazia curtării care arată o groază de fericire fără explicaţie aparentă. Chiar când este relativ uşor să depăşească frica de a găsi un partener, mirii se împiedică la altar, iar miresele plâng cu lacrimi amare când vine vremea să păşească înainte şi să-şi ia fericirea. Dar mulţi continuă ani de zile, schimbând parteneri, căutând o relaţie pe care nu o pot numi, incapabili să se angajeze faţă de cineva atât de meschin ca un bărbat sau o femeie cu nimic mai grozav sau mai important decât ei înşişi.

Dificultatea de a găsi un partener acceptabil a fost complicată şi mai tare de către imagini culturale cum sunt obiectele de iubit furnizate de filme, televiziune, romane, reviste şi reclame. Imaginile cinematice care micşorează spectatorul creează o iluzie de fiinţă „perfectă” demult pierdută sau de persoană cu rol de mamă. Avem o încredere nejustificată în aceste creaturi uriaşe şi înzestrăm actorii înşişi cu

aura de perfecţiune pe care am asociat-o lor în mintea noastră. Ei nu pot greşi, ei sunt deasupra tipului de judecată pe care ni-l aplicăm unii altora. Şi ca să facem lucrurile şi mai confuze, personajele pe care le reprezintă, indiferent cât de nerealiste sunt, stabilesc standardele pentru dorinţele noastre, fapt care face ca persoanele reale să pară mai inadecvate decât oricând.

Publicitatea a învăţat să strângă capital din dorinţele neîmplinite ale publicului deprivat de etapa în braţe, proferând promisiuni de genul „Dacă ai avea acest lucru, te-ai simţi bine din nou”. O băutură răcoritoare este oferită sub sloganul „Este cea adevărată”. Principala ei concurenţă face apel la simţul pierdut de apartenenţă „Faci parte din generaţia Pepsi” sau cu imaginea „oamenilor Pepsi” care arate „bine”. O companie îţi sugerează un final al tânjirii prin „Un diamant este pentru totdeauna”. Implicaţia ar fi că posesia unui bun de o valoare garantată îi va da persoanei o valoare de aceeaşi permanenţă, perfecţiune, fiind în acelaşi timp şi incontestabilă. Este ca şi cum cineva nu mai trebuie să fie demnă de iubit în cazul în care poartă un diamant, un inel magic care

atrage toate persoanele în acelaşi timp. Blănuri şi maşini de prestigiu, o adresă bună şi aşa mai departe par să atragă acceptabilitatea după care tânjeşte persoana. În acelaşi timp se înconjoară de mijloace de securitate să facă faţă nesiguranţei, cam la fel cu ar fi fost braţele înconjurătoare cărora le-am dus dorul. Indiferent ce pierzintă cultura noastră drept bunul perfect de posedat, ceea ce ne dorim de fapt este să fim „înăuntru”, fiindcă ne simţim în mod cronic excluşi, deşi ne străduim din răsputeri să ne spunem că suntem

„Înăuntru”, şi atunci când face noi eforturi să ne convingem chiar şi pe noi înşine.

Deşi majoritatea dintre noi nu-şi amintesc nici măcar odată să se fi simţit cu totul bine, în chiar mijlocul momentului pe care tocmai îl trăim, transferăm adesea iluzia acestei senzaţii fie în trecut, fie în viitor. Vorbim de anii de aur ai copilăriei sau de vremurile bune trecute, pentru a susţine iluzia că fericirea nu este chiar aşa departe. Inocenţa copilăriei, despre care credem că ne proteja de cruda realitate, era însoţită de mirarea şi confuzia faţă de contradicţiile

între ceea ce ni se spunea şi ceea ce vedeam că se întâmplă, iar senzaţia că ceva lipseşte era întotdeauna prezentă, atunci ca şi acum, doar că iluzia de atunci era că vom fi admişi în armonie atunci când vom creşte şi ne vom alătura oamenilor de vârstă „potrivită”.

Prea puţin suspectam atunci că oamenii de vârstă potrivită vor rămâne întotdeauna cu un pas înainte până în momentul în care timpul ne va permite să credem că acum sunt cu un pas sau mai mult în urma noastră.

Noţiunea că împlinirea, senzaţia de bine, vine prin competiţie şi succes este o extensie a ceea ce Freud numea „rivalitatea între fraţi”. Lui îi părea că toţi dintre noi avem de-a face cu gelozia şi ura faţă de fraţii şi surorile noastre, care ameninţau accesul nostru exclusiv la mame. Dar Freud nu avea printre cunoştinţele lui persoane nedeprivate. Dacă ar fi avut oportunitatea de a-i cunoaşte pe Yekuana ar fi aflat că ideea de competiţie şi de a câştiga, ca scop în sine, le este cu totul necunoscută. Nu poate fi considerată, aşadar, drept parte integrantă a personalităţii umane. Când un bebeluş a primit atâta experienţă în braţele

mamei sale cât avea nevoie şi s-a despărţit de ea în termenii lui, poate tolera fără dificultate apariţia unui nou bebelu şi în locul pe care el l-a părăsit de bunăvoie. Nu există loc pentru rivalitate atunci când nu i-a fost uzurpat nimic din ce încă are nevoie.

Printre Yekuana, există o varietate de motive pentru a dori lucruri sau oameni, dar simpla dorinţa de a câştiga în detrimentul altora nu este unul dintre ele. Nu au jocuri competitive, deşi jocuri există. Există luptele, dar nu şi campionate, doar o serie de meciuri între perechi de bărbaţi. Practica constantă a trasului cu arcul are întotdeauna ca ţel atingerea excelenţei, dar niciodată în competiţie cu alţi băieţi, nici vânătoarea nu este o treabă competitivă între bărbaţi. Viaţa lor emoţională nu o cere, aşa încât cultura lor nu o oferă. Este dificil pentru noi să ne imaginăm viaţa fără competiţie – precum ne e dificil să ne imagină să ne simţim bine exact aşa cum suntem.

Acelaşi lucru se poate spune despre căutarea schimbării. Este atât mult prezentă în faţa actuală a culturii noastre, că rezistenţa noastră naturală la schimbare a fost distorsionată. Pare că aproape a fost

transformată într-o compulsie spre schimbare cu o apariţie atât de frecventă încât tinde spre monotonie sau lipsa de schimbare.

A apărut recent ideea că ce este mai nou trebuie să fie mai bun. Publicitatea a preluat sarcina de a stimula cursa notăţilor. Nu exista pauză, nici răgaz. Nimic nu este acceptat drept suficient de bun, nimic drept satisfăcător. Nemulţumirea noastră subterană este canalizată înspre a dori ultimele lucruri.

Printre lucrurile din capul listei sunt cele care înlocuiesc munca. La aparatele care înlocuiesc munca atracţia este dublă, alimentată de două aspecte ale deprivării de etapa în braţe. Prima, de a achiziţiona ceva „potrivit” este întărită de cea de-a doua, de a obţine cea mai mare cantitate de stare de bine cu cel mai mic efort. La o persoană cu continuum împlinit, capacitatea bebeluşului de a obţine ce doreşte fără efort face loc unei dorinţe crescătoare de a-şi exercita capacitatea de muncă. Când nu a fost experimentat succesul în calitate de bebeluş pasiv, există o tendinţă puternică pentru a apăsa butoane, pentru a evita munca şi pentru o asigurare că totul se face pentru

subiect, fără a se aştepta nimic de la el. Acţiunea de a apăsa butonul se înrudeşte cu a da un semnal persoanei îngrijitoare, dar poate fi făcută cu încrederea că dorinţa va fi îndeplinită. Impulsul de a munci, în mod necesar unul puternic într-o societate continuum, este blocat; nu se poate dezvolta adecvat în terenul arid al lipsei de disponibilitate de a şi purta sieşi de grijă. Munca devine ceea ce este pentru majoritatea dintre noi: o necesitate nesuferită. Iar utilajul de înlocuit munca licăreşte cu promisiunea confortului pierdut. Între timp, apare adesea o soluţie pentru disonanţa între dorinţa adultului de a-şi utiliza abilităţile şi dorinţa infantilă de a fi nefolositor, sub forma numită elegant recreere.

Un bărbat care-şi petrece viaţa activă nesatisfăcătoare, din necesitate, printre hârtii şi idei va recrea expectanţa lui înnăscută pentru munca fizică printr-o activitate ca şi golful. Fără să-şi bată capul că principala lui virtute este inutilitatea, jucătorul de golf îşi târâie picioarele prin soarele arzător, cărând o sarcină zdravănă de crose şi ocazional îşi concentrează atenţia asupra feliei înguste a problemei de

a face o minge mică să cadă într-o gaură mică din pământ; acest lucru fiind făcut, într-un mod ineficient, cu capătul unei crose, nu ducând mingea şi băgând-o înăuntru. Dacă l-ar fi forţat cineva să facă toate astea, s-ar fi simţit dureros de agresat, dar cum se numeşte recreere şi este sigur că nu serveşte altui scop decât exerciţiului său, este liber să se bucure de el precum se bucură Yekuana de munca lor utilă.

Dar există acum destui jucători de golf care au permis impulsului de a evita munca să strice o parte din plăcere, fiindcă li s-a sugerat de către sectorul respectiv al culturii că a căra crosele nu este plăcut şi, mai recent, şi că plimbatul între lovituri are trebui şi el mutat în categoria muncă, aşa că au fost introduse micile maşinuţe de golf. Pentru a se recrea după golf, s-ar putea în curând să aibă nevoie să recurgă de la tenis.

Nevoia continuă pentru experienţa ratată a etapei în braţe ne duce la comportamente foarte bizare. Nu ar fi uşor de explicat gustul nostru pentru montagne rousse, dispozitive cu rostogoliri peste cap sau roata mare, dacă n-ar fi faptul că avem o cotă timp nepetrecută într-o situaţie cu o

siguranţă pe care putea conta şi cu schimbări bruşte de poziţie, în timp ce împrejur se iţeau pericole. Atracţia faţă de orice animal care poate fi lovit şi înspăimântat, precum şi necesitatea de a plăti pentru asta nu poate fi explicată decât prin descoperirea nevoii pe care încearcă să o îndeplinească. Milioanele de ani de fiori confortabili experimentaţi de către bebeluşi în braţe când mamele lor săreau prin copaci, fugeau prin savană, treceau prin ape sau pe oriunde, trebuie să fie mult dorite de către ultimii nefericiţi care au parte doar de liniştea şi imobilitatea unui pătuţ sau de mişcarea bine atenuată şi amortizată a unui cărucior plus ceva legăna t pe genunchi şi, dacă sunt norocoşi, ceva aruncat în aer de către taţii capabili încă să audă vocea continuumului lor.

Secretul atracţiei constă în zona de siguranţă, în locul cu centuri de siguranţă din mica gondolă care aleargă şi se aruncă de-a lungul şinei sau sus în aer. Este plăcerea de a fi în siguranţă în mijlocul a ceea ce *altfel* ar fi condiţii înspăimântătoare. „Tunelul dragostei” are fantome şi scheleţi ce apar şi ne dă fiori de care ne putem bucura fiindcă ştim că

suntem în siguranţă; doar cu această înţelegere ne cumpărăm biletele.

Acelaşi lucru este adevărat despre filmul thriller cu monştri, extraordinar de popular, pe care îl vedem dintr-un scaun din care suntem siguri că vom ieşi nevătămaţi. Dacă cinemaul ar fi într-adevăr vizitat de o gorila liberă, de un dinozaur sau vampir, ar fi prea puţină cerere de bilete.

Treaba bebeluşilor aflaţi în braţe este de a avea experienţe care să îl pregătească pentru dezvoltarea ulterioară înspre autonomie. A fi martor şi a participa în mod pasiv la acele evenimente uimitoare, violente şi ameninţătoare care sunt norma zilnică a unui bebeluş aflat în braţele unei mame ocupate sunt cărămizi esenţiale pentru construirea încrederii în sine. Reprezintă o parte importantă a substanţei din care se formează sim ţul sinelui.

Într-o manieră mai blândă, călăritul cailor, de jucărie sau adevăraţi, în maşini, de jucărie sau adevărate sau în sau pe orice altceva care de poartă aduce ceva în plus la cota ce ne lipseşte nouă a *acelui* aspect ale experienţei în braţe şi reduce măsura nevoii de ea. Călăria dă adeseori dependenţă, pentru că mulţi dintre noi imediat ce

descoperim plăcerea de a fi purtaţi de cal sau de motocicletă, avem o senzaţie de părăsire când suntem lăsaţi din nou pe propriile picioarele; dar haideţi să discutăm rolul dependenţei mai târziu.

@Expresii ale deprivării de etapa în braţe ne marchează vieţile şi colorează personalităţile din jurul nostru atât de frecvent încât tindem să le considerăm parte a naturii umane. Un exemplu este şi „sindromul Cassanova”, care face ca un bărbat să se prezinte demn de iubire, compensând prin numărul de cuceriri ceea ce lipseşte în calitatea aceea specială a iubirii pe care ar fi trebuit s-o găsească la mama lui, calitate care-i confirmă individului existenţa şi valoarea. Colecţionarea de dovezi ale acestui drept la iubire tinde într-o oarecare măsură să înlocuiască acea convingere care lipseşte. În fiecare moment petrecut în braţele fiecărei doamne ceva se compensează şi, într-un final, Cassanova „oboseşte” de acea varietate de căutare a sentimentului de fericire şi este capabil să preia o poziţie mai avansată, mai matură faţă de femei. La majoritatea Cassanova acest eveniment are loc relativ devreme în viaţă, dar în unele

cazuri, ei nu se pot elibera de iluzia că succesele sexuale reprezintă un punct pe tabla corectă de scoruri şi că perfecţionarea tehnicii de a cuceri ar fi calea înspre împlinirea misterioasei lipse din viaţa lor.

Gigolo şi căutătorii de aur cred că valoarea monetară asociată cu femeile sau bărbaţii pe care îi câştigă sunt adevărata măsură a valorii lor şi consideră adesea că mariajul cu o persoană bogată îi va face şi pe ei bogaţi şi, în consecinţă, acceptabili într-un mod de necontestat. Cumva li s-a dat impresia că banii înseamnă iubire pe această cale, împreună cu iluzia mai comună că banii înseamnă fericire. Influenţa culturală care perpetuează aceste idee eronată nu este greu de descoperit. Dar îndepărtarea sugestiilor eronate prin definirea calităţii de a fi demn de iubit precum şi a fericirii nu rezolvă problema. Simţul lipsei de armonie doar şi-ar găsi o altă speranţă de care să se agaţe şi sunt şanse destul de mari că va fi una la fel de iluzorie.

„Sindromul bălosului” este o altă manifestare comună a privaţiunii din copilărie.

Bălosul, la fel ca şi copilul care salivează

abundent, ciufulit, vrea să fie iubit pur şi simplu pentru că el există şi exclude orice ar fi putut face să merite sentimentele adresate lui prin vreun comportament plăcut. Îşi pleoscăie buzele tocmai pentru a-şi confirma că oricine stă lângă el este fericit să afle că îi place mâncarea; îşi impune prezenţa fizică oriunde poate, lăsând scrum sau pete sau murdărie drept urmă a existenţei sale, provocându-i pe toţi cei prezenţi să-l respingă pe el şi dreptul lui de a fi iubit. Când află că este respins, îşi întăreşte declaraţia faţă de cosmosul-mamă: „Vezi? Nimeni nu mă iubeşte fiindcă nici măcar nu-mi ştergi obrazul!” Şi se repede pe drumul lui, nespălat, nepieptănat şi calcă accidental pe toţi ceilalţi pe picioare. Speranţa lui este că mamei-cosmos, cum ar trebui oricărei mame (aşa-i spune continuumul lui) îi va fi milă de el pentru cât a suferit şi îl va primi în sfârşit în iubirea ei completă. El nu – i va închide niciodată uşa îngrijindu-se el însuşi; ar însemna o recunoaştere a pierderii speranţei.

Nici martirul nu este mult diferit de dezagreabil, suferind să fie acuzat, dar cu o mai mare emfază pe cantitatea de suferinţă care *trebuie* într-un final recompensată.

Feţe cu ochii strălucitori au marşat hotărâte către rug, spânzurătoare sau fălcile leilor pentru nenumărate cauze. Dând totul, simţeau că trebuie să-şi obţină în sfârşit locul. Avantajul este că cei care se sacrifică de tot nu se întorc să se plângă că au fost înşelaţi, aşa că iluzia rămâne intactă pentru cei care sunt atât de predispuşi, fie de o istorie recentă cu o mamă care a cedat prin gesturi extravagante de remuşcare când bebeluşul se rănea.

Personalitatea actoricească simte foarte des nevoia de a fi pe scenă sau ascultată de un mare număr de persoane pentru a-i dovedi că ea *este* centru atenţiei, în ciuda senzaţiei supărătoare de contrariu; de unde rezultă nevoia neostoită de a ocupa de acea poziţie. Exhibiţionişţii şi narcisişţii patologici pot fi cazuri încă şi mai disperate de pretindere a acestei atenţii speciale, când a fost sistematic cerută în zadar la începutul vieţii. Adeseori se observă că o relaţie „apropiată” a mamei cu viitorul „actor” constă, de fapt, în încercarea mamei de a câştiga poziţia centrală din partea bebeluşului ca rezultat al propriei nevoi stringente.

Studentul compulsiv, cel care obţine

diplome la nesfârşit şi locuieşte în şcoli de o specialitate sau alta toată viaţa, a făcut din universitate un surogat de mamă relativ adaptabil. Şcoala este mai mare şi mai stabilă decât el. Răsplăteşte comportamentul bun sau rău într-un mod relativ predictibil. Protejează de lumea rece, dură din afară, care este prea riscantă pentru pentru dotarea emoţională inadecvată a unui bebeluş deprivat devenit adult. Adultul doreşte să se testeze faţă de provocări le lumii şi, în consecinţă, pentru a-şi continua dezvoltarea, nu – şi permite să devină o personalitate nesigură, indiferent de vârstă.

Aparent contrat academicianului care se agaţă de poziţia infantilă faţă de şcoală şi omului de afaceri care se agaţă de fustele unei corporaţii timp de zeci de ani) este aventurierul-cuceritor căruia i s-a dat impresia, poate de către un părinte, că reţeta pentru acceptare este căţărarea pe cel mai înalt vârf sau navigarea pe ocean cu o singură mână într-o coajă de alună; realizarea unică, ce promite înfrângerea tuturor rivalilor la atenţie. Aclamaţiile întotdeauna disponibile celui care rămâne mai mult decât oricine pe catarg sau

primului om alb care a ajuns undeva sau care a trecut o cascadă pe frânghie arată foarte asemănător cu ce doreşte persoana – până când, bineînţeles, este obţinut şi găsit inadecvat şi un nou proiect este propus drept adevărat, drept răspuns, drept paşaport spre armonie.

Călătorul compulsiv are foarte tare acelaşi tip de iluzie suport. Locurile noi deţin promisiunea de a fi locul potrivit, pentru că iluzia întoarcerii magice în braţe este inaccesibilă oricărei realităţi perceptibile. Aşa că verdele comparativ al câmpiilor îndepărtate licăreşte ispititor celui care speră, celui care crede, pentru motive pe care nu şi le mai aminteşte nici el, că împlinirea constă în ajungerea într-un anumit alt loc.

Consecvent naturii continuumului uman şi erelor lui de experienţă, dorinţa de a fi chiar în centrul vieţii pare a fi o dovadă că centrul este disponibil. Este parte a modelului ca împlinirea pierdută să-şi recapete locul în viitor; doar în acest fel poate servi drept motivare pentru completarea dezvoltării. Această credinţă, neviciată de raţiune sau de experienţă personală, ne atrage înainte precum e şi

menită, indiferent cât de în afara contextului, indiferent cât de in urma programului. „Măcar – dacă” sau „atunci când” de un fel sau de altul reprezintă un procentaj enorm dintre motivele operative ale oamenilor civilizaţi.

Poate mai trist de contemplat sunt acele expresii ale deprivării care se perpetuează prin suferinţă către alţii. Copiii agresaţi sunt cele mai evidente din multitudinea de persoane rănite de către părinţii deprivaţi şi suferinzi.

Profesorul C. Henry Kempe, preşedinte al Departamentului de Pediatrie al Colorado Medical Center, a aflat din cercetările lui asupra unui eşantion de o mie de familii că 20% dintre mame au dificultăţi în „a-şi asuma rolul de mamă”. Multe mame nu-şi prea iubesc copiii”, a spus el. Interpretarea lui nefericită asupra cifrelor a fost, având în vedere că atât de multe mame nu sunt capabile să-şi iubească copiii, aceea că dragostea de mamă ca şi instinct natural trebuie să fie „un mit” (vezi pagina *59*). Mesajul lui a fost că este o eroare să se aştepte de la fiecare femeie să fie o Maica Domnului, dăruitoare a toate şi protectoare faţă de copilul ei şi îi condamna pe vechii

experţi pentru spălatul oamenilor pe creier înspre a crede că ea ar trebui să fie aşa. În orice caz, descoperirile lui vorbesc de la sine în ce priveşte agresarea copiilor. „Toate cercetările conduc înspre un fapt incontestabil: „copiii agresaţi devin părinţi agresivi”. Iar printre circumstanţele de care s-a constatat că produc acest tip de brutalitate la părinţi era faptul că, având în vedere că încă erau ei înşişi copii, cumva „pierduseră ocazia de a avea o mamă” de-a lungul întregului parcurs, inclusiv în relaţiile cu profesorii, prietenii, iubiţii, soţul sau soţia.

„Părintele”, spune Kempe, „care nu a primit grija mamei este incapabil de a o oferi copilului şi aşteaptă de la el să fie capabil să o iubească; ea, mamă fiind, aşteaptă mult mai mult decât este capabil un bebeluş şi îi interpretează plânsul drept respingere”. A citat o mamă educată, inteligentă care spunea „Când plângea, înţelegeam că nu mă iubeşte, aşa că îl loveam”.

Aşteptarea că nevoia ei de iubire va fi îndeplinită în sfârşit de către bebeluşul ei care are el însuţi nevoie de iubire este tragedia multor femei. Şi bineînţeles că este

un factor care intervine în calitatea privaţiunii suferite de către copil. Nu numai că i se refuză o mare parte din iubirea şi atenţia necesară, dar copilul mai are şi de concurat pentru ea cu o persoană mai mare, mai puternică. Ce ar putea să fie mai patetic decât un copil care plânge că doreşte îngrijire maternă şi o mamă negându-l pentru că nu i-o oferă el drept răspuns la nevoia ei profundă?

Nimeni nu câştigă dintr-un asemenea meci; nimeni nu este personajul negativ. Tot ce putem descoperi de la un orizont la altul sunt victime ale victimelor.

Copiii arşi sunt expresii mai indirecte ale deprivării părinţilor. Cazurile sunt de obicei etichetate drept accidentale, dar Helen L. Martin, cercetătoare la Secţia de Arşi a Spitalului din Londra, pentru copii, află că nu sunt. A studiat cincizeci de cazuri timp de şapte luni şi a tras concluzia că majoritatea arsurilor erau rezultat al „problemelor emoţionale”. Cu excepţia a cinci cazuri, a constatat că arsurile au avut loc în timpul situaţiilor conflictuale: fie tensiune la mamă, între copil şi alt membru al familiei sau între adulţi ostili. În mod uimitor, doar două dintre cazuri au avut loc

când copilul era singur.

În contrast cu agresiunile, părinţii care cauzează ca să li se întâmple arsuri nu sunt expliciţi în dorinţa lor să-i rănească. Ei se află în conflict de interese între furia şi frustrarea lor infantilă şi sentimentele lor parentale de protecţie. Folosind inconştient arma expectanţei pentru a sugera copilului că se va arde, şi poate ajutând prin lăsarea supei fierbinţi într-un loc neobişnuit de accesibil drept sugestie suplimentară, nefericita mamă poate păstra aparenţa virtuoasă necesară şi în acelaşi timp să se pedepsească pe sine prin vinovăţie într-un efort de a face să convieţuiască părintele înfuriat în aceeaşi piele cu copilul sfâşiat de ură, distructiv care încă este tot ea.

Lipsa de grijă maternă din partea soţilor la momentul accidentului copiilor era evidentă la aproape jumătate dintre mamele care-şi defineau atitudinea faţă de bărbaţii lor drept „distantă, indiferentă sau ostilă”. Într-un grup de control de familii de aceeaşi vârstă şi mediu social, Helen Martin a constatat că numai trei din cincizeci care simţeau la fel.

Există dovada că puternicul curent de cerere pentru iubire şi atenţie mergând

dinspre mamă înspre fiu poate fi, prin copleşirea cerinţei copilului, cauza homosexualităţii pentru mai târziu în viaţă. Mama, privită ca posesivă sau exagerat de atentă, nu – i *oferă* de fapt iubire prin eforturile ei susţinute de a câştiga interesul complet al copilului ei, ea de fapt i-o cere. Ea joacă adeseori rolul „fetiţei” şi încearcă să-l păcălească pe copil cu semnale infantile să-i acorde atenţie sau să-i fie milă de ea. Incapabil să triumfe faţă de atracţia pe care ea o exercită asupra lui, atragerea ei de către copil trece neobservată, fără răspuns, iar el nu se poate elibera de nevoia de a-i atrage atenţia înspre necesarul lui de iubire. El creşte simţind că jucând demonstrativ rolul fetiţei bosumflate, mofturoase ar fi calea spre succes. Îl joacă vis-à-vis de eforturile similare ale mamei sale, iar ca adult se simte atras de ceea ce pare o mamă disponibilă, care afişează iubirea şi adorarea altruistă pentru el în timp ce-l secătuieşte de fapt de fiecare fărâmă de atenţie pe care *el* o poate oferi în calitate de copil mai mare sau adult.

Fiindcă aflaseră în acest fel că nu se poate obţine iubire de la femelele speciei, ci că sunt masculii aceia care oferă grijă

maternă, ei se îndreaptă către bărbaţi pentru a solicita iubire şi se simt adesea atraşi de exemplare foarte tinere, la fel cum erau ei înşişi atunci când mama lor cerea şi obţinea de la ei cea mai intensă grijă maternă.

Relaţia este adeseori una de competiţie pentru servicii maternale. Masculul homosexual nu imită femela adultă când „se afişează”, ci *femela copil pe care a jucat-o mama lui faţă de el*. Aspecte mai mature ale dragostei de adult lipsesc adesea, iar cuplul homosexual găseşte dificil să dezvolte o alianţă de genul celei care se formează cu timpul.

Excepţiile le reprezintă adesea bărbaţii care au fost îndepărtaţi de femei din alte motive, cum ar fi poveşti îngrozitoare prelungite despre defectele femeilor spuse lor la vârste fragede. Acestea pot proveni de la mame care şi-au îndeplinit din alte puncte de vedere rolul de mamă faţă de fii lor.

Homosexualii feminini, lesbienele se simt adesea blocate faţă de posibilitatea de a primi dragoste de la bărbaţi de către taţi cruzi sau neiubitori. Dacă au crescut în prezenţa unei mame a căror dorinţă pentru

atenţie masculină a fost un factor puternic pentru a nu le oferi atenţie lor, se poate să fi adoptat o manieră masculină de a se comporta pentru că acela li se părea rolul cu care au putea câştiga.

Cercetările în acest domeniu ar putea fi de valoare semnificativă în înţelegerea şi tratarea nefericirii implicate.

Infracţionalitatea, când este o trăsătură patologică de personalitate, poate fi şi ea corelată cu refuzul de a funcţiona după regulile adulţilor, de a-şi câştiga partea ca un egal printre adulţi. Hoţul se poate să fie incapabil să suporte munca pentru lucrurile de care are nevoie şi pe care şi le doreşte, considerând că ar trebui cumva să le obţină ca de la o mamă, fără să plătească. Faptul că uneori suportă mari necazuri pentru a obţine prea puţin

„De gratis” nu are nicio relevanţă; important este că simte în final că a obţinut „ceva pe nimic” de la mama cosmică.

Nevoia de pedeapsă sau de atenţie personală, care poate fi aparentă la infractor, este adeseori parte din relaţia sa infantilă cu societatea, de la care fură lucruri de valoare, semne de iubire.

Aceste fenomene nu sunt străine

studenţilor de comportament social civilizat, dar privite ca manifestări ale continuumului întrerupt, pot primi o semnificaţie şi mai limpede.

Boala fizică, care poate fi înţeleasă ca o încercare a organismului de a se restabili după sau în timpul unui atac asupra lui, poate avea, în consecinţă, o multitudine de roluri de jucat. După cum am văzut mai devreme, unul este efectul de „îndreptare” pe care îl are pedeapsa faţă de povara insuportabilă a vinovăţiei.

În vremuri de necesitate emoţională deosebită, continuum poate aranja pentru noi să ne îmbolnăvim şi să avem nevoie de îngrijire din partea altora – tipul de îngrijire pe care îl obţinem cu dificultate în calitate de adulţi sănătoşi. Nevoia de atenţie poate fi ataşată de o persoană specială sau unui cerc familial sau de prieteni sau unui sistem spitalicesc. Un spital, deşi poate părea impersonal, pune pacientul într-un rol infantil, şi chiar dacă are prea puţin personal şi nu este adecvat, preia responsabilitatea hrănirii şi luării deciziilor pentru el, o situaţie nu mult diferită de tratamentul pe care-l va fi primit în prima copilărie din mâinile unei mame neglijente.

Deşi nu este în mod necesar tot ce are nevoie, s-ar putea să fie cel mai apropiat lucru disponibil.

La Centrul Loeb pentru Hrănire şi Reabilitare al Spitalului Montefiore din New York, s-au făcut nişte descoperiri care au foarte mult sens din perspectiva continuum. Centrul susţinea în 1966 că a redus numărul de reinternări cu 80% printr-o abordare de

„Acceptare" şi de încurajare a pacienţilor să vorbească despre problemele lor. Lydia Hall, sora medicală care era şi directoarea centrului şi fondatoarea lui, spunea că îngrijirea medicală era echivalentă îngrijirii pe care o mamă o oferă unui copil nou – născut.

„Răspundem cerinţelor pacienţilor imediat", spunea ea, „indiferent cât de deplasate pot părea".

Cu o aparentă înţelegere asuprea tendinţei de întoarcere, de regresie la o poziţie emoţională infantilă în situaţii stresante, Generoso Alfano, directorul adjunct al centrului spunea „Multe persoane se îmbolnăvesc datorită incapacităţii lor de a face faţă vieţii lor. Când învaţă să rezolve problemele ei înşişi,

nu mai au nevoie să se îmbolnăvească”.

Înainte să se îmbolnăvească, bineînţeles, majoritatea pacienţilor făceau faţă propriilor probleme într-un fel sau altul, dar când lucrurile ajungeam mai mult decât puteau ei suporta, aveau nevoie de ajutor. Folosind această tehnică maternală, centrul a constatat că şi refacerea era mai rapidă. Domnişoara Hall a spus că şoldurile fracturate, o boală frecventă, se vindecau în jumătate din timpul normal unei persoane de vârsta şi condiţia generală respectivă. Majoritatea pacienţilor stăteau în pat timp de trei săptămâni după un atac de cord, dar după spusele Dr. Ira Rubin, medic cardiolog, cei de la Loeb Center erau suficient de refăcuţi ca să meargă în picioare după cea de-a doua săptămână.

„Dacă iei o persoană mai în vârstă izolată, o aduci într-un mediu social unde oamenii sunt interesaţi, unde poate vorbi despre problemele lui familiale, îşi recapătă tonusul muscular mai rapid”, spunea Dr. Rubin.

Într-un studiu pe 250 de pacienţi selectaţi la întâmplare, se arăta că numai 3,6% dintre pacienţii centrului au avut nevoie de reinternare pe o perioadă de

douăsprezece luni, comparativ cu 18% dintre care primeau îngrijire acasă. Nu este dificil de interpretat aceste cifre drept dovadă că îngrijirea care este în mod deliberat maternală îndeplineşte mai eficient nevoia emoţională care a adus pacientul la boală şi spitalizare. Oferind ceea ce lipsea, se reduce nevoia de a fi dependent şi conferă puterea necesară pentru a se întoarce la ritmul iniţial de mişcare înainte pe care persoana îl poate susţine în mod normal, în calitate de adult sau de copil.

Dintre toate expresiile de deprivare de etapa în braţe, este posibil ca cercetările să confirme că una dintre cele mai directe este dependenţa de substanţe narcotice ca heroina. Numai cercetarea va fi capabilă să determine relaţia precisă dintre deprivare şi adicţie, iar când o face, multele forme de adicţie – de alcool, tutun, jocuri de noroc, medicamente antidepresive sau roşul unghiilor – pot începe să aibă sens în lumina conceptului continuum al necesităţilor omeneşti.

De dragul simplităţii, haideţi să luăm în consideraţie numai adicţia de heroină.

Heroina este o substanţă chimică care

dă dependenţă prin faptul că creează în corpul utilizatorului o cerere pentru mai mult şi prin faptul că efectul se diminuează de-a lungul utilizării, astfel încât drogul folosit ce în ce mai mult generează din ce în ce mai puţin din efectul dorit. În final, persoana dependentă caută drogul mai puţin pentru a experimenta

„Extazul”, ci mai mult pentru a evita simptomele lipsei lui. Încercând să se menţină înaintea cercului vicios al cererii şi folosirii, persoanele dependente sunt uneori conduse spre doza fatală.

Şi mai des, suportă în mod deliberat agoniile nefolosirii drogului pentru a se

„Curăţa”, pentru a se elibera de dezechilibrul chimic din ce în ce mai accentuat, cauzat de folosire. Ei se eliberează de dependenţa fizică de mai multe ori la rând nu numai ca să fie capabili să reziste simptomelor abţinerii, ci mai ales pentru a experimenta „extazul”. În acest fel, o mare parte a suferinţei lor are loc în procesul de dezintoxicare, împotriva durerii şi răului violent al abţinerii, tocmai pentru a putea începe, ca la început, să simtă

„Extazul”. Nu-i împiedică nici cunoaşterea faptului că va trebui să

plătească pentru asta prin repetarea ulterioară a întregului ciclu teribil.

De ce? Dacă ocazional şi repetitiv pot ieşi din aşa-numita adicţie, de ce se lasă pradă dependenţei din nou? Ce *este* acea senzaţie extatică de o face atât de irezistibilă încât doar amintirea ei îi face pe sute de mii de oameni să se retragă, să redevină dependenţi, să rişte să moară, să fure, să se prostitueze, să-şi piardă casa şi familia şi tot ce au deţinut şi iubit vreodată?

Atracţia fatală a extazului, cred eu, nu a fost pe deplin înţeleasă. A fost confundată cu cerinţa absolut distinctă pe care o creează drogul în chimia organismului, care îl face să continue şi să crească doza, odată ce a schimbat echilibrul chimic în favoarea sa. Dar odată de drogul este oprit şi ultimele urme ale sale sunt eliminate din corp, adicţia chimică a încetat. Atunci rămâne doar memoria, amintirea de neşters a senzaţiei avute.

O persoană dependentă de douăzeci şi patru de ani spunea, încercând să o explice:

Păi, cel mai mult am stat curat, pe străzi, de capul meu, când mi-a murit un frate mai mare din cauza unei supradoze.

Nu mai voiam să folosesc droguri. Cred că au fost cam două, trei săptămâni. Chiar credeam că o să reuşesc – să rămân curat – datorită fratelui meu. Mai apoi, într-o zi eram cu un alt frate de-al meu şi am văzut un alt băiat pe care-l ştiam stând într-un colţ. Îi era rău. *Eu* eram *bine*, îmbrăcat frumos, ducând o viaţă bună. Eram fericit. Lui îi era rău. L-am întrebat: „Ce foloseşti? Care îţi e doza?” Mi-a zis „Două punguliţe”, aşa că i-am dat şase dolari. Ştiam unde se duce şi se avea să facă şi cunoşteam senzaţia pe care o va obţine.

Trebuie să mă fi lovit chestia asta până în spatele minţii.

M-am uitat la fratele meu. Ştia la ce mă gândesc şi a ridicat din umeri, ca şi cum ar spune

„Nu-mi pasă”. Aşa că i-am spus puştiului „Ţine încă şase dolari. Adu-mi şi mie două”. Aşa că ne-am dus sus în baia unui hotel şi puştiul şi-a luat primul fiindcă îi era rău, apoi fratele meu, apoi am scos şi eu marfa şi doar stăteam cu ea în mână. Mă tot gândeam la fratele meu mort. Nu voiam să o folosesc, datorită a ceea ce a păţit el. Apoi îmi spun mie însumi, ca şi cum i-aş spune lui „Sper că vei înţelege. Şti şi tu cum este”.

Considera că fratele lui îl va ierta pentru că nu a luat moartea lui aşa de în serios ca şi nevoia de senzaţie. Fratele cunoscuse senzaţia el însuşi şi ar şti, în consecinţă, că nu se putea altfel decât să se întoarcă la ea. Amintirea extazului i-a lovit mintea, spunea el.

„Până în spate”. Dar ce proces se declanşează? El nu poate decât, eventual, să ghicească. Ce componentă a minţii umane decide să sacrifice tot ce trebuie sacrificat pentru a îndeplini această cerinţă singulară?

Un alt dependent s-a exprimat astfel. A spus că alţi oameni caută multe lucruri pentru a-i face fericiţi: dragoste, bani, putere, soţii, copii, a arăta bine, status, haine, case frumoase, toată gama de bunuri, dar tot ce-şi doreşte un dependent este un singur lucru, toate dorinţele lui pot fi satisfăcute deodată, de către drog.

Această senzaţie extatică, „a fi sus” de care toţi vorbesc, este considerată în general a fi vreo senzaţie bizară diferită de oricare alta din experienţa unei persoane normale, fără corespondenţă naturală şi fără vreo relaţie inteligibilă cu structura

personalităţii umane. Se spune de obicei doar că prizonierii ei sunt slabi, imaturi, iresponsabili. Dar aceasta nu explică ce constituie o atracţie atât de puternică la drog încât să învingă toate celelalte atracţii din lumea civilizată la care o persoană slabă ar fi susceptibilă. Viaţa unui dependent de heroină nu este uşoară, ca să ne exprimăm blând, iar să-l descalificăm drept slab nu este suficient. Rămâne să înţelegem clar diferenţa între o persoană temporar „curată" cu o predilecţie de a redeveni dependent şi una care nu a încercat niciodată droguri.

O fată dependentă care a fost întrebată dacă a privit vreodată cu invidie o fată „dreaptă" – nonconsumatoare de droguri – de pe stradă. „Şi să o invidiez? Da. În fiecare zi. Fiindcă ea nu ştie ce ştiu eu. Eu nu voi putea niciodată să mai fiu aşa dreaptă. Am fost cândva, dar când am luat prima doză, aceea a răsturnat totul – pentru că de-atunci am ştiut". Dar nici ea nu reuşeşte să fie explicită şi nu poate descrie, doar se referă la senzaţie atât de importantă. „Ştiam cum este când eşti sus. Ştiam cum este să scormoni în mizerie. Chiar şi primul obicei pe care l-am lăsat,

care a fost *cel mai greu de lăsat*, am lăsat *curcanul rece*, de voia mea – şi tot m-am întors în mizerie”.

Această fată nu a fost prea slabă ca să treacă prin experienţa groaznică a opririi consumul unui drog intermediar numit methadone, fără niciun ajutor, şi fără să fie în închisoare sau în spital, unde lipsa drogului ar putea reduce din presiunea de fiecare moment asupra puterii ei volitive. Ceea ce *nu* putea face era să uite ce ştia, faptul pentru care o invidia în fiecare zi a vieţii ei pe fata dreaptă care nu ştia… cum te simţi când eşti sus.

Ar fi extrem de naiv, îmi pare mie, având dovezile în discuţie, să presupunem că cei dintre noi care nu ştim ceea ce ea ştie, ne-am comporta foarte diferit dacă am şti. Au fost nenumărate cazurile de exact acelaşi tip de adicţie, pornind de la o persoană

„Normală” căreia i s-a dat morfină în spital pentru vreo boală dureroasă şi apoi a rămas dependentă, redusă la viaţa infracţională a dependenţilor care trebuie să-şi susţină obiceiul fără ajutor medical. Casele şi familiile nu au avut suficientă valoare pentru a contracara misterioasa atracţie a drogului. Distrugerea rezultată

este subiect de statistici.

Psihiatrii care au făcut studii îndelungate pe dependenţi spun că majoritatea dintre ei sunt extrem de narcisişti şi că preocuparea lor intensă pentru heroină este o manifestare superficială a unei preocupări emoţionale mai profunde faţă de ei înşişi. Îşi arată şi în alte feluri înclinaţiile infantile. Demonstrează o imensă şiretenie adultă şi tupeu pentru obţinerea heroinei, dar odată aflaţi în posesia dozei lor, aceste însuşiri dispar. Sunt vestiţi de neîndemânatici în a evita arestarea – folosind ascunzători de evidenţă copilărească, asumându-şi riscuri nenecesare şi punând în mod invariabil pe teama lor sau pe altcineva sau pe altceva.

Caracteristica emoţională dominantă a dependentului se spune că ar fi compulsia enormă pentru a renunţa la responsabilitatea pentru propria viaţă. Un psihiatru a raportat că atunci când una dintre pacientele lui dependente vedea un alt pacient conectat la un aparat de respirat, devenea furioasă şi cerea aparatul pentru ea însăşi.*

Partea I dintr-o serie cu două părţi de James Mills, din *Live*, 26 Feb 1965

Se pare că, într-un mod foarte esenţial, senzaţia pe care o dă heroina este asemănătoare cu senzaţia pe care o are bebeluşul purtat în braţe. Căutarea prelungă, lipsită de direcţie pentru ceva nedefinit ia sfârşit când utilizatorul de heroină experimentează senzaţia pierdută. Odată ce ştie cum poate fi obţinută, el nu mai poate continua să o caute în modurile cum facem ceilalţi dintre noi. Probabil că aceasta este semnificaţia afirmaţiei „… când am luat prima doză, aceea care a răsturnat totul – pentru că de-atunci am ştiut”. „Totul” de care vorbeşte este motivul de a găsi calea către acea senzaţie, calea lungă, pe care mergem orbeşte, bâjbâind, calea ceţoasă, sinuoasă, care de fapt nici nu duce acolo, calea pe care ne ducem vieţile în căutarea ei. Persoana „dreaptă” e scutită de conştiinţa imediată a ţelului şi merge relativ liniştită înainte prin labirintul iluziei care pare că-l duce în direcţia corectă, găsindu-şi mici satisfacţii, într-un mod relativ, de-a lungul drumului. Dar dependentul ştie unde se află totul, unde poate fi găsit la un loc, precum bebeluşul primeşte tot ce are nevoie în braţele mamei sale; iar el nu se poate opune întoarcerii, vinovat, urmărit,

înfuriat şi bolnav către ceea ce reprezenta, de fapt, dreptul lui de la naştere la experienţă. Ameninţarea ororilor ce înconjoară viaţa persoanei dependente sau chiar şi moartea nu sunt piedici în faţa acestei nevoi chintesenţiale. Personalitatea dependentului, centrată pe drog, şterge orice urmă de maturitate se poate să fi dezvoltat şi se stabileşte la nivelul infantil unde a fost întrerupt continuum.

Dacă supravieţuiesc, majoritatea dependenţilor *vor renunţa* să mai consume droguri după un număr de ani, fapt nu de neconceput ţinând cont de faptul că au avut destule ore sub influenţa lui pentru a-şi completa necesarul de experienţă în braţe rămas din prima copilărie şi sunt pregătiţi în sfârşit să treacă din punct de vedere emoţional la următorul set de motivaţii, precum un copil Yekuana este pregătit înaintea vârstei de un an. Este greu de explicat în orice alt fel încetarea spontană a dependenţei după ani buni de supunere faţă de ea, dar inexistenţa aproape completă de consumatori în vârstă este un fapt şi ea *nu* se datorează faptului că toţi au murit.

Este inutil să încercăm să ghicim ce proporţie de şase până la opt luni de

experienţă în braţe ratate ar fi necesară de reprodus pentru a elibera un pacient înspre mişcarea către etapa emoţională următoare. Cercetarea ar putea dovedi dacă terapia discutată în introducere ar putea înlocui cu succes consumul de droguri. Dacă acest fapt se dovedeşte adevărat, înseamnă că dependentul pare atât de bolnav doar fiindcă boala pe care o împărtăşim cu toţii a fost adusă la suprafaţă în mod crud de către el, deprivarea lui s-a întâlnit cu împlinirea, fie ea chiar şi un substitut periculos, aproape mortal al împlinirii ei originale. Ei pot, aşadar, să aibă mai urgentă nevoie de tratament, dar poate se va considera într-o zi că aceasta este singura diferenţă dintre ei şi majoritatea dintre noi.

Am văzut un program de televiziune de duminică seara în care era o discuţie aprinsă despre moralitate. Erau acolo clerici şi ateişti umanişti şi un tânăr cu părul lung de genul celor care ar dori să se legalizeze consumul de cannabis, cam prim pas de îmbunătăţire a societăţii. Erau şi o călugăriţă şi un cuplu de scriitori care aveau şi ei păreri despre felul cum ar trebui să se comporte oamenii. Mi-am dat seama

că, în ciuda dezacordului dintre ei şi a încărcăturii emoţionale cu care erau investite poziţiile lor, aveau mai mult în comun decât ceea ce-i diferenţia. Erau toţi susţinători ai unui curent puternic sau altul. Erau toţi idealişti în felul lor. Unii voiau mai multă stricteţe, mai multă disciplină, unii voiau mai multă libertate, toţi voiau să îmbunătăţească condiţia umană. Erau toţi căutători, mergeau toţi pe „măcar-dacă", doar că ideile despre ceea ce urma după măcar-dacă erau mult distincte.

Se părea că ceea ce noi numim simţ moral era simţul continuum într-o varietate de înfăţişări. Era un dor pentru ordine, o ordine care ar satisface nevoile animalului uman, care s-ar potrivi fără a cădea greu şi ar permite câteva grade de libertare adecvate intereselor armoniei. Erau oamenii societăţii „schimbate" sau „avansate" încercând să-şi definească stilul printr-un fel de satisfacţii stabile la care se ajunge prin evoluţie socială îndelungată de către oameni formaţi în continuum.

Dar se pare că sunt doi factori distincţi care contribuie la senzaţia de eroare atât de prezentă printre noi. Unul este simţul individual al continuumului propriu

acţionând ca măsurătoare pentru ceea ce se potriveşte aşteptărilor; celălalt este încă şi mai primordial.

Există o premiză comună fiecărei mitologii că seninătatea e fost cândva şi că mai poate fi cândva a noastră.

Faptul că suntem într-un mod atât de universal subiecţii convingerii că seninătatea a fost pierdută de către noi nu poate fi explicat numai prin pierderea la o vârstă fragedă a locului nostru dintr-un continuum de îngrijire şi mediu adecvate. Chiar şi oamenii ca relaxaţii şi veselii Yekuana, care nu au fost privaţi de experienţele aşteptate, au o mitologie care include o cădere din starea de graţie şi noţiunea că trăiesc în afara acelei stări pierdute. De asemenea, oferă şi speranţa unei întoarceri în starea binecuvântată prin ritual, obiceiuri şi o viaţă după moarte. Să-i descriem detaliile specifice ar fi în afara problemei. Structura de bază, aflată de către antropologi interculturali drept relativ universală în mitologia religioasă, este ceea ce contează. Se pare că este suficient să fi om pentru a cere un set de explicaţii şi promisiuni de un anumit fel, pentru ca să îndeplineşti dorinţe înnăscute.

S-ar părea că în acea perioadă enorm de lungă, întinsă pe sute de milioane de ani, înainte ca predecesorii noştri să dezvolte un intelect care să reflecte la asemenea probleme spinoase de mortalitate şi scop, chiar am trăit în singurul mod binecuvântat: în întregime în prezent. Ca orice alt animal, ne bucuram de marea binecuvântare de a fi incapabili să ne îngrijorăm. Acestea erau disconforturi, foame, răni, frici şi privaţiuni de suferit chiar şi în calitate de fiare, dar căderea din starea de graţie, descrisă invariabil ca o alegere făcută greşit, ar fi fost imposibilă unor creaturi fără minte destulă ca să facă alegeri. Doar odată cu apariţia capacităţii de a alege devine posibilă căderea. Şi doar odată cu apariţia alegerii, poate inocenţa (incapacitatea de a alege greşit) să plece. Nu faptul de a alege greşit şi însăşi capacitatea de a alege cea care îndepărtează inocenţa. Nu este greu de imaginat că acele ere de inocenţă şi-au pus atât de tare amprenta pe aşteptările noastre cele mai profunde că încă păstrăm senzaţia că seninătatea care vine cu inocenţa poate fi obţinută în vreun fel. Ne-am bucurat de ea în uter şi am pierdut-o când am început să gândim, în copilărie. Pare atât de

aproape, şi totuşi atât de departe; aproape că ne-o amintim. Şi în momentele iluminării sau al extazului sexual, poate părea la îndemână, uşor de atins, reală… până când conştiinţa trecutului şi prezentului, amintirile, speculaţiile reapar şi corup sentimentul pur şi perfect de a fi.

În căutarea de veacuri după acest sentiment nealterată de a fi, această senzaţie de „potrivire” a lucrurilor, a tuturor lucrurilor, necondiţionată de alegeri sau de relativităţi, oamenii au căutat şi au găsit metode şi ritualuri prin care să întoarcă tendinţa de a gândi. Au fost descoperite mijloace de a încetini gândurile galopante ale omului, să-l liniştească, să-i permită să nu gândească doar să existe. Atenţia a fost pregătită prin diverse mijloace să se odihnească asupra golului sau asupra vreunui obiect sau cuvânt, mantră sau exerciţiu. Disconfortul şi durerea au fost folosite pentru a distrage mintea de la urmăririle ei neliniştite, să o aducă în prezent, să o elibereze de responsabilitatea speculaţiei.

Meditaţie este cuvânt dat în mod obişnuit acestei proceduri de negândire. Reprezintă centrul multor şcoli de

dezvoltare personală care caută să ridice nivelul de seninătate. O tehnică folosită în mod curent este repetarea unei mantre, a unui cuvânt sau a unei fraze, drept ştergător de gânduri de tip asociativ pe care mintea tinde să le urmărească. Când procesarea gândurilor este încetinită şi oprită, starea psihologică a individului se schimbă înspre ceea ce seamănă, din anumite puncte de vedere, cu cea a bebeluşului. Respiraţia devine mai uşoară, iar experimente recente au arătat că se produc unde ale creierului diferite de cele ale stării de veghe sau de somn a adultului.

Pentru cei care meditează regulat, există o creştere aparentă a seninătăţii, numită uneori spiritualitate, care exercită o influenţă stabilizatoare asupra restului timpului lor, timp în care permit gândurilor lor să se desfăşoare nestânjenit. Este ca şi cum, în cazul persoanelor civilizate, deprivate de etapa în braţe, ar umple golul din experienţa din prima copilărie, experienţă care le-ar fi oferit mai multă pace, transpunându-se într-o stare asemănătoare celei pierdute, care probabil că este obţinută şi de către consumatorii de narcotice. Oamenii cei mai deprivaţi, aceia

din culturile occidentale, dacă meditează, le-ar lua un timp destul de lung să ajungă în starea centrată a unui bebeluş complet dezvoltat în continuum în vârstă de un an de zile. Le-ar lua un timp mult mai îndelungat să recupereze dozele de seninătate decât oamenilor din alte culturi ale căror prime copilării includ o proporţie mai mare de experienţă în braţe.

Cei din Orientul îndepărtat, care sunt în general mai puţin deprivaţi decât occidentalul de nivel mediu, au în mod comensurabil un nivel mai mare de seninătate, aşa că dacă se apucă de orice şcoală de dezvoltare spirituală – Zen, Yoga, Meditaţia Transcendentală sau oricare alta – au mai puţin de parcurs până să înceapă să facă incursiuni prin pierderea seninătăţii cauzată de căderea speciei umane din inocenţa animală. Nevoile infantile mai stringente ies în faţă, dar cu timpul şi perseverenţa, ei trec de la un nivel de pace la altul până când ating condiţia simplă, imperturbabilă care – i face imuni la preocupările şi îngrijorările care continuă să ne tulbure pe noi ceilalţi. Oameni înţelepţi, mentori sau guru, sunt bărbaţi şi femei eliberaţi de tirania procesului lor

mental; ei nu investesc lucrurile şi persoanele din jurul lor cu importanţa cu care noi le investim.

Când i-am cunoscut, un mare procent din indienii Sanema – mai mult decât vecinii lor Yekuana – erau angajaţi în cultivarea activă a acestei seninătăţi suplimentare sau spiritualităţi. Metoda lor include folosirea ocazională a drogurilor halucinogene, dar consta în principal din incantaţii. Incantaţia, începută cu repetarea unei singure fraze muzicale scurte, de trei sau patru silabe, este continuată, ca şi mantra, într-o manieră lipsită de efort până când începe să se elaboreze singură cu silabe şi note schimbate sau adăugate, fără efort conştient din partea celui care incantează. Incantatorii experimentaţi, ca şi meditatorii experimentaţi îşi găsesc uşor calea spre lipsa efortului de fiecare dată; schimbare de la gândire la negândire se face cu uşurinţă, dar începătorul are nevoie să se păzească de efort, de activitatea intelectului, întorcându-se la fraza originală de câte ori mintea sa interpelează vreo idee care întrerupe schimbările complet neghidate din incantaţie.

Cum indienii Sanema, ca şi Yekuana, nu

sunt deprivaţi de experienţele lor aşteptate în prima copilărie, au un mare avans faţă de noi pe drumul către seninătate. Cu o personalitate împlinită bazată solid într-un simţ al propriei armonii, Sanema care reproduce în el însuşi starea binecuvântată fără gânduri a bebeluşului frecvent şi pe timp îndelungat, poate dezvolta o libertate de obligaţiile suprapuse ale intelectului cu o viteză şi cu un efect mult mai mare.

Proporţiile de Sanema care au atins stări cu adevărat impresionante de bucurie şi armonie cu mediul lor este remarcabil şi ar fi imposibil de atins oriunde în Occident sau în Orient. În fiecare clar există câţiva care trăiesc frumos şi senin ca cei mai avansaţi guru. Cunosc familii în care aproape fiecare adult s-a bucurat de aceste binecuvântări atât de rare în civilizaţie.

A devenit posibil într-un timp relativ scurt pentru mine să ghicesc, cu destul de mare acurateţe, care erau şamanii dintr-un grup de Sanema după expresia specială de pe faţă lor, pentru că acele persoane extraordinar de senină continuă cu şamanismul.

Conexiunea între starea senină a incantatorilor experimentaţi şi puterile pe

care le poate avea ca şaman este complicată şi misterioasă şi partea infimă pe care o cunosc eu nu este relevantă aici. Ceea ce contează este nivelul de fericire atins şi cauza.

Ritualul este o altă formă de eliberare de povara de a face alegeri. Discursul şi acţiunea sunt executate, folosind mintea şi corpul într-o manieră predefinită. Sistemul nervos este ocupat să acţioneze şi să experimenteze, dar nu este necesar niciun gând, nicio alegere. Situaţia persoanei este ca aceea unui bebeluş sau a unei alte specii de animal. În timpul ritualului, în special dacă persoana are un rol activ, cum ar fi dansul sau incantaţia, organismul este condus de un for tutelar mult mai vechi decât intelectul. Mintea se odihneşte; îşi opreşte torsul nesfârşit de la asociere la asociere, de la presupunere la presupunere, de la o decizie la alta. Odihna reîmprospătează nu numai intelectul, ci întregul sistem nervos. Adaugă o cantitate de seninătate la echilibru faţă de lipsa de seninătate cauzată de gânduri.

Repetarea a fost folosită mult şi la scară largă cu acelaşi scop. Fie că este bătaia constantă a unei tobe, incantarea monotonă

a unui ritual, ritmul care zăpăceşte capul, rupe picioarele şi spulberă mintea al unei dicoteci sau cincizeci de Ave Maria, efectul este

„Purificator”. Calmul este adus în prim plan; anxietatea este împinsă în spate. Bebeluşul chinuit de dor din fiecare este temporar eliberat, experienţa lipsă este cu atât mai completată, iar cei care au de uşurat doar nostalgia atavistică pentru inocenţă, acolo o găsesc. La toţi acei care predau pentru o vreme frâiele intelectului pentru a trăi fără să gândească, cauza armoniei superioare este servită.

Capitolul ŞASE
Societatea

Deşi de-a lungul copilăriei şi vieţii adulte devenim din ce în ce mai adaptabili la diferite circumstanţe, există întotdeauna limite în interiorul cărora putem funcţiona optim. În cazul unui bebeluş este comportamentul îngrijitorului acela care trebuie în mare parte să-i îndeplinească necesităţile, pe când individual în creştere are nevoie din ce în ce mai mult de sprijinul societăţii lui şi culturii acestei societăţi să corespundă aşteptărilor lui inerente. Omul *poate* supravieţui în condiţii anticontinuum îngrozitoare, dar starea lui de bine, voioşia lui, împlinirea lui ca fiinţă umană se pot pierde.

Din multe puncte de vedere ar fi mai bine mort, fiindcă forţa vieţii, prin tendinţa ei neobosită de a repara pierderea şi de a completa etapele de dezvoltare, foloseşte printre instrumente anxietatea, durerea precum şi un şir de alte modalităţi pentru a semnala că lucrurile nu sunt în regulă. Rezultă nefericirea în toate formele ei. În lumea civilizată, un produs obişnuit al operării sistemului este suferinţa constantă.

Prea adesea, nevoile demult-neîmplinite presează dinăuntru în timp ce condiţiile presează din afară, situaţie pentru care nu avem nici pregătirea, nici maturitatea adecvată. Trăim vieţi pentru care evoluţia nu ne-a pregătit şi suntem şi handicapaţi, în încercarea noastră de a face faţă, prin abilităţi schilodite de către deprivarea personală.

Standardul nostru de viaţă creşte fără a ridica şi standardul de fericire sau calitatea vieţii, cu excepţia unor cazuri rare, de obicei la limita inferioară a scării socioeconomice, unde probleme ca foamea şi frigul încă au semnificaţie ca factori de pierdere a bunăstării. Multe mai des, cauzele nefericirii sunt mai puţin evidente.

Posibil că cea mai comună cauză a pierderii unui anumit nivel de stare de bine şi declanşarea unor sentimente neplăcute valoroase este înţelegerea capacităţii Sinelui de a se raporta la Ceilalţi. Bazată pe sentimentul străvechi de a fi pierdut ceva care ar fi pus lucrurile în ordine, Sinele este slăbit la temelii şi cade pradă mult mai uşor anxietăţii, datorită greutăţilor zilnice. Dar aşteptările noastre mai include şi o cultură potrivită în care să ne folosim capacităţile,

iar acolo unde circumstanţele unei persoane ies din parametrii acelor aşteptări, rezultă o pierdere de stare de bine.

Din nefericire este nepractic, nerealist, utopic să descriem o cultură în care s-ar putea transforma a noastră ca să îndeplinească cerinţele continuumului nostru. Chiar dacă s-ar face schimbările, ar fi practice inutile, pentru că dacă noi nu suntem primii care să devenim tipul de oameni care să le punem în funcţiune, ar fi totul un exerciţiu nesatisfăcător sortit distorsionării imediate şi, într-un final, degradării.

Poate fi, totuşi, de valoare, să încercăm să distingem măcar unele din trăsăturile pe care ar trebui să le aibă o cultură, într-o formă au alta, dacă ar fi să se potrivească cerinţelor continuumului membrilor săi. Pentru început, ar avea nevoie de un limbaj în care potenţialul uman pentru verbalizare să se manifeste. Copilul ar trebui să poată auzi adulţi vorbind între ei şi ar trebui să aibă contemporani cu care să poată comunica la propriul nivel de înţelegere şi de dezvoltare. Mai este important să aibă parteneri puţin mai mari decât el pentru a avea o idee despre unde urmează să fie

înainte de a ajunge acolo. Acest fapt va adăuga familiaritate conţinutului intereselor lui în creştere, aşa încât îl poate adopta lin când este pregătit.

În acelaşi mod, activităţile unui copil au nevoie şi de companie şi de model. O societate care nu le oferă va pierde din eficienţa membrilor săi, precum şi din starea lor de bine, ceva din armonie.

Un semn sigur că ceva lipseşte în mod grav într-o societate este o prăpastie între generaţii. Dacă generaţia tânără nu simte mândrie în a deveni ca cei maturi, atunci societatea şi-a pierdut continuumul, stabilitatea şi probabil nu are o cultură demnă de această denumire, pentru că va fi într-o continuă stare de schimbare de la un set nesatisfăcător de valori la altul. Dacă membrii tineri ai societăţii consideră că cei în vârstă sunt ridicoli, sau greşesc sau sunt plictisitori, ei nu vor avea o cale naturală de urmat. Se vor simţi pierduţi, condamnaţi şi înşelaţi şi vor deveni furioşi. Cei în vârstă, de asemenea, se vor simţi înşelaţi şi vor avea resentimente pentru pierderea continuităţii culturii şi vor suferi de un sentiment al lipsei de ţel împreună cu tinerii.

Promisiunea constantă a unui „mâine mai bun” (fără de care vieţile noastre ar părea atât de intolerabile încât de-abia ne putem imagina) nu are niciun sens pentru membrii unei societăţi evoluate, stabile, mândre şi fericite. Rezistenţa lor la schimbare le păstrează obiceiurile şi funcţionează în sensul evitării inovaţiei. Incapacitatea noastră de a fi satisfăcuţi, fondată pe deprivare şi alienare în masă, pe de altă parte, copleşeşte expresia culturală a tendinţei noastre naturale de rezistenţă la schimbare şi face imperativ să devenim capabili să privim înainte la „ceva mai bun” indiferent de „avantajele” pe care unii dintre noi le avem acum.

Se cere un stil de viaţă neschimbător, stil care necesită munca şi cooperarea membrilor ei în cantităţi care să nu depăşească natura lor. Munca ar trebui să fie de tipuri care să fie plăcute unei persoane ale căror cerinţe anterioare ai fost îndeplinite, aşa că are o dorinţă neviciată de a se comporta într-o manieră socială şi de a-şi exercita abilităţile.

Familiile are trebui să fie în contact strâns cu alte familii şi toată lumea ar trebui să aibă în timpul vieţii active, ocazia

pentru companie şi cooperare. O femeie lăsată singură în fiecare zi cu copiii ei este privată de stimulare socială şi are nevoie de sprijin emoţional şi intelectual pe care ei nu îl pot oferi. Rezultatul este negativ pentru mamă, copil, familie şi societate.

În societatea noastră, femeile casnice, în loc să joace rolul cu suferinţă îndelungată a soţiei unei case, ar putea aranja să lucreze împreună odată într-o casă şi apoi în alta. Ceea ce acum se numesc grupuri de joacă permit toate ingredientele unui grup de muncă de succes, unde mamele, precum şi alte persoane, ar putea fi angajate în activităţi folositoare şi interesante în timp ce copiii îşi inventează propriile jocuri sau se alătură muncii fără atenţie suplimentară din partea adulţilor decât este absolut necesară pentru a le permite participarea. Plasarea copiilor mai degrabă la periferia decât în centrul preocupărilor adulţilor le permite pruncilor să-şi găsească propriile interese şi ritmul fără presiuni, presupunând că întotdeauna există o varietate destul de mare din materialele şi posibilităţi în sensul exersării şi descoperirii potenţialului lor. Dar fie ca activitatea principală este ţesutul, manufacturarea

unui produs, pictura, sculptura, repararea sau oricare alta, ar trebui să fie făcută în primul rând de către şi pentru adulţi, iar copiilor să li se permită să se alăture fără să se întrerupă prea mult. În acest toată lumea se va comporta natural, neforţat, fără presiune asupra părinţilor că – şi seteze mintea la un nivel copilăresc, nici asupra copiilor să încerce să se adapteze la ceea ce consideră adulţii că este mai bun pentru ei, presiuni ce ar împiedica propria lor iniţiativă să-i motiveze lin şi fără conflict.

Copiii ar trebui să poată însoţi adulţii oriunde ar merge. În culturi ca a noastră, unde acest fapt este în general imposibil, şcolile şi profesorii ar putea învăţa să profite pe deplin de tendinţa copiilor pentru a imita şi să exercite aptitudini la propria lor iniţiativă în loc să le „predea”.

Într-o societate continuum-corectă generaţiile ar trăi sub acelaşi acoperiş, în avantajul tuturor. Bunicii ar ajuta cât de mult ar putea şi oamenii aflaşi în deplină putere de muncă nu ar precupeţi sprijinul faţă de bătrâni mai mult decât faţă de propriii lor copii. Dar din nou, coabitarea cu adevărat satisfăcătoare a generaţiilor depinde de măsura în care au personalităţi

împlinite şi de lipsa presiunilor, pe care majoritatea dintre noi le facem, asupra emoţiilor celorlalţi pentru a satisface nevoile infantile rămase de atenţie şi îngrijire.

Conducerea ar apărea în mod natural printre membrii comunităţii, foarte asemănător felului în care apare printre copii şi s-ar limita la preluarea iniţiativei numai atunci când iniţiativa individuală ar fi impracticabilă. Cei conduşi ar trebui să fie aceia care să aleagă pe cine urmează şi ar trebui să fie liberi să schimbe leader – îi să le convină lor. Într-o cultura continuum precum cea Yekuana, funcţia conducătorilor este minimală şi este posibil ca fiecare individ să decidă sa nu acţioneze conform deciziei leader – ului dacă preferă; dar va mai dura mult până când *noi* vom putea trăi cu succes atât de aproape de anarhie. Merită, fără discuţie, să o păstrăm în minte drept direcţie în care să ne îndreptăm atunci când şi dacă permit cultura noastră şi presiunile populaţiei.

Numărul de persoane care trăiesc şi muncesc împreună ar varia de la câteva familii până la câteva sute de persoane, aşa că individul ar fi interesat să menţină relaţii

bune cu toate persoanele cu care vine în contact. Cunoaşterea faptului că persoana va continua să colaboreze cu aceleaşi persoane este un motiv puternic că le trateze cinstit şi cu respect, chiar şi în lumea noastră, unde un grup precis de vecini, de exemplu în comunităţile de la ţară sau în satele mici, se trezesc aruncaţi laolaltă formând o societate. Animalul uman nu prea poate trăi cu mii sau milioane de companioni. El poate avea o relaţie doar cu un număr limitat de persoane, iar în oraşele mari se poate observa că, în mijlocul mulţimii, fiecare persoană are un cerc, mai mult sau mai puţin de mărimea unui trib, de parteneri de muncă şi sociali. Totuşi, celelalte persoane din jurul lui îl fac să simt că sunt o infinitate de şanse pentru noi relaţii în cazul în care celor vechi li se permite să eşueze.

Indienii Yekuana m-au învăţat un mod mult mai rafinat de a interacţiona cu oamenii decât cele pe care le ştiam din civilizaţie. Modul lor de a saluta vizitatorii m-a lovit ca şi cum ar fi fost un sunet distinct.

— Am văzut prima dată când am ajuns într-un sat Yekuana împreună cu doi călători

Yekuana dintr-un sat îndepărtat. Atunci nu se aştepta de la mine să ştiu cum să mă comport, aşa că un prieten mai vechi care fusese printre venezueleni în tinereţe şi ştia ceva spaniola a venit la mine şi m-a salutat cu obişnuita bătaie pe umăr venezueleană, iar după ceva conversaţie mi-a arătat unde să-mi pun hamacul.

Dar cei doi companioni ai mei au primit un cu totul alt tratament. S-au aşezat nu prea departe sub un acoperiş mare şi rotund fără vreo vorbă de la sau către cineva şi nici nu s-au uitat unul la altul, nici nu au vorbit. Gazdele plecau şi veneau pe la diferite distanţe în timpul activităţilor lor obişnuite, dar niciunul nu le oferea nici măcar o privire vizitatorilor. Pentru vreo oră şi jumătate cei doi bărbaţi au stat în linişte şi fără mişcare; apoi a venit în linişte o femeie şi le-a pus ceva mâncare pe pământ în faţa lor şi a plecat.

Bărbaţii nu s-au întins repede după mâncare, ci au mâncat puţin după un timp. Apoi bolurile au fost luate în linişte şi a mai trecut ceva timp.

Într-un sfârşit, s-a apropiat un bărbat încet şi s-a oprit rezemat de unul dintre stâlpii care susţineau acoperişul, aflat în

spatele vizitatorilor. După câteva momente a vorbit, foarte încet, câteva silabe. Au mai trecut două minute înainte ca cel mai în vârstă dintre vizitatori să răspundă, tot scurt. Din nou s-a aşezat liniştea între ei. Când au vorbit din nou era ca şi cum fiecare vorbă se adresa liniştii suverane din care a ieşit. Seninătatea personală şi demnitatea fiecărui bărbat nu suferea vreo intruziune. Pe măsură ce schimbul devenea mai animat, veneau şi alţii, stăteau o vreme şi apoi se alăturau lor. Toţi păreau să aibă un simţ al seninătăţii fiecărui om, care trebuia păstrată. Nimeni nu întrerupea pe altcineva; tensiunea emoţională lipsea din absolut fiecare voce. Fiecare persoană rămânea echilibrată de propriul centru.

Nu a mai durat mult până când râsul a izbucnit printre vorbe, aducând pe cei cam o duzină de bărbaţi în unde care se ridicau şi coborau de vibraţie la unison în timpul conversaţiei lor.

La apus, femeile au servit o masă întregului grup de bărbaţi, la vremea asta întreg satul. Au fost schimbate veşti şi se râdea mult. Şi gazdele şi vizitatorii erau perfect asimilaţi în atmosferă fără să fi recurs la falsitate sau tensiune nervoasă.

Liniştea nu fusese un semn al lipsei de comunicare, ci un timp ca fiecare bărbat să fie în pace cu el însuşi şi să fie asigurat că şi ceilalţi erau la fel.

Când bărbaţii din sat plecau în călătorii pentru a face schimburi cu alţi indieni, erau primiţi, la rândul lor, cu aceeaşi procedură de către familiile lor şi membrii clanului: lăsaţi să stea în linişte suficient de mult pentru a captura sentimentul vieţii satului, apoi erau abordaţi lejer, fără presiune sau demonstraţii emoţionale.

Tindem să privim oamenii străini sau populaţiile exotice ca având personalităţi aproximativ uniforme, iar pe cei primitivi poate şi mai mult. Dar bineînţeles că nu este cazul. Conformitatea la obiceiurile locului dă o anumită similaritate comportamentului membrilor societăţii, dar există diferenţe între indivizi, cu cât mai continuum – corectă este o societate, expresii mai libere ale caracteristicilor înnăscute, fiindcă societatea nu are nevoie de frică, nici nu încearcă să le suprime.

În societăţile civilizate, pe de altă parte, în măsuri diferite în funcţie de îndepărtarea lor de standardele continuumului, diferenţele dintre oameni sunt în general

expresii ale felurilor în care s-au adaptat la distorsionarea personalităţilor lor cauzată de calitatea şi cantitatea deprivării pe care au experimentat – o Aşadar, sunt adeseori antisociali, iar societatea a învăţat să se teamă de ei, precum şi de toate semnele de lipsă de conformitate ale membrilor. Cu cât mai anti-continuum este o cultură, în general, cu atât mai mare este presiunea care este probabil să se exercite asupra individului pentru a prezenta o faţadă de conformitate la o normă în comportamentul său public şi privat.

Am fost uimită odată să văd un Yekuana căruia i-a venit ideea să se urce pe pe dealul de pe care se vedea satul şi să bată o tobă şi să strige din toţi rărunchii pentru vreo jumătate de oră până când impulsul lui a fost satisfăcut. I – a venit să facă asta pentru motive numai de el ştiute şi a făcut-o fără vreo preocupare aparentă despre ce vor crede vecinii, deşi nu era un lucru „care se făcea”. Surpriza mea s-a datorat faptului că nu am pus niciodată la îndoială legea nescrisă a societăţii că membrii sănătoşi ai comunităţii îşi reprimă impulsurile ciudate şi „iraţionale” pentru a evita să fie temuţi sau pierderea încrederii oamenilor.

Ca un corolar la această regulă din cultura noastră, persoanele cele mai acceptate, mai populare dintre noi – un star de cinema, cântăreţi de muzică, personaje ca Winston Churchill, Albert Einstein şi Ghandi – au o licenţă să se îmbrace şi să se comporte în moduri mult mai puţi conformiste decât şi-ar fi putut permite înainte să fie atât de bine cunoscuţi ca să stea deasupra suspiciunilor. Chiar şi tragicele aberaţii a lui Judy Garland erau cumva mai puţin înspăimântătoare publicului decât ar fi fost acelaşi tip de comportament în cazul unui vecin, pentru că faptul că era o celebritate, aprobată de milioane de alte persoane, nu exista nicio frică în a accepta orice ar fi făcut. Persoana nu avea nevoie să se bazeze pe abilitatea personală îndoielnică de a judeca şi accepta.

Este destul de uşor de observat că aceia dintre noi pe care ne putem baza cel mai puţin şunt şi cei mai suspicioşi faţă de ceilalţi. Acest aspect poate fi privit ca nevrotic sau antisocial într-o societate care presupune că membrii ei sunt de nădejde, dar poate fi şi o atitudine perfect socială într-o societate în care se obişnuieşte să se

încerce să înşele alt partener oricând este posibil, presupunând, bineînţeles, că şi el va face la fel. Persoana presupune aşadar că nu se poate baza pe membrii culturii sale şi se menţine în gardă pentru a valorifica ocazia de a-i bate la scor. Acest stil funcţionează ca un mod de viaţă în multe ţări, părând doar puţin dificil vizitatorului neavizat dintr-o ţară unde a juca cinstit este parte din ceea ce se consideră comportament social.

Perspectiva Yekuana asupra tranzacţiilor comerciale părea că se bazează, ca şi modul lor de a primi noii sosiţi, pe dorinţa supremă de a nu crea tensiune. Am avut o ocazie rară de a vedea mai îndeaproape până unde merge galanteria lor când am avut de făcut o tranzacţie cu Anchu, şeful Yekuana. A fost atunci când am iniţiat campania de a fi învăţată să mă comport ca ei, în loc să fiu tratată în maniera obişnuită de ne om căruia nu trebuia să i se acorde respectul cuvenit unei persoane adevărate (o Yekuana), şi de la care nici nu se aştepta să se comporte ca o persoană. Niciuna dintre lecţiile primite nu a fost instrucţii verbale sau explicaţii, ci experienţe care tindeau să scoată din mine sau, mai degrabă, să

elimine confuzia, abilitatea inerentă de a recunoaşte şi de a prefera ceea ce se potrivea cel mai bine circumstanţelor. Încerca, s-ar putea spune, să descurce simţul continuum şi multitudinea de interferenţe cu care îl acoperise cultura mea.

Cu ocazia menţionată anterior Anchu m-a întrebat ce aş vrea în schimbul unei bucăţi de bijuterie din sticlă veneţiană. Am răspuns imediat că vreau trestie de zahăr, fiindcă expediţia noastră pierduse rezerva de zahăr când una din canoe s-a răsturnat într-un repeziş, iar dorinţa mea pentru ceva dulce începea să semene cu o obsesie. Am mer s-a doua zi la un câmp de trestie cu soţia lui (printre Yekuana numai femeile tăiau trestie de zahăr) pentru a derula tranzacţia.

Anchu şi cu mine stăteam pe un buştean la marginea câmpului în timp ce femeia a mers şi a adus patru tulpini. Le-a lăsat pe pământ, iar Anchu m-a întrebat dacă mai vreau.

Bineînţeles că mai vreau; voiam atât de multă câtă puteam obţine, aşa că am zis da.

Soţia a plecat înapoi şi s-a întors cu încă

două tulpini. Le-a pus lângă celelalte.

„Mai mult?” m-a întrebat Anchu.

Şi din nou am spus „Da, mai mult!”. Dar atunci s-a făcut lumină. Nu negociam în stilul fiecare-pentru-sine cum am crezut eu. Anchu m-a rugat într-un mod prietenos şi încrezător să evaluez care ar fi schimbul corect şi era dispus să se conformeze evaluării mele. Când mi-am dat seama de greşeala mea, m-am simţit jenată şi am strigat după soţia lui, care plecase în câmp cu maceta ei, „Toini!” – Numai una! Aşa că târgul s-a făcut pentru şapte tulpini, iar negocierea nu conţinea vreun conflict de interese, nici vreo tensiune în niciunul dintre noi (după ce am înţeles şi eu).

Nu cred că este mare probabilitatea ca tehnicile noastre comerciale să ajungă atât de „civilizate” ca ale Yekuana. Am prezentat povestirea doar ca exemplu a ceea ce ar putea fi acceptat ca mod de acţiune dacă o cultură prescrie aşa ceva şi dacă pe membrii societăţii se poate conta că sunt mai degrabă sociali decât antisociali în motivaţiile lor.

O societate care are obiceiuri mai puţin plăcute şi mai puţin atractive, încă poate obţine conformitatea membrilor motivaţi în

sens social. Indienii Sanema, a căror cultură diferă mult de cea Yekuana, de exemplu, consideră acceptabil să prade satul unui alt clan Sanema, să fure câte femei tinere pot şi să omoare cât mai mulţi bărbaţi.

Când şi cum a apărut această latură a culturii lor sau de ce indienii Jivaro de pe cealaltă parte a continentului sud-american consideră că fiecare moarte trebuie răzbunată, indiferent de cauză, nu ştiu. Ceea ce e folositor de observat este că o societate cu indivizi motivaţi în sens social se va conduce după regulile culturii ei şi se poate conta pe continuitatea ei. Caracterul antisocial sau infracţional nu se dezvoltă în oameni ale căror aşteptări continuum nu au fost dezamăgite. Aşa cum un ucigaş de pe străzi comite un act antisocial, iar un soldat care-şi ucide inamicul nu, este motivaţia, nu acţiunea, aceea care contează în evaluarea sociabilităţii unui infractor.

Probabil că ne-ar plăcea să existe o cultură umană căreia societatea noastră să-şi subscrie înclinaţiile de cooperare. Dar ca să spunem „umană” ar trebui să includă respect pentru continuumul uman. O cultură care cere oamenilor să trăiască într-un mod pentru care evoluţia nu i-a pregătit,

care nu le îndeplineşte expectanţele inerente şi, în consecinţă, împinge adaptabilitatea lor dincolo de limite, este predispusă să le rănească personalităţile.

Un mod de a împinge personalitatea umană prea departe este a o priva de necesarul minim pentru o varietate de stimuli. Pierderea rezultată de stare de bine ia forma numită plictiseală. Simţul continuum, producând senzaţia neplăcută, motivează persoana să schimbe ceea ce face. Noi în civilizaţie nu prea simţim în mod obişnuit că avem „dreptul” să nu fim plictisiţi aşa că petrecem ani întregi făcând munci monotone în fabrici şi birouri sau singuri toată ziua, făcând treburi neinteresante.

Indienii Yekuana, pe de altă parte, cu simţul lor rapid şi precis al limitelor propriului continuum, cu simţul capacităţii de adaptare fără pierdere a stării de bine, acordă imediat atenţie sunetului de oprire a activităţii pe care tocmai o fac, atunci când se iveşte plictiseala.

Au găsit soluţii pentru a evita ameninţarea plictiselii când vor să facă o activitate care presupune o muncă monotonă. De exemplu, femeile care au de

băgat mult e rânduri drepte de metal ascuţit, cu ciocanul, într-o placă pentru răzuit manioc, în loc să le pună în rând, monoton, introduc bucăţile în formă de diamant mai întâi, pentru a umple după aceea spaţiile, aşa că modelul dispare, după ce şi-a îndeplinit scopul, de a distra artizanul.

Un alt exemplu este construcţia de acoperişuri, făcută prin biciuirea fiecărei frunze de palmier, în formă de plasă, cu o liană. Bărbaţi stau pe o schelă din grămezi frunze, ocupându-se de ele câte unul. Au mai multe feluri de a scăpa de plictiseală şi să reuşească totuşi să facă un acoperiş mare. Pentru început, îi invită pe toţi bărbaţii din satul lor şi din orice sat apropiat la clacă, să meargă treaba repede. Înainte să ajungă aceştia, femeile au fermentat suficient manioc pentru a menţine pe fiecare mai mult sau mai puţin beat pe durata zilelor de muncă, prin aceasta limitând conştienţa şi, odată cu ea, susceptibilitatea normală la plictiseală. Pentru a spori atmosfera festivă, se poartă mărgele, pene şi vopsea iar o persoană marşează prin zonă bătând o tobă aproape tot timpul. Bărbaţii şi băieţii vorbesc şi

glumesc în timp ce muncesc şi se ţin de muncă doar până când le vine cheful să se dea jos şi să facă altceva în schimb. Uneori lucrează mulţi deodată, iar alteori doar câţiva au dispoziţia necesară. Funcţionează admirabil pentru toată lumea; toţi oaspeţii sunt hrăniţi de către familia a căreia va fi casa şi care a făcut ceva vânătoare intensivă în prealabil pentru a avea carnea.

În timpul zilelor de băut, când fiecare este într-o oarecare măsură intoxicat, precum şi nopţile când bărbaţii, femeile şi copiii beau şi mai mult în iar bărbaţii sunt chiar foarte beţi, este impresionant de observat din nou că nu există niciun semn de agresiune.

Poate că este şi o expresie a personalităţilor lor împlinite faptul că simt atât de puţin nevoia să facă judecăţi unul asupra altuia şi că pot atât de uşor să accepte diferenţele individuale. Se observă şi printre noi cum cei mai frustraţi, cu cât sunt persoane mai alienate, cu atât mai tare simt că trebuie să-i judece şi să facă evaluări printre ceilalţi de acceptabili sau inacceptabili, fie pe criterii personale, fie de grup, cum se întâmplă în conflictele religioase, politice, naţionale, rasiale, de sex

sau chiar de vârstă.

Ura de sine, rezultată din faptul că nu a primit un simţ al propriei armonii în prima copilărie, este baza majoră pentru ura iraţională.

Este interesant că, deşi Yekuana îi privesc pe Sanema ca fiinţe inferioare cu obiceiuri barbare şi că Sanema păstrează un resentiment difuz faţă de tratamentul de sus al Yekuana faţă de ei, niciun grup nu are nici cea mai vagă dorinţă de al ataca sau de a interveni în stilul de viaţă al celuilalt. Se vizitează şi fac adesea schimburi unii cu alţii şi fac glume pe la spate unii faţă de alţii, dar nu există niciun conflict de niciun fel între ei.

O mare parte a tragediei noastre se datorează pierderii simţului „armoniei” noastre ca membrii ai speciei umane. Nu numai că acceptăm plictiseala cu resemnare, ci şi nenumărate alte agresiune asupra ceea ce a mai rămas din continuumul nostru după ravagiile din pruncie şi copilărie. Spunem, de exemplu „E crud să şi un animal atât de mare într-un apartament la oraş”, dar vorbim despre câini, niciodată despre oameni, care sunt şi mai mari şi mai sensibili la mediul lor. Ne

lăsăm bombardaţi cu zgomot de la maşinării, trafic şi unele radio ale altor oameni şi ne aşteptăm să fim trataţi nepoliticos de către străini. Învăţăm să aşteptăm să fim dispreţuiţi de către copiii noştri şi să ne enerveze părinţii noştri. Acceptăm să trăim cu frici chinuitoare, nu numai cu referinţă la abilitatea noastră la muncă şi în societate, ci foarte adesea şi legate de căsnicie. Considerăm de la sine înţeles că viaţa e grea şi ne simţim *norocoş*i să avem orice urmă de fericire se întâmplă să primim. Nu căutăm fericirea ca un drept din naştere, nici nu ne aşteptăm ca ea să fie mai mult decât pace sau mulţumire. Bucuria adevărată, starea în care Yekuana îşi petrec foarte mult din viaţa lor, este excesiv de rară printre noi.

Dacă am avea oportunitatea să trăim tipul de viaţă pentru care ama evoluat, o mare parte din motivaţiile noastre actuale ar fi afectate. Un prim aspect ar fi că n – am mai considera că pruncii trebuie să fie mai fericiţi decât adulţii, nici că tinerii trebuie să fie mai fericiţi decât bătrânii. După cum am văzut, păstrăm această părere, în general, datorită faptului că ne aflăm în urmărirea continuă a unui scop despre care

sperăm că va restaura simţul pierdut al armoniei propriei vieţi. Pe măsură ce atingem scopurile şi constatăm că încă ne lipseşte acel ceva ce ni s-a refuzat în prima copilărie, ne pierdem treptat credinţa că următorul set de speranţe va uşura dorul nostru nestins. De asemenea, ne învăţăm pe noi înşine să acceptăm „realitatea” pentru a alina cât de bine putem durerea cauzată de dezamăgirea repetată. La un anumit moment, pe la mijlocul vieţii noastre, începem să ne spunem că am ratat, pentru vreun motiv sau altul, şansa de a savura pe deplin fericirea şi că trebuie, în consecinţă, să trăim într-o stare permanentă de compromis. Această stare de lucruri este puţin probabil să ducă la bucurie.

O persoană care trăieşte aşa cum a evoluat să trăiască va avea o istorie cu totul diferită. Dorinţele din pruncie lasă loc celor din faza următoare a copilăriei şi fiecare set împlinit de dorinţe lasă loc pentru următorul. Dorinţa de a juca jocuri se disipă, dorinţa de a munci devine din ce în ce mai puternică pe măsură ce persoana devine adultă, dorinţa de a găsi şi a împărţi viaţa cu un membru atractiv al sexului opus, odată împlinită, lasă loc dorinţei de a lucra

pentru partener şi de a avea copii împreună. Nevoia de a socializa cu persoane asemănătoare este îndeplinită din copilărie până la moarte. Pe măsură ce dorinţele adulţilor tineri de a începe şi desfă şura proiecte se împlinesc, iar vârsta începe să reducă puterile fizice, dorinţele devin de genul de a-şi vedea pe cei dragi având succes, dorinţe de pace, de varietate mai redusă a experienţelor, de a simţi că lucrurile se mişcă prin ciclul vieţii cu mai puţin ajutor din partea persoanei şi, în sfârşit, fără ajutor, când ultimul din setul de dorinţe succesive ale vieţii este îndeplinit şi înlocuit cu niciuna decât cu dorinţa de a se odihni, de a nu mai şti nimic, dorinţa de a înceta.

În fiecare etapă, bazată ferm pe îndeplinirea etapelor anterioare, stimulul pentru dorinţă îşi primeşte răspunsul deplin. Nu există, aşadar, niciun avantaj în a fi tânăr sau bătrân. Fiecare vârstă are bucuriile ei specifice şi, după ce fiecare şi-a părăsit setul propriu de dorinţe când i-a venit rândul, nu rămâne niciun motiv pentru a-i invidia pe cei tineri, nici pentru a dori orice altă vârstă decât cea pe care o are împreună cu bucuriile ei cu tot, până la şi

incluzând moartea.

Durerea şi boala, moartea celor dragi precum şi disconfortul şi dezamăgirile, deteriorează norma fericirii, dar nu afectează faptul că fericirea *este* norma, nici nu afectează tendinţa continuumului de a o restaura, de a o vindeca, indiferent care ar fi factorul perturbator.

Ideea este că simţul continuum, dacă i se permite să funcţioneze de-a lungul vieţii noastre, este capabil să aibă grijă de interesele noastre mai bine decât ar putea începe să o facă orice sistem conceput intelectual.

Capitolul ŞAPTE
Repunerea în funcţiune a principiilor continuumului

La copilul ţinut în contact constant cu trupul unei persoane îngrijitoare, câmpul energetic devine una cu al ei, iar energia în exces poate fi descărcată pentru amândoi prin activităţile desfăşurate de către ea singură. Pruncul poate rămâne relaxat, liber de acumularea de tensiune, în timp ce energia lui suplimentară se scurge într – a ei.

Există un contrast remarcabil între comportamentul bebeluşilor Yekuana aflaţi în braţe şi cel al bebeluşilor noştri, dintre care majoritatea îşi petrec timpul în izolare fizică. Bebeluşii Yekuana sunt moi şi uşor de manevrat, neopunându-se la a fi ţinuţi şi transportaţi în orice poziţie convenabilă. Bebeluşii noştri, pe de altă parte, îşi întind picioarele, lovesc cu ele, dau din mâini cu putere şi îşi încordează spatele ca arcurile. Se zvârcolesc şi se încordează în pătuţurile lor şi sunt greu de ţinut dacă fac aceleaşi mişcări când îi ridicăm. Ei încearcă să elibereze tensiunea acumulată cauzată de preluarea unei energii mai mari decât sunt

capabili să conţină sau să descarce. Deseori emit sunete ascuţite când sunt distraţi de atenţia unei persoane şi se şi încolăcesc. Deşi exprimă plăcere, stimulul cauzează o reacţie musculară violentă care eliberează o parte din energia acumulată.

Bebeluşul pasiv, cuibărit în continuumul lui, având îndeplinite aşteptările pentru contact fizic continuu, contribuie prea puţin la descărcarea energiei, lăsând sarcina aceasta pentru adultul sau copilul active care-l ţine. Dar această situaţie se schimbă radical în momentul în care bebeluşul şi-a completat etapa în braţe şi începe să se târâie. Circularea propriei energii trebuie acum să fie făcută de el însuşi, cel puţin în timpul zilei pe care-l petrece departe de mama lui. Are loc o creştere enormă în activitatea lui. Într-un timp scurt, târâtul devine eficient şi călătoreşte la viteze impresionabile, care sunt şi mai mult accelerate când începe să meargă de-a buşilea. Dacă nu este oprit, atunci se târâie cu energie şi perseverenţă în teritoriul disponibil, folosindu-şi energia în exces pentru a explora lumea în care v-a trăi.

Când începe să meargă şi să alerge şi să se joace, o face într-un ritm care, la adult,

ar părea frenetic. Un adult care ar încerca să ţină ritmul cu el ar fi repede extenuate. Contemporanii lui şi copiii puţin mai mari sunt companioni potriviţi pentru el. El vrea să-i imite şi o face înspre maximizarea abilităţilor lui în continuă expansiune. Nimeni nu – I limitează activitatea lui grozavă decât el însuşi. Când oboseşte, merge la mama lui pentru odihnă sau, când e puţin mai mare, merge direct în patul lui.

Dar un copil este incapabil să descarce suficientă energie pentru a se simţi confortabil dacă, pentru vreun motiv oarecare, cum se întâmplă atât de des în situaţiile civilizate, acţiunile îi sunt limitate, fie de timpul insuficient pentru a se juca afară, în aer liber, de spaţiul restrâns din interiorul casei, fie din cauză că este încarcerat într-un ţarc de joacă, legat cu un ham, ţinut în cărucior sau într-un scaun înalt.

Când trece de stadiul în care loveşte şi dă din mâini şi din picioare şi îşi încordează trupul pentru a se elibera de disconfortul energiei nefolosite, este destul de probabil să descopere că excesul inconfortabil de energie se concentrează în organele genitale într-o mare măsură şi că

stimulându-le puţin mai mult poate face ca tot excesul de energie din restul corpului să se scurgă în ele până când tensiunea acumulată este suficientă pentru a cauza eliberarea. În acest fel, masturbarea devine valva de siguranţă pentru energia în exces neconsumată prin activităţile zilnice ale copilului.

La vârsta adultă, excesul de energie este concentrat în mod similar prin preludiul sexual şi eliberare prin orgasm. În acest fel, actul sexual serveşte pentru două scopuri distincte, unul reproducător, celălalt drept restaurator al unui nivel confortabil de energie.

La oamenii ale căror deprivări i-au lăsat să trăiască într-o stare tensionată, printre diferitele aspecte ale personalităţii lor, orgasmul eliberează adeseori numai o parte superficială de energie blocată în muşchii lor permanent tensionaţi. Această descărcare incompletă a surplusului de energie creează o stare aproape cronică de nemulţumire care se manifestă prin proastă dispoziţie, interes sexual haotic, lipsa capacităţii de concentrare, nervozitate sau promiscuitate.

Pentru a face lucrurile şi mai rele pentru

adultul deprivat, nevoia lui sau a ei pentru manifestările fizice ale sexului sunt amestecate cu nevoile rămase neîndeplinite din prima copilărie, pentru contact fizic nesexual. În general, această ultimă nevoie nu este recunoscută de către societatea noastră şi orice dorinţă de contact este interpretată ca sexuală. Aşa că tabu – urile împotriva sexului se aplică şi tuturor formelor de consolare nonsexuală prin contact fizic.

Chiar şi copiii şi adulţii Yekuana, care au primit tot contactul necesar în prima copilărie, se bucură de o mare cantitate de contact, şezând împreună aproape, odihnindu-se în acelaşi hamac sau îngrijindu-se unul pe altul.

Noi avem nevoie mult mai mult decât au ei să trecem du actualele tabu – un şi să recunoaştem nevoia umană pentru reasigurarea contactului. Nevoia noastră infantilă neîndeplinită creşte nemăsurat nevoia pe care o avem în calitate de copii şi adulţi. Dar cum nevoia continuă să existe, la fel continuă şi şansa ca să o îndeplinim, numai să vrem.

Sub eticheta largă de sex, nediferenţiată de ea prin impuls separate, este şi nevoia de

a fi îmbrăţişat, înconjurat de protecţia unei alte persoane, de a fi tratat ca un bebeluş şi făcut să se simtă iubit nu fiindcă a adus acasă un salariu sau fiindcă a făcut o prăjitură, ci pur şi simplu fiindcă cineva există. Atmosfera liniştitoare dată de cuvintele pentru bebeluşi şi folosirea denumirilor de bebeluşi („Iepuraş”, „Fetiţa lui tăticu”) între parteneri căsătoriţi îi ajută să-şi permită să umple golul de experienţă lăsat de către părinţii lor neglijenţi. Răspândirea la scară largă a limbajului de bebeluşi reprezintă în sine o dovadă pentru natura continuă a acestei nevoi.

Adesea dorinţa pentru sex şi dorinţa pentru afecţiune trec dintr-un în alta. La adulţi satisfacerea nevoii mai presante poate să-i facă loc celeilalte să iasă la suprafaţă. O zi la birou care a produs un sentiment puternic de insecuritate poate să-l facă pe soţ să vrea să o îmbrăţişeze şi să fie îmbrăţişat de către soţia lui şi să fie tratat cu afecţiune; dar când această cerinţă este îndeplinită, el poate constata că interesul lui a devenit de natură sexuală. Dar în societatea noastră s-ar putea să se simtă *dator* să treacă la sex, având în vedere că, în mintea lui, cele două nevoi nu

sunt conturate, ca fiind independente una de alta.

Dragostea adultă printre persoanele deprivate de etapa în braţe este, vrând-nevrând, o combinaţie a celor două nevoi, care diferă de la o persoană la alta în funcţie de natura deprivării. Cuplurile trebuie să înveţe să ţină cont de necesităţile speciale ale fiecărui dintre parteneri şi să încerce să le îndeplinească atât de bine cât pot dacă doresc să aibă o căsnicie „bună”.

Dar confuzia dintre nevoia de sex şi nevoia de afecţiune, un tip maternal de contact fizic, confuzie care dă maştere la expresii ca „o mamiţică roşcată focoasă” este foarte important de rezolvat. Cred că având informaţii clare despre această distincţie şi un pic de exerciţiu în a le disocia, s-ar putea împărtăşi o cantitate mult mai mare de afecţiune fără complicaţiile implicării sexuale acolo unde acest lucru nu se doreşte. Vastul rezervor de tânjire după consolare fizică ar putea fi redus în mod semnificativ dacă ar deveni acceptabil din punct de vedere social să ne ţinem de mână când ne plimbăm cu un prieten, indiferent de sex, să ne aşezăm lipiţi, nu doar aproape de un partener de

conversaţie, să stăm în poala oamenilor şi în public şi în privat, să ne scuturăm cu putere părul dacă ne vină să o facem, să ne îmbrăţişăm mai liber şi în mod mai public şi, în general, să nu ne înfrânăm impulsurile afective decât dacă ele nu sunt binevenite.

Au fost făcuţi paşi în direcţia acceptării a contactului mai frecvent la aşa – numitele grupurile de întâlnire. Ele par să susţină atingerea şi îmbrăţişarea fără să ştie clar de ce sunt necesare, dar într-un grup a fost făcut un experiment (menţionat într-un articol de revistă) care a întâmpinat succes excepţional. Se numeşte „sandviş-ul uman" şi constă dintr-o persoană stând între alte două, două stau ca şi cum ar danca obraz-lângă-obraz, iar a treia lipită de spatele uneia dintre ele. Mâinile persoanei din mijloc sunt ţinute în sus, întinse şi mâinile celorlalte două sunt presate în faţa şi în spatele lor. Persoana din mijloc este înconjurată cum un adult nu poate fi înconjurat de un alt adult, decât, poate, dacă una este pitic, iar cealaltă uriaş. Acesta este printre lucrurile cele mai satisfăcătoare făcute de grup... anume, pentru persoana din mijloc, care se simte absolute minunat, după cum relatează ei.

Pornind din punctual de vedere al continuum, înţelegând ce au nevoie oamenii şi de ce au nevoie, este posibil să ne înţelegem propriul comportament, precum şi pe al celorlalţi într-un mod mai folositor. Putem înceta să ne învinovăţim părinţii sau societatea pentru că ne-au greşit şi să înţelegem că suntem cu toţii victime ale deprivării. Arhiepiscopi şi hippi, romancieri şi profesori de scoală, precum şi băieţeii prăpădiţi – cu toţii încearcă să găsească o cale către un sentiment de fericire. La fel sunt stelele de cinema, politicienii, infractorii, artiştii, homosexualii, militantele feministe şi oamenii de afaceri. Fiind animalele care suntem, nu putem decât să tindem către împlinirea aşteptărilor indiferent cât de iraţională face combinaţia noastră de deprivări să fie comportamentul nostrum actual.

Dar înţelegând care este problema şi conştientizând faptul că suntem toţi numai victime ale victimelor, nu ne va vindeca. Cel mult ne va ajuta să alegem să face un pas în direcţia bună decât încă un pas în direcţia opusă fericirii.

Se recomandă, în orice caz, folosirea mai directă a principiilor continuum-ului.

Există suficiente motive pentru a crede că experienţele lipsă pot fi oferite copiilor şi adulţilor la orice vârstă. Un motiv pentru asemenea speranţă este acela că există dovada clară că nevoia continuă să existe ca nevoie când bebeluşul deprivat creşte mare, precum şi de-a lungul vieţii adulte. Continuăm să căutăm împlinirea cerinţelor noastre infantile. Dar fiindcă nu am fost precişi în a defini ce anume căutăm, am obţinut succes limitat.

Un alt motiv puternic pentru credinţa că deprivarea de etapa în braţe poate fi tratată şi poate vindecată la copii şi adulţi este faptul că doctorii Doman şi Delacato au demonstrate în clinica lor din Philadelphia că adulţii şi copiii care au fost deprivaţi de etapete successive ale târâtului şi mersului de-a buşilea se pot întoarce la ele, cu rezultatul că sunt apoi capabili să dezvolte abilităţile condiţionate de împlinir ea acestor etape.

Mai specific, au constatat că oamenii cărora nu li s-a permis să meargă în patru labe la timpul potrivit în copilărie, care au fost stânjeniţi de ţarcuri de joacă sau de vreun alt factor care i-a împiedicat să-şi îndeplinească nevoia de a se târă şi de a

merge de-a buşilea, nu au reuşit să-şi dezvolte pe deplin abilităţile verbale. Bâlbâiala a rezultat în anumite cazuri, iar întorcându-se la activităţile copilăriei de a se târă şi de a merge de-a buşilea pentru aproximativ o oră pe zi, timp de câteva luni i-a vindecat. Suplimentar au fost învăţaţi să permită unei părţi a creierului să domine complet pe cealaltă, dacă situaţia nu era încă aşa. Asta înseamnă că oricine nu era complete dreptaci sau nu avea piciorul predominant pe cel drept sau ochiul drept dominant sau nu era complet stângaci, a fost pregătit să devină aşa prin exerciţiu.

Doman şi Delacato au început să lucreze cu copii cu handicap cerebral, dar a descoperit întâmplător că putea îmbunătăţi abilităţile verbale ale studenţilor „normali” de la Academia Chestnut Hill, unde Delacato era director adjunct. A împărţit în două un grup de băieţi şi le-a dat amândurora testul specific colegiului pentru aptitudini verbale. Apoi a trecut timp de şase săptămâni unul dintre grupuri printr-un program intensive de târât, mers de-a buşilea şi exerciţiu de dominare a emisferei cerebrale. Al doilea grup mergea la şcoală ca de obicei. Apoi le-a dat amândurora

testul din nou. Cei care nu au mers târâş au crescut cu 6.8 puncte. Dat grupul experimental ca reuşit o creştere impresionantă de 65.8 puncte. Târâtul şi exerciţiile de dominare a emisferei cerebrale au devenit procedure obişnuite pentru toată lumea de la şcoala Chestnut Hill, precum şi pentru echipa de fotbal american a universităţii.

Umplând necesarul băieţilor de experienţă de târât şi mers de-a buşilea cu asemenea rezultate indică faptul că erau la scară largă deprivaţi de expresia deplină a etapei târâtului. Faptul că experienţa oferită în afara contextului ei cronologic natural şi totuşi a fost eficientă, este dătător de speranţă. Confirmă dovada că nevoile infantile continuă pe o perioadă nedefinită să aştepte împlinirea şi, în consecinţă, pot fi îndeplinite la orice vârstă.

Implicaţia, îmi pare mie, este că experienţele mai timpurii şi cu rol şi mai important formator, din timpul când bebeluşul ar fi trebuit să se afle în braţe, ar putea fi şi ele oferite mai târziu în viaţă, dacă se găsesc mijloacele de a o face. Este destul de uşor să faci copiii şi adulţii să meargă pe palme şi genunchi dacă de

aceasta au nevoie, dar cumva e o problemă mai mare să readuci un copil mare sau o persoană complet crescută într-o situaţie în braţe.

Copiii mici, deprivaţi în pruncie, pot beneficia enorm de simpla ţinere în poala unui părinte (sau a oricui altcuiva) cu fiecare ocazie şi de permisiunea de a dormi în pat cu părinţii lor. Probabil nu va dura mult până când îşi vor fi luat tot ce au nevoie şi vor cere un pat să doarmă singuri, exact la fel cum ar fi făcut mai devreme, dacă ar fi împărţit patul cu părinţii lor de la naştere.

La acest moment din istorie, cu obiceiurile noastre aşa cum sunt ele, a dormi cu bebeluşul pare un lucru relativ radical de propovăduit. Şi, bineînţeles, la fel este cazul şi despre a purta bebeluşului peste tot sau a fi ţinut permanent de cineva, fie când doarme sau când este treaz. Dar în lumina continuumului şi a milioanelor de ani ai lui, este doar minuscula noastră istorie cea care pare radicală prin distanţările ei de la normele stabilite din vechime pentru experienţa una să şi preumană.

Există femei şi bărbaţi care protestează

prin aceea că se tem să nu se rostogolească peste bebeluşul care doarme lângă ei sau să nu-l înăbuşe sub plăpumi. Dar o persoană adormită nu este nici moartă, nici în comă decât dacă e moartă de beată sau drogată sau bolnavă rău. Fără să se trezească, persoana are un grad constant de conştienţă în funcţiune.

Îmi amintesc primele nopţi când am împărţit patul cu pui de maimuţă lânoasă de un kilogram. M-am trezit de o duzină de ori în prima noapt de frică să nu îl strivesc. A doua noapte a fost aproape la fel de rea, dar în câteva zile învăţasem că sunt conştientă de poziţia lui chiar dacă dorm şi dormea ţinând cont de el, ca orice alt animal care doarme cu un altul mai mic. Şansele ca un bebeluş să fi e sufocat sub plapuma părinţilor lui îmi par mai mici, dacă şi acelea există, ţinând cont de atenţia lor faţă de el, decât şansele de a se sufoca sub propriile lui păturici, singur în camera lui.

Există şi preocuparea legată de prezenţa bebeluşului când părinţii lui fac dragoste.

Printre Yekuana, prezenţa lui este considerată implicită şi trebuie să fi fost la fel timp de sute de mii de ani înaintea noastră.

S-ar putea să fie adevărat ca prin faptul că *nu* este prezent, pierde o legătură psihobiologică importantă cu părinţii lui, care îl lasă sau o lasă cu o dorinţă pentru o asemenea participare, dorinţă care se transformă mai târziu într-un complex reprimat, încărcat de vină, al lui Oedip sau a Electrei, o dorinţă de a face dragoste cu părintele de sex opus, când, de fapt, ceea ce doreşte este numai rolul pasiv al bebeluşului în primul rând şi să transforme apoi dorinţa în acea de participare activă când calitatea sexualităţii lui se va schimba şi participarea pasivă nu mai poate fi amintită sau imaginată. Cercetarea ar putea arăta dacă putem elimina această puternică sursă de vină, inconfortabilă şi antisocială.

O părere foarte larg răspândită este aceea că a-i da unui bebeluş sau unui copil prea multă atenţie l-ar împiedica de la a deveni independent şi că a-l purta pe sus tot timpul i-ar slăbi autonomie. Am văzut deja că autonomia în sine vine dintr-o etapă împlinită în braţe, etapă în care bebeluşul este întotdeauna prezent, dar rareori se află în centrul atenţiei. El se află pur şi simplu acolo, în miji ocul vieţii îngrijitorului, experimentând lucruri tot timpul, fiind ţinut

în siguranţă. Când părăseşte genunchiul mamei sale şi începe să se târâie, să meargă de-a buşilea şi să umble în lumea din jurul corpului ei, face acestea fără intervenţii (a se citi „fără protecţie”). Rolul mamei lui este de a fi *disponibilă* când vine la ea sau o cheamă. NU este sarcina ei să-i dirijeze acţiunile, nici să-l protejeze de pericole pentru care ar fi perfect capabil să se protejeze singur dacă i s-ar da ocazia. Aceasta este, probabil, partea cea mai dificilă la schimbarea către principiile continuum. Fiecare mamă va trebui să aibă încredere în abilitatea bebeşului său pentru autoconservare atât de mult cât poate ea. Puţine ar reuşi să le permită să se joace cu cuţite ascuţite şi cu focul şi să-i lase liberi la malul râurilor cum îi lasă Yekuana fără să se gândească, cunoscând talentele enorme de autoconservare ale bebeluşilor aşa cum le cunosc; dar cu cât mai puţină responsabilitate îşi asumă mamele civilizate pentru siguranţa bebeluşului ei, cu atât mai curând şi mai bine va deveni el independent. El va şti când are nevoie de ajutor şi de consolare. El ar trebui să fie lăsat să fie iniţiatorul. U ar trebui să fie niciodată ţinut departe de mama lui, dar ea

ar trebui să fie cea care-i *oferă* minimul absolut de ghidaj.

Copilul supraprotejat, debilitat este acela a cărui iniţiativă a fost uzurpată în mod constant de o mamă prea nerăbdătoare. Nu bebeluşul a fost cel ţinut în braţe în timpul primelor luni importante când avea nevoie.

Va fi, bineînţeles, dificil să traducem lecţiile învăţate despre continuum de la indienii Yekuana în aşa fel încât să îmbunătăţească lucrurile în condiţiile foarte diferite din civilizaţia noastră. Consider că a decide să stea cât de aproape poate de continuum este în sine cel mai folositor pas. A descoperi modalităţi de a o face, odată ce voinţa este prezentă, este în general o chestiune de folosire a bunului simţ personal.

Odată ce o mamă îşi dă seama că purtând bebeluşul ei pentru primele şase peste la opt luni îi asigură autonomia lui şi pune bazele pentru ca el să devină fiinţă socială, nepretenţioasă şi pozitivă pentru următorii cincisprezece până la douăzeci de ani cât va locui acasă, chiar şi propriul ei interes îi va spune să nu se scutească de „necazul” de a-l purta când îşi face munca

în casă sau cumpărăturile.

Consider că marea majoritate a mamelor îşi iubesc cu adevărat copii şi îi frustrează de o experienţă atât de esenţială pentru fericirea lor numai fiindcă nu au nicio idee despre cât de tare îi fac să sufere. Dacă ar înţelege agonia bebeluşului lăsat că plângă în pătuţ, dorul lui grozav şi consecinţele acestei suferinţe, efectele deprivării asupra personalităţii lui şi asupra potenţialului de a-şi face o viaţă satisfăcătoare, nu mă îndoiesc că s-ar lupta din răsputeri ca să nu fie lăsat singur nici pentru un minut.

Mai cred că odată ce o mamă începe să servească continuumului bebeluşului ei (şi în consecinţă şi al ei ca şi mamă), instinctul ei confuzionat de cultură se va reafirma şi o va reconecta cu motivaţiile ei naturale. Nu va mai *vrea* să-l pună jos. Când el plânge, semnalul va merge direct în inima ei, ne-estompat de vreun curent de gândire asupra îngrijirii copilului. Dacă face primele câteva mişcări corecte, sunt sigură că instinctul ancestral va prelua curând conducerea; fiindcă continuum este o forţă puternică şi niciodată nu încetează să încerce să se reinstaureze. Sentimentul de armonie pe care îl încearcă mama când se

comportă în acord cu natura va face mult mai mult pentru a reinstaura continuumul în ea decât orice i-ar fi putut transmite această carte ca teorie.*

Diferenţa dintre modul nostru de viaţă şi cel al Yekuana este irelevantă pentru principiile luate în considerare ale naturii umane.

Multe mame au slujbe la care nu li s-ar permite să-şi aducă bebeluşii. Dar foarte adesea, aceste slujbe sunt o chestiune de alegere; mamele pot, dacă îşi dau seama de importanţa prezenţei lor în timpul primului an al bebluşului, să renunţe la slujbă pentru a evita deprivarea care i-ar deteriora întreaga viaţă a bebeluşului şi ar fi şi pentru ea o povară pentru anii următori.

Pe de altă parte, există mame care au nevoie să muncească. Totuşi, ele nu – şi lasă copii singuri acasă; ele angajează pe cineva să aibă grijă de ei sau îi lasă cu o bunică sau fac vreun alt fel de aranjament pentru ca pruncii lor să aibă companie. Oricare ar fi cazul, persoana îngrijitoare poate fi instruită să poarte bebeluşul cu ea. Bonele, angajate pentru o seară, pot fi rugate să stea pentru copil, nu pentru televizor. Pot să ţină bebeluşul în poala lor atunci când se

uită la televizor, dacă totuşi trebuie să se uite. Zgomotul şi lumina nu îl va deranja, dar să fie lăsat singur da.

A ţine un bebeluş în timp ce se face treabă în casă este o chestiune de exerciţiu

Un legănel sau sling pe un umăr, care susţine bebeluşul pe şoldul opus, este de ajutor. Ştersul prafului şi aspiratul poate fi făcut în general cu o singură mână. Făcutul patului

— De când am scris acestea, lucrurile au fost confirmate de câteva mamici vestice. Deşi unele se gândeau că nu au să meargă niciodată atât de departe încât să menţină constant contactul, timp de 24 ore din 24, au constatat că de ce îşi purtau mai mult bebeluşul, de aceea voiau şi mai mult să-l poarte. Instinctele lor au preluat, într-adevăr, conducerea poate fi un pic mai dificilă, dar o mamică plină de resurce va găsi o modalitate de a o face. Gătitul este mai mult o chestiune de plasat propriul corp între aparatul de gătit şi bebeluş atunci când există risc de stropire. Problema cumpărăturilor este, în general, aceea de a avea o geantă de cumpărături încăpătoare

şi de a nu cumpăra mai mult decât poate transporta o persoană odată. Nu ar fi o idee rea, atâta vreme cât sunt destule cărucioare pentru bebeluşi pe lume, să se pună cumpărăturile în ele şi să fie purtat bebeluşul. Există şi dispozitive de cărat bebeluşul pe spatele purtătorului, care au bretele pentru amândoi umerii ai adultului şi care-i lasă mâinile libere. Aceste se găsesc de vânzare în multe magazine.

Ne-ar ajuta incomensurabil dacă am putea considera îngrijirea bebeluşului ca o non-activitate. Ar trebui să o privim ca pe nimic de făcut. Munca, cumpărăturile, gătitul, curăţenia, mersul şi vorbitul cu prietenii sunt lucruri de făcut, pentru care trebuie să-ţi aloci timp, la care să te gândeşti ca la nişte activităţi. Bebeluşul (împreună cu copiii mai mari) este adus, pur şi simplu, ca parte integrantă a peisajului; nu se cere timp special de alocat pentru el, în afară de minutele alocate pentru schimbarea scut ecului. Baia lui poate fi parte din baia maică-sii. Alăptatul nu necesită nici el întrreruperea celorlalte activităţi. Este doar o chestiune de a schimba modelul de gândire centrat pe bebeluş înspre altul mai adecvat unei fiinţe

capabile, inteligente a cărei natură este de a se bucura de munca şi compania altor adulţi.

Există în modul nostru actual de viaţă obstacole fără sfârşit în calea continuum-ului. Nu numai că avem obiceiuri anti-continuum cum sunt separarea bebeluşilor de mamele lor la naştere în spitale, folosirea pătuţurilor şi cărucioarelor şi a ţarcurilor de joacă şi faptul că nu ne aşteptăm ca o mamă proaspătă să-şi aducă bebeluşul cu ea la întâlnirile mondene, ci chiar şi locuinţele noastre sunt izolate unele de altele, aşa că mamele sunt private şi de interacţiunea cu egalele lor şi suferă de plictiseală, iar copiii nu au acces liber şi uşor la egalii lor şi la cel puţin mai mari, cu excepţia unor grupuri de joacă sau şcoli. Chiar şi acolo, sunt, de obicei, limitaţi la copii de exact aceeaşi vârstă, iar profesorii le predau prea adesea copiilor ce şi cum să facă cu obiectele didactice disponibile în loc să ofere modele pe care copii le-ar urma în mod natural.

Totuşi, există parcuri unde mamele şi copiii se pot întâlni, iar grupele de vârstă nu sunt separate. Dar vor exista handicapuri la fiecare mamă şi copil, impuse, dacă nu de altceva, de trecut, de modul în care au fost

crescute mamele şi de noţiunile de mult stabilite despre felul cum se îngrijesc copii, care sunt parte din cultura noastră. Ar fi obişnuita frică de a nu se conforma obiceiurilor curente, doar continuum însuşi ne face să tindem spre a ne conforma la orice face societatea noastră.

Un copil nu va fi capabil să-şi urmeze tatăl la birou şi, dacă tatăl nu e ceva de genul fermier, copilul va trebui să caute exemple în altă parte.

Oamenii a căror slujbă este de a-şi asuma rolul de modelare, de a fi exemple, care vor prezenta abilităţile societăţii noastre, voi fi aceia pe care îi vor urma copiii. Dacă aceşti educatori îşi bazează relaţiile cu copii pe *a fi disponibili*, copiii vor fi capabili să-şi utilizeze propriul mod eficient şi natural de autoeducare, folosindu-se de oamenii, lucrurile şi evenimentele din lumea lor, să imite, să observe, să exerseze, motivaţi de propria lor natură socială, imitativă. Nu poate exista vreun mod mai eficient de educare.

Un alt obstacol pentru continuum din modul nostru de viaţă este concepţia noastră că-i posedăm pe copiii noştri şi, în consecinţă, avem dreptul să-i tratăm oricum

alegem, mai puţin să-i batem sau să-i omorâm. Ei nu au dreptul legal de a fi torturaţi de tânjirea după mamele lor sau să fie lăsaţi să-şi strige agonia neconsolaţi. Faptul că sunt fiinţe umane şi că sunt capabili să sufere nu le dă drepturi legale, aşa cum primesc adulţii făcuţ i s-a sufere de către alţi adulţi. Faptul că chinul lor din pruncie prejudiciază şi abilitatea lor de a se bucura de restul vieţii lor şi că reprezintă, aşadar, o rană incomensurabilă făcută lor, nu le îmbunătăţeşte poziţia legală.

Bebeluşii nu pot articula plângeri. Nu pot merge la o autoritate şi să protesteze. Nici măcar nu pot corela agonia îndurată cu cauza ei; ei sunt bucuroţi să-şi vadă mama când aceasta ajunge în sfârşit.

În societatea noastră, drepturile sunt acordate nu pentru că cineva suferă un prejudiciu, ci pentru că se plânge de el. Doar drepturile cele mai rudimentare sunt corelate cu ale animalelor şi doar în foarte puţine ţări. În acelaşi fel, primitivii indigeni, care nu au un mijloc prin care să se plângă şi, deci li se acordă niciunul dintre drepturile pe care cuceritorii lor inteligenţi şi le acordă între ei.

Obiceiul a lăsat tratamentul bebeluşilor

la discreţia mamelor. Dar ar trebui oare să fie libere mamele să-şi neglijeze copilul, să-l plesnească dacă plânge, să-l hrănească atunci când vrea ea, nu când vrea el, să-l lase să sufere singur în cameră pentru ore, zile, luni, când este în chiar natura lui să se afle în mijlocul evenimentelor?

Societăţile pentru prevenirea cruzimii asupra bebeluşilor şi copiilor se preocupă numai cu tipul cel mai grosolan de abuz. Societatea noastră are nevoie să fie ajutată să înţeleagă gravitatea crimei împotriva bebeluşilor care în ziua de astăzi este considerată tratament normal.

Chiar şi într-o cultură ca a noastră, dezvoltată fără a ţine cont de nevoile reale ale oamenilor, prin înţelegerea continuumului uman, este loc pentru a ne îmbunătăţi şansele şi pentru a ne reduce erorile în fiecare mic ocazie care se iveşte de la o zi la alta.

Fără să aşteptăm ca societatea să se schimbe complet, putem să ne comportăm corect faţă de bebeluşii noştri şi să le dăm o bază personală sănătoasă de pe care să facă faţă oricărei situaţii cu care se întâlnesc. În loc să-i privăm într-atât încât să rămână doar cu o mână de folosit în lumea

exterioară, în timp ce cealaltă este ocupată cu conflicte interioare, putem să-i punem pe picioare cu ambele mâini libere să se preocupe cu problemele exterioare.

Odată ce recunoaştem pe deplin consecinţele tratamentului nostru faţă de bebeluşi, copii, unul faţă de altul şi învăţă în să respectăm caracterul adevărat al speciei noastre, nu putem rata să descoperim o parte mult mai mare din potenţialul nostru pentru bucurie.